

Lelkipásztor

Evangélikus
Lelkeszi Szakfolyóirat

74. évfolyam

1999/4.

TARTALOMJEGYZÉK

MÉCSÉS A TE IGÉD

Görög Tibor: Versenyfutás a síríg..... 121

TANULMÁNYOK

Christian Möller: Az igehirdetés öröme - 2.rész. (ford: Szűcsné Pröhle Livia)..... 122

Sánta Anikó: Az oltár teológiai értelmezése - 1.rész..... 125

KITEKINTÉS

Nagy Gyula: Egyházi világhíradó..... 129

Korányi András: Térjetek Istenhez - örvendeztetek reménységben!..... 134

FIGYELŐ

Fabiny Tamás: In memoriam Oscar Cullmann (1902-1999)..... 136

Vető István: Lelkészi szolgálatunk, és a szolgáltatások..... 137

Fabiny Katalin: 500 éve született Bóra Katalin. 139

Gömböcz Elvira: Az igehirdetés ünnepe..... 142

Herzog Csaba: Hazai és európai konferencia után..... 144

FÓRUM

Id. Magassy Sándor: Elhanyagoljuk-e az Ószövetséget?..... 146

Bencze Imréné: Könyvek a diplomajutókban..... 147

Cserhádi Sándor: Újszövetséggel foglalkozó új kiadványok..... 148

Szilas Attila: Hozzászólás az állami támogatás kérdéséhez..... 149

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

Cserhádi Sándor: Húsvét ünnepe..... 150

Fabiny Tamás: Húsvét második napja..... 151

Sárkányiné Horváth Erzsébet: Húsvét utáni első vasárnap..... 153

Reuss András: Húsvét utáni második vasárnap..... 154

Mesterházy Zsuzsanna: Húsvét utáni harmadik vasárnap..... 156

Bohus Imre: Húsvét utáni negyedik vasárnap..... 158

Ittész János: Igehirdetés, a deutschlandsbergi buszkatasztrófa kilenc kőszegi áldozatának ravatalánál..... 159

Lelkipásztor

Evangélikus Lelkészi Szakfolyóirat

Megjelenik havonta

Felelős szerkesztő: Szabóné Mátrai Marianna, 1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3. Tel.: 469-1050

A szerkesztés munkájában a szerkesztőbizottság vesz részt.

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, 1085 Budapest, Üllői út 24. Tel/Fax: 317-1108; 317-547

Felelős kiadó: Tóth-Szöllős Mihály

Készült: a CREA - PRINT gondozásával

Tördelés: ifj. Fülöp Attila

Egy szám ára: 290,- Ft. Előfizetési díj fél évre: 1900,- Ft. egy évre: 3800,- Ft. (3.480 Ft.+mellékletek). Nyugdíjas lelkészek és teológiai hallgatók fele árat fizetnek.

Külföldi előfizetések: Szomszédos országokba (postaköltséggel együtt): évi 5.100,- Ft.

Egyéb külföldi országokba: 6.600,Ft. / 42 USD vagy 60 DEM postaköltséggel

A borítón: a Feltámadott Krisztus Vadosfáról. Az Evangélikus Múzeum bocsátotta rendelkezésünkre

A fotót készítette Molnár Géza. A borítót: ifj. Harmati Béla tervezte

M É C S E S T E I G É D

Versenyfutás a sírig

Húsvét fényében

Tavaszi volt. Két férfi fut korán reggel a jeruzsálemi utcán. Mi ez: reggeli edzés? János 20 eleje szerint: versenyfutás. Az eredményt is olvashatjuk: Péter lemaradt, a „másik tanítvány” lett a győztes.

Versenyfutás a sírig. Ez szinte az emberi élet summázása is. A világban természetes a törekvés, az ambíció, dicséretes fejlődni, előbbre jutni. A világ nagy stadionjában nagy a versenyfutás vállalatok, pártok, országok, kultúrák között. Izgalmas futás a többért, a sikerért.

De a húsvéti epizód nekünk, Jézus követéinek más tanácsol. A tanítványok versenyfutásának semmi értelme nem volt. Csak a magdalai Mária ijesztő híre váltotta ki belőlük ezt. Semmi jelentősége nem volt annak, hogy ki az első, ki a nagyobb. Az ambíció, a fejlődés, a törekvés fontos, de nem az a szempont: ki a nagyobb, ki az első. Van megbánnivalónk Jézus előtt, valahányszor a verseny hajt bennünket. Hallanunk kell ilyenkor a szemrehányást: „Ne így legyen köztetek...”

Maga a „futás” szép bibliai fogalom, 60-szor található a Szentírásban. De húsvét fénye nem a versenyre hull, hanem az ismeretlen tanítványra, aki „látott és hitt”. A „látott”-ban benne van a felülről érintett ember öröme és döbbenete. A szinte anyai szeretettel összehajtogatott kendők és leplek arról beszéltek: Valaki járt itt. Egy kéz félretette a gyászlepleket, hiszen nincsen rájuk már szükség. Nem a „nagy” Péter, de ez a másik szédülten, örömmel emelte fel tekintetét a „vertikális síkra” és hitt. Ennek a látásnak és hitnek volt a következménye az, hogy a Golgota rettenete után varázsütésre eltűnt a riadság és félelem. Kitárták az ajtókat, megjelentek az utcákon, „futottak” Jeruzsálemben túl a Római Birodalom falui, városai felé a nagy hírrel: Isten hatalmas, Jézus él. „Láttak és hitték”. A közszej szerint mi holtig tanulunk. Horizontálisan „leplek és kendők” vannak előttünk a tudományban, a teológiában. A szövetfoszlányok között, a 80 ezer szöveg-eltérés között keressük a hiteles üzenetet. Jó ez a keresés, izgalmas. Jó megvitatni az LMK-kon, ki hogyan látja a lepleket, az igazságot.

A döntő mégis az isteni érintés. Égi öröm tölt el bennünket. Valaki közelünkbe jött, rendezti kusza

gondolatainkat, fölébe emel a veritékes igazságfoszlányoknak, s halljuk a „csipkebokorból”: „Vagyok!” Áldottak ezek a megbizonyosodások. Sokszor helyhez kötődnek emlékeinkben. Kinek-kinek más hely jelenik meg. Nekem Tahi, Gyenesdiás, Szák, egy-egy evangélizáció.

Valamit azonban el kell mondanunk. A húsvéti történetekben ott van az öröm mellett a hullámozó hit is. A „vallás” biztosra megy Istennel kapcsolatban - mondta valaki -, de a HIT vergődik bizonyosság és kétségek között.

A távozó nemzedékhez tartozom. Idős korban sűrűbben gondolunk a halálra. Mi lenne velünk, ha nem számolhatnánk az örökkévalósággal! Luther mondta: „Isten elkezdett beszélgetni az emberrel, és ezt az örökkévalóságban sem akarja abbahagyni.” De hogy mi vár ránk a halál pillanatában... Idős, kiváló Kámer professzorunkat erről kérdezte egyik tanítványa: mi lesz, mit tudunk erről. Ezt felelte: „Abszolúte semmit. A jövő egyetlen szó: Isten.” A „mi vár ránk” helyett vigasztaló: „Ki vár ránk?”

Tavaszi van, mint akkor. Ugye, nem versenyt futunk riválisokként? Futunk egymás mellett testvéreként imádsággal, szeretettel. Mi idősek gyalog vagy kerékpáron „futottunk”, esőben, sárban messzi szórványok felé. A futó nagyon magányos tud lenni. Áldás volt, amikor valaki egy pohár vizet nyújtott, vagy csendesen mondta: köszönöm az ígét. Közben bennünk volt a szorongás is abban a 45 évben, amikor tilalom ellenére vittük az ifjúságot a Mátrába, és vetítettünk, flaneloztunk a gyerekeknek.

Nem voltunk hősök, csak végeztük a dolgunkat, mert „láttunk és hittünk”.

Sok botladozás, gyarlóság után elmegyünk majd csendesen. Elérkezik „elköltözésünk” ideje. Bocsánatot kérve nyújtunk kezét kortársak és a fiatalok felé. Tagore hindu filozófus-költővel mondjuk: „Ha majd elindulok utolsó utamra, kívánjatok nekem jó utazást. Az ég fénylik, az út nagyszerű!”

Hiszen volt húsvét! Fénye ránk ragyog.

Görög Tibor

TANULMÁNYOK

Christian Möller

AZ IGEHIRDETÉS ÖRÖME

2. rész: A textustól a prédikációig

Melyek azok a tudatos lépések a textustól a prédikációig vezető úton, amelyek – ha nem is fordítják meg alany és tárgy viszonyát a bibliai szöveggel való foglalkozás során, önmagukban tehát nem képesek előhívni a *verbum externumot* – mégis közelebb vihetnek ahhoz, hogy az igehirdető mindinkább a bibliai szöveg *meghallójává* váljék?

III.

Mielőtt e lépéseket részletesen kifejténém, szeretnék előrebocsátani néhány gyakorlati megfigyelést, amelyek rávilágítanak arra, hogy a legjobb módszer sem ér semmit, ha nincs elég idő a prédikáció kidolgozására, ha az igehirdetéstől és annak hatásától már nem várunk semmit. Hogy pontosan mire gondolok, azt példázza egy volt gyülekezeti munkatárs véleménye:

"Hat év önkéntes munkatársi tevékenység gyakorlati tapasztalata alapján hadd válaszoljak egyszerűen és őszintén a kérdésre: miért vált mondhatni nyomasztó törvényszerűséggé az igehirdetés csődje? A jelszó így hangzik: mindenkinek nyújtsunk valami különlegeset! A számtalan kör (ifjúság, idősek, anyák, háziasszonyok), a magánbeszélgetések, az új istentiszteleti formák kipróbálása és a különböző attrakciók (imareggeli, szeretetvendégség, templomszínház, húsvéti éjszakai séta) megszervezése mellett a lelkésznek egész egyszerűen nem marad ideje, nyugalma a kitartó szellemi munkára, vagyis arra, hogy felkészüljön az igehirdetésre. Az eredmény: hétperces felolvasott prédikáció "erről jut eszembe" – felkiáltással, ami gyerekistentiszteleten még úgy-ahogy elmegy, de napjaink felnőtt emberét már biztosan nem ragadja meg. A "mindekinek valamit" megszervezése aligha pótolja az összpontosítást arra az egyre, amire pedig oly nagy szükség volna. Aki ezen nem tud változtatni, és a felelősség megosztására nem képes, az lemond és odébbáll."¹

Jóllehet ez az olvasói levél 18 évvel ezelőtt jelent meg a *Frankfurter Allgemeine Zeitungban*, aktualitásából mit sem veszített, sőt, azóta még idősebb lett. A kereslet-kínálat egyházi körhintája piacközpontú világunkban

még gyorsabban forog. Ez az egykori gyülekezeti munkatárs nem a lelkész lustaságáról vagy butaságáról panaszkodik. Éppen arról van szó, hogy a számtalan tevékenység nagyon is szorgos megszervezése mellett végül is nem marad elég idő az igehirdetés előkészítésére. A lelkész valamikor szombat este sebtében kikeres egy rövid történetet, mint például azt, amelyik így foglalható össze: "Két lábnyom a homokban meg a Jóisten, aki mindig velünk van". Ez a történet úgyszólván mindenhova illik, így szinte már kész is az igehirdetés. Az ilyen prédikációk alatt a gyülekezet meghúzza magát, fülét becsukja, és lesz, aki a következő alkalommal már el se jön. Mindez megerősíti a lelkészt abban, hogy az emberek manapság már úgysem várnak semmit az igehirdetéstől, és ezért úgy gondolja, jobb, ha tevékenysége súlypontját inkább a magánbeszélgetésekre és a gyülekezeti utazásokra helyezi át. Így aztán a gyülekezet úgy érzi, hogy lelkésze az istentiszteleteken csak látszólag van jelen, szíve és gondolatai azonban valahol egészen másutt járnak. Lassacskán ördögi kör alakul ki az igehirdetés körül, beleértve az istentiszteletet is. Ha ezt az ördögi kört megerősíti a gyakorlati teológia terén tanúsított minimalista homiletika, az igehirdetés körül hermetikusan bezárul a kör, és ekkor már minden késő. Úgy gondolom, ezen a ponton kell keresnünk az igehirdetés örömeinek tulajdonképpeni elrontóját.

Hogyan lehet kikerülni ebből az ördögi körből? A jószándékú figyelmeztetés aligha segít. Hisz a lelkésznek a vasárnapi istentiszteleten és igehirdetésen kívül a hét folyamán még számos más követelménynek is eleget kell tennie, kezdve a kazuális feladatoktól az iskolai hit-tanításon és a konfirmációi oktatáson át a különböző ülésekig és konferenciáig. Hét éves segédlelkészi és lelkészi szolgálatom alatt magam is részese voltam ennek, s nagyon jól emlékszem, hogy a hivatás sokrétűsége miatt olykor úgy tűnt, szét kell szakítanom magam. Ilyenkor prédikációim is tükrözték zilált lelkiállapotomat, és éreztem, ahogy a gyülekezet döbbenet visszahúzódik. Ennek ellenére voltak örömteli élményeim is az igehirdetés előkészítése és a prédikáció során. Ezek az él-

mények azonban nem váratlanul, maguktól jöttek. Még csak nem is azzal függtek össze, hogy hét közben netán kevesebb lelkészi tennivaló akadt. Az ok sokkal inkább egy másfajta beállítottság volt, amely az időbeosztás változását és az igehirdetés, s vele együtt az egész istentisztelet másfajta előkészítését vonta maga után. Minél inkább törekedtem arra, hogy a következő vasárnap igehirdetési alapigéjét az egyes hétközi feladatok fényében lássam, annál inkább vezérfonallá vált számomra a textus, egész héten végigkísért, úgyhogy fokozatosan mintegy belülről nyílt meg előttem. Eközben azt vettem észre, hogy a következő istentisztelet igehirdetési alapigéjén keresztül szemlélve tennivalóim is más megvilágításba kerülnek, és egymáshoz való viszonyuk is megváltozik. Ekkor értettem meg, hogy a textusnak időre van szüksége ahhoz, hogy gyökeret verjen az igehirdetésben, hogy a lelkész rátaláljon saját hangjára. Míg korábban szombaton vagy a szombatról vasárnapra virradó éjszaka órákig harapdáltam a tollam végét az idő szorításában anélkül, hogy bármiféle rendező ötletem támadt volna, addig hét közben fel-felillant egy-egy gondolat, amely közelebb vitt a textushoz és az istentisztelethez. Ha ezeket azonnal feljegyeztem és kitzíttem a már hétfőn elkészített prédikációs táblára, a tábla a hét folyamán egyre jobban megtelt, úgyhogy szombatra a prédikáció olykor szinte magától elkészült. Ha még a kántort, a felolvasót vagy a bibliakör tagjait is beavattam mindebbe, az ötletek gazdagsága, az igehirdetéshez vezető lendület megsokszorozódott. Ilyenkor a vasárnap reggeli ébredés is egészen más volt, mint egy átvirrasztott, mégis hiábavaló "predikációs éjszaka" után.

Nézzük meg hát részleteiben, hogyan is telik a lelkész hete, ha vezérfonalnak tekinti a következő igehirdetési alapigét. Számos variációs lehetőség adódik aszerint, kinek mit rejt a határidőnaplója, de még inkább aszerint, kinek melyik az úgynevezett kreatív időszak a nap vagy az éjszaka folyamán. Aki ezeket, legyenek azok bármily rövidek, kihasználja az ötletek megragadására, rengeteg hiába eltöltött időt takaríthat meg.

Mivel a variációs lehetőségek száma úgyszólván végtelen, lássunk egy lehetséges példát arra, hogyan vonulhat végig a prédikáció alapigéje az egész héten, s hogyan válhat ezáltal az igehirdetés az istentisztelet szerves részévé. Tudatosan fogalmazok egyes szám első személyben, hogy személyes tapasztalataimat a lehető legkevésbé általánosítsam, ugyanakkor módot adjak arra, hogy a személyes tapasztalat szikrája mások képzelőerejét lángra lobbantsa.

IV.

A textustól az igehirdetéshez vezető út olykor már az előző vasárnapi istentiszteleten kezdődik számomra, amikor a szószéki szolgálatot követő orgonajáték közben hátralapozok az énekeskönyvben, hogy lássam, a liturgikus naptár szerint milyen ige vár rám a következő vasárnap. Nemcsak az igehirdetési alapigét találom meg itt, hanem a heti ígét, zsoltárt, éneket, evangéliumot és epistolát is. Először is a különböző szövegek, énekek és mondások összecsengésére próbálok odafigyelni. Mert van egyfajta konkordancia az istentiszteleten elhangzó igék és énekek között, és minél hamarabb felismerem ezt az egybecsengést, annál inkább el tudom helyezni az igehirdetési alapigét az istentisztelet egészének összefüggésében, amihez hozzájárul még az előző vasárnap is-

tentiszteletének lendülete is. Tapasztalt igehirdetők tudják, hogy könnyebb minden vasárnap prédikálni, mint havonta vagy évente egyszer, mivel az egyik istentisztelet kapcsán felhalmozódott gondolatok a következő vasárnapi prédikációt is táplálni tudják.

Hétfőn a gyülekezet számára ismerős Luther-fordításból lassan, nyugodtan kimásolom az igehirdetési alapigét. A lassú írás felér egy első meditációval. Amint megjelenik előttem a szöveg tagolt írásképe, a látás révén emlékezetembe vésődik az alapige felépítése. Ekkor feltűzöm a textust az emlékeztető táblára. Mindjárt melletűzők egy másik, üres lapot is, amelyre első ötleteimet és asszociációimat feljegyzem, amikor – fel-alá járkálva, fekvé, ülve, vagy ahogy éppen jön – nekifogok a szöveg memorizálásának. Amíg nem tudok fejből valamit (*by heart* vagy *par coeur*, vagyis "szívből"), addig aligha érintheti meg valamennyi érzékemet, legfeljebb a fejemben motoszkál és csupán intellektuális vizsgálódásom tárgya marad. Ha azonban a memorizálás által mindinkább bensőmbé hatol az ige, lassan nemcsak a struktúráját látom, hanem zengését, hangnemét is meghallom, azaz ráhangolódom. Mi több, orrommal, nyelvemmel is meg akarom érezni az ige mondanivalóját. Mindent felírok, ami eszembe jut, az illatot éppúgy, mint a bűzt, a gyengéd hangot éppúgy, mint az ordítást.

A könyvespolc előtti fel-alá járkálás során igémmel kapcsolatban a legkülönbözőbb összefüggéseket fedezem fel, legyenek azok egészen világiak, mint például *Elke Heidenreich* valamelyik cikke, vagy éppen egy vers, amely arra csábít, hogy textusomat próbaképpen rímes formába öntsem. Néha ellenszövegre bukkanok, de az is lehet, hogy magam gyártok egyet azért, hogy felismerjem az alapigében rejlő provokációt, mely azonban csak az ellentét által válik világossá. Röviden: a fantáziámnak alig tudok határt szabni attól kezdve, hogy bizalmas, baráti viszonyba kerültem a textussal, ami akkor jön létre, ha szívemre veszem, és mintegy "viselőssé" válok általa. A textussal hétfőn még inkább játékosan foglalkozom, ami nem jelent munkát, még kevésbé a szakirodalom hosszas böngészését. Fontos, hogy a textus dolgozni kezdjen bennem, így az első találkozáshoz talán nem is kell több egy-két óránál.

Kedden délelőtt tanítok az iskolában, délután konfirmációi oktatás van. Este valamilyen ülés vagy a keresztény ifjak egyesületének bibliaórája következik. És ha még ennél is sűrűbben alakul a program, ebédidőben még egy temetést is be kell iktatnom. Mindenestre bőven akad alkalom arra, hogy emberekkel találkozzam, ám közben sem feledkezem meg az igehirdetési alapigéről. Lehet, hogy a bibliaóra témája összefüggésbe hozható a textusommal, és máris fiatalokkal beszélgetek róla. Egy délelőtti diákvélemény vagy egy délutáni konfirmandus-hozzászólás is új fényt vethet rá. A temetés pedig egy olyan emberrel hoz kapcsolatba, akinek kisírt szemén át nézve az ígét megint csak másképp tekintek a következő vasárnaphoz vezető útra. Arról van tehát szó, hogy minél előbb képes legyek mások szemével látni az alapigét, hogy képzeletbeli vagy akár valóságos dialógus kezdődjék a textusról. Az igehirdetés így mindinkább dialógusszerűvé válik, mivel olyan emberekkel folytatott beszélgetésekből születik, akikkel a hét folyamán találkozom, és akiknek kérdései vagy ellenvetései nem hagyhatnak nyugodni.

Fokozatosan eljön az ideje, hogy visszanyúljak az eredeti görög vagy héber szöveghez. Tudatosan indultam ki először a Luther-fordításból, hogy a nekem és a gyülekezetnek ismerős szavakat gyakoroljam be, és csak ezután tegyem meg a közelítőt a távoli felé vezető lépést. Ekkor kap teret a történet-kritikai exegézis, amely a bibliai szöveg ellenállását és idegenségét tárja elé, szembeállítva azt az ismerőssel, a megszokottal. Aki túl korán jut el az eredeti szöveg messzeségébe, könnyen a porlepte történelemben találja magát, ami az igehirdetőt arra csábítja, hogy mint valami gimnáziumi tanár, a hallgatóság számára érdektelen történelmi adalékokkal szembeítse a gyülekezetet, s hogy mindjárt ezután egy bűvészmutatványyszerű aktualizálással visszatérjen a mesterkélten jelenbe. Ha azonban csak *szerdán* veszem elő az eredeti szöveget, az hozzásegít, hogy a túlságosan is jól ismert Luther-fordítást megint más, történelmi távlatból vegyem szemügyre; hogy még egyszer megkérdőjelezzem a perikóparend szabta határokat: nem akarom-e lerövidíteni vagy éppen hosszabbra venni a textust; hogy elgondolkozzam a történetkritikai apparátus egy másfajta szövegvariánsán, netán előnyben részesítsem azt; vagy hogy egyes fogalmakat eredeti szövegkörnyezetükben vizsgáljak, és így tovább. Ily módon lassacskán ráérek a textus eredeti dinamikájára, és egyre inkább testamentumként olvasom, olyan végrendeletként, amelyet a legelső keresztyének vagy Izrael írástudói jegyeztek fel, hogy a későbbi generációk részesei lehessenek annak az örökségnek, amelyet Isten Krisztusért a Szentlélek ereje által minden emberhez el akar juttatni, hogy senki el ne vesszen az ige meghallását akadályozó bűn miatt, hanem a Szentírás testamentumként feljegyzett ígéje révén meghallja a *verbum externumot*, amely életre hív és életet ad.

A testamentumként értelmezett bibliai szakasz Szentháromságra irányításával egy lépéssel közelebb jutottam ahhoz, hogy a textust hermeneutikai szempontból, tehát a nagyobb egész, a Szentírás részeként vizsgáljam. Az igeszakasz előírt határai egyrészt megóvnak attól, hogy az igehirdetésben mindent egyszerre akarjak elmondani, ami valójában oda vezet, hogy semmi konkrétumot nem mondok, másrészt viszont arra csábíthatnak, hogy a Biblia egy részigazságát abszolútizáljam, s ezzel úgy mond szektássá válik. Ehelyett jobb, ha szem előtt tartom a régi hermeneutikai igazságot, mely szerint a rész csak az egész felől, az egész pedig csak a részekből kiindulva ismerhető meg, úgyhogy az adott igeszakaszt össze kell vetnem a Szentírás egészének értelmezésével. Fel kell ismernem és mérlegelnem kell a Biblia textusokkal ellentétes vonatkozásait, és meg kell találnom azokat a párhuzamokat, melyek textusom mondanivalóját alátámasztják. Egyszóval következetes exegézisként kell művelnem a rendszeres teológiát ahhoz, hogy textusom igazságát a bibliai alapigazságok kontextusában tudatosítsam. Ez történhet úgy, hogy különbséget teszek törvény és evangélium között, hogy az igeszakaszban éppúgy meghallom az ítélő Istent, mint a megmentő Istent, vagy úgy, hogy az öreg *Anselmus* kérdését: "*Gondoltál-e már arra, mekkora súlya van a bűnnek?*" hívom segítségül, hogy az ige bűnököt leleplező oldalát éppúgy felismerjem, mint annak bűnbocsátó oldalát. E következetes exegézis során ügyelnem kell arra, hogy az alapigét ne általánosítsam, egy szintre hozva a bibliai alapigazságokkal, hanem lehetőleg meghagyjam élet, sarkosságát. A döntő kérdés, amelyet, ha lehet,

csütörtökön igyekszem megválaszolni, így hangzik: "Mennyiben szenvedne csorbát a keresztyén hit, ha nem lenne az az ige, amelyről a következő vasárnap prédikálnom kell?"

Ezt a kérdést minél kevésbé csupán intellektuálisan, dogmatikai kérdésként kezelem, minél inkább egzisztenciálisan, saját hitemre vonatkoztatva teszem fel, annál fontosabbá válik *pénteken* egy másik kérdés: hogyan válhatok igehirdetésem első meghallójává? – Hiszen tudom, hogy csak az az igehirdető tud hallgatóihoz közel kerülni, aki elsőként válik prédikációja meghallójává. De hogyan lehetek azzá? Vajon elég, ha nemcsak másoknak, hanem magamnak is prédikálok? De mi újat mondhatok magamnak? Lényegében a *verbum externumról* van itt szó, arról, amit senki nem mondhat el önmagának, mi több, még csak nem is tudhat előre, miközben mindannyian életre-halálra rá vagyunk utalva erre a *verbum externumra*, a bizonyosságot adó, alkotó ígére, mely Isten örökkévalóságából ered és az idők végtelenébe tart. Minden egyes bibliai szakaszban ott van ez a *verbum externum*, és csak arra vár, hogy az igehirdető száját megnyissa. Arról van tehát szó, hogy ígém segítségével, mely hétfőtől csütörtökig mindenhova elkísér, arra a hangra figyeljek, amely a textus első meghallójává tesz engem, hogy azután másokat is bevonhassak az ismeretlen szó meghallásába. Így az igehirdetés nem pusztán beszéd lesz, hanem "hallás" is, amint azt Pál Róma 10,17-ben írja. Ez a "hallóter" annál jobban kitágul igehirdető és hallgató között, minél feszültebben figyelnek mindketten az ige *verbum externumára*, amely a Szentlélek szabadsága által kiárad és megteremti a szentek közösségét.

Egy ilyen *verbum externum* természetesen nem idézhető elő szándékosan, ám Ézs 40-nel szólva "Emelkedjék föl minden völgy, süllyedjen le minden hegy és halom", hogy szabaddá váljak az út az igétől a hallgatóig. Ehhez azért szükség van olyan szakszerű eszközökre is, mint az igehirdetés jó, meggyőző, a textusból merített tagolása. Szükség van egy olyan kezdő mondatra, amely lehetőleg a dolgok közepébe vág és egy ennek megfelelő, erre visszautaló befejezésre. Szükség van képekre és példákra, lehetőleg olyanokra, amelyeket nem a hajuknál fogva rángatunk elő, hanem az alapige nyelvi gazdagságából meríthetők. Végül szükség van hangzó jelekre, amelyek az eltávolodott hallgatót arra készítetik, hogy felvegye a fonalat.

A prédikáció megírása már nem okoz különösebb gondot, ha az előző vasárnaptól kezdve mindenütt ott van velem az alapige, ha a hét kreatív pillanait kihasználva mindent feljegyzek és kitűzök az emlékeztető táblára. *Szombaton* van úgy, hogy a prédikáció szinte magától megszületik, minél inkább növekedett bennem hét közben, és minél inkább sikerült az ige első meghallójává válnom. Nem kell végigszenvednem a szombatról vasárnapra virradó nyomorult éjszakákat, amikor ceruzát rágcshálva megpróbálok valamiféle ötletet kicsikarni magamból, ami ellentmond minden kreativitási elméletnek és ráadásul tényleg hiábavalónak bizonyul. Szombat délután inkább a már kész prédikációt memorizálom séta közben, vagy veszem elő a betegágy mellett a kórházban. Elalvás előtt esetleg még gyorsan végigfutok az igehirdetés gondolatmenetén, így aztán a remélhetőleg pihentető alvás is prédikációm részévé válik, amit az Úr megad az övéinek, és *vasárnap* reggel egy ilyen hét után egész biztosan másképp kelek fel, mint egy átkínló-

dott "prédikációs éjszaka" után. Talán még hasonlítok is Smelke rabbira, akiről *Martin Buber Haszid történetek* című könyvében ír:

"Hogy a tanulást ne kelljen túl hosszan megszakítania, Smelke rabbinak szokása lett, hogy ülve, fejét karjára támasztva aludt, ujjai közé pedig égő gyertyát helyezett, amely felébresztette, ha a gyertya lángja a kezét égette. Amikor Elimelekh rabbi fölkereste és szentségének hatalmát még bezáródva látta, gondosan elkészítette az ágát, majd hosszas rábeszéléssel elérte, hogy kicsit kinyújtózzék rajta. Ezután bezárta és elfüggönyözte az ablakot. Amikor Smelke rabbi felébredt, már fenn ragyogott a nap. Látta, milyen sokat aludt, de nem bántódott miatta, mert valami ismeretlen, verőfényes sugárzást érzett magában. Elment az imaházba, és előimádkozott a gyülekezetnek, ahogy szokott. Az embereknek azonban

úgy tűnt, mintha még sose hallották volna, oly lenyűgöző és felszabadító volt szentségének ereje. Amikor a Nádastengerről szóló éneket adta elő, úgy érezték, föl kell tűzniük kaftánjuk szegélyét, nehogy a jobbról-balról csapkodó hullámok benedvesítsék.

Smelke rabbi később így szólt Elimelekhez: – Csak most jöttem rá, hogy alvással is lehet szolgálni Istent."²

Fordította: Szűcsné Pröhle Livia

Jegyzetek

¹Frankfurter Allgemeine Zeitung, 1981. február 14.

²Martin Buber: *Haszid történetek I.* Fordította Rácz Péter, Atlantisz Könyvkiadó, Budapest, 1995. 295-296. o.

Sánta Anikó

Az oltár teológiai értelmezése

I. rész

1. Bevezetés

Ma, amikor az elméleti és alkalmazott tudományok sora újra felfedezi a nonverbális kommunikációt, és hangsúlyozza annak jelentőségét, az e tudományokkal interdiszciplináris kapcsolatban álló teológiának is figyelmet kell fordítania e jelenségre. Különösen igaz ez a protestáns teológiára, hiszen a verbális és nonverbális közlés egyensúlya visszaállításának reformációi igénye és törekvése végső soron azt eredményezte, hogy az addigi, főleg a képekkel történő közlés után a verbalitás túlsúlya valósult meg. (Mindehhez hozzájárult még az írásbeliségnek a könyvnyomtatás felfedezését követő forradalmian gyors terjedése is.) A reformáció kálvini irányzatában nagyobb mértékben, hiszen ott kivétel nélkül minden képet és szimbólumot eltávolítottak a templomból. A lutheri irányzatban kevésbé, hiszen ott az oltárképek és a szimbolikus ábrázolás megmaradt. S bár a templomban, illetve általában a vallási gyakorlatban a nonverbális kommunikáció nem korlátozódik a képekre, azok eltávolításával vagy korlátozásukkal mégis a szóbeli közlés lesz az uralkodó, amely hozzájárul a vallási eszmék túlzott racionalizálásához, végső soron a szent dolgok profanizálásához. Mára eljutottunk odáig, hogy a nonverbális közlésre nem figyelünk, s ennek legnagyobb részét az az oka, hogy nem is értjük a jelek és szimbólumok nyelvét. Hajlamosak vagyunk a templombelsőt statikusan szemlélni, értve ez alatt most azt, hogy a templomi berendezéseknek csupán azt a funkciót tulajdonítjuk, hogy ott legyenek, mert valamiért oda tartoznak. Nem kérdezzük rá, hogy hogyan és miért kerültek oda, s milyen jelentésük van. S ilyen értelemben nemcsak a képek vagy a tárgyak bírnak jelentéssel. Fontos információkat hordoz és közvetít pl. az építészeti tér is: nagysága, színe, sötétsége vagy világossága, a távolságok, magasságok, ezek viszonyai stb. (vö: Ankeri Géza: *Építészeti és kommunikáció*, Műszaki Könyvkiadó, Bp. 1991.)

A tudományos érdeklődésen túl, mi a gyakorlati jelentősége ezek vizsgálatának? - kérdezhetjük. Elég csak arra gondolni, hogy mennyire behatárolt lehetősége van a nyelvi közlésnek. Szemünk például több ezer színt képes megkülönböztetni, ám ezek kifejezésére csak néhány szavunk van. Egy ember jó esetben néhány ezer szót használ gondolatainak kifejezésére, s hányszor érezzük, hogy nem tudjuk szavakkal pontosan visszaadni azt, amit közölni szeretnénk. Mindazt, amit a szavakkal nem, vagy nem jól tudunk kifejezni, megtehetjük a nonverbális kifejezőeszközökkel. (A vizsgálatok azt mutatják, hogy közléseink 80 %-a nonverbális úton jut el a címzetthez.) Példának hozhatjuk a pásztori pszichológia azon tapasztalatát, hogy krízishelyzetekben (pl. gyász, betegség stb.) levő emberek sokkal fogékonyabbak a nem nyelvi közlésre, mint a szavakra. (Hézszer Gábor: *Miért? Kálvin Kiadó, Budapest, 1996.*) Ha ezt tudjuk, máris új lehetőségek nyílnak meg a krízishelyzetben lévő lelkipozíció terén.

Újra föl kell tehát fedeznünk és meg kell tanulnunk a tárgyak, szimbólumok nyelvét, hiszen azok beszélnek, üzeneteket juttatnak el hozzánk, és segítségükkel a mai közlésünk is színesebb, gazdagabb, s főleg hatékonyabb lehet.

Ilyen szimbólum, jel templomainkban az *oltár* is. Az oltár, amely minden idők minden kultúrájában és vallásában jelen volt, s amely mindig ugyanazt jelentette: *a hely, ahol az istenséggel találkozni lehet*, és amely ma is, a mi templomainkban is, ott áll, de többnyire néma tárgyként.

Az oltár minden kultúrában az adott vallás kultikus tárgya volt. Ez szimbolizálta az istenség jelenlétét, és megvalósította az isteni és az emberi világ közötti kapcsolatot.

Általában a szimbólumokkal, de különösen is a vallási szimbólumokkal kapcsolatban sokaknak van fenntartásuk, mondván: az Isten és az ember közötti kap-

csolatban nincsen helye közvetítőnek. Ezen megjegyzés, nyilvánvaló igazsága mellett, félreértésekre adhat okot, miszerint a hit dolgait kizárólag racionális síkra tereli, amely azonban mindig csak a felszín. A szimbólumok éppen az emberi lélek mélyebb rétegeivel állnak összefüggésben. Jung megfogalmazásával: mivel a vallási szimbólumok rendszerint "tudattalan lelki tevékenység spontán termékei", kimondottan kinyilatkoztatás-jellegük van. Semmiképpen sem nevezhetők kitalálnak, sőt: "éppenséggel évezredek folyamán nőttek-növekedtek, mint az emberi lélek természetes kinyilatkoztatásai". (Jung: Gondolatok a vallásról és a kereszténységről) Ez a meghatározás kissé homályos és talán túlzottan is pszichológiai síkra tereli a kérdést, mégis rámutat arra, hogy nem az ember nevezett ki önkényesen bizonyos tárgyakat vallási szimbólumoknak. Amilyen például az oltár is.

Az oltár vizsgálata e tanulmányban két fő területen mozog. Egyrészt a történelemben folytatunk vizsgálódásokat, amikor is azt tekintjük át, hogyan értelmezték és használták az oltárt a különböző korokban és vallásokban, s hogy a kereszténységben hogyan változott a szimbólum értelmezése. Másrészt arra kérdezzük rá, mit jelent ma az oltár számunkra, hogyan értelmezi azt ma a gyakorlati teológia.

2. Az oltár szerepének történeti áttekintése

Az oltár keletkezése - oltár és áldozat összefüggése

Mint már említettük, az oltár minden kultúrában az adott vallás kultikus tárgya volt. Szimbolizálta az istenség jelenlétét, és megvalósította az istenség és az ember közötti kapcsolatot. Részben a kultikus cselekvések (áldozat) helye, részben maga is a kultusz tárgya volt (az oltár tisztelete). Az oltár szentsége mindig abból adódott, hogy összekötőként szerepelt az isteni és az emberi világ között.

Hiszen az ember létének kezdete óta tud egy rajta kívül álló transzcendens erő létezéséről, amelyet mindig maga fölött tudott, amelynek alárendelve tudta magát. Hite szerint ettől a transzcendens erőttől függött az élete, sorsa, amelyet hol kiszámíthatatlannak és vaknak, hol pedig igenis befolyásolhatónak gondolt és tapasztalt. Mivel ismeretlen és láthatatlan volt számára ez a hatalom, félt tőle, és igyekezett állandó kapcsolatot fenntartani vele, remélve, hogy befolyásolhatja, megnyerheti bizalmát. Annak, hogy aláveti magát az istenségnek, látható bizonyítékát is szolgáltatva: ajándékot ajánlott föl neki. (Alfred Bertholet: Wörterbuch der Religionen, Opfer, Kröners TA, 1952.) Ez az ajándék az *áldozat*, amely elválaszthatatlan kapcsolatban áll bemutatásának helyével, az oltárral. Oltár és áldozat szoros kapcsolatát mutatja az, hogy az oltár jelentőségét, s végső soron szentségét a rajta bemutatott áldozattal *kapja*. *Olyannyira, hogy az áldozat nélkül az oltár nem is értelmezhető. Erre mutat az oltár nyelvi megjelölése, elnevezése is a különböző nyelvekben - ahogy ezt majd a későbbiekben látjuk.*

Az oltár (az áldozat bemutatásának helyét jelöljük már most így, akkor is, ha ez a kifejezés már a későbbi korok értelmezését, jelentőségét kölcsönzi a tárgynak) kezdetben csupán egy magasított hely volt, ahol elvégezték az áldozat bemutatását. A magasítás oka részben a célszerűség volt, amely az égőáldozat megjelenésével függ össze, hiszen ezt az áldozattípust már nem lehetett a korábbi gyakorlat szerint, vagyis a föld alatt

elvégezni. Másrészt viszont az istenség iránti tisztelet nem engedte, hogy egyszerűen csak a földre helyezték az áldozati ajándékot. Így az áldozat helyeként vagy egy szabadon álló természetes kő vagy szikladarab szolgált, vagy külön építettek egy talapzatot. Erre a formára utal az antik görögök által használt oltár-elnevezés is, a *deipna*, amelynek jelentése: *alap, talapzat*. (J. P. Kirsch, in: Reallexikon für Antike und Christentum, I,310.)

Minél jobban kifejlődik egy kultusz, annál inkább szilárd külső formákkal rendelkezik. Az áldozatbemutatás is állandósul, vagyis állandóan ismétlődő, mégpedig ugyanabban a formában ismétlődő szertartásokból áll. Ez megkívánja, hogy maradandó, állandó "építmény" használjanak e célra, ami meg is könnyíti a rituálé elvégzését. Az áldozat bemutatásának helye lehetett természetes (pl. sziklatömb) vagy mesterséges alapú. Ez utóbinak három fő fajtáját különböztetjük meg:

1. *tűzhely*
2. *áldozati asztal*
3. *"sajátos oltár"*

1. A tűzhely oltárként való használata a házi kultuszhoz kapcsolódik, amely a ház, vagyis a lakóhely, az otthon szellemeinek tiszteletén alapult. A legtöbb háziáldozat az égőáldozat különböző fajtáihoz tartozott. Természetes és magától értetődő volt, hogy bemutatásának helye a tűzhely legyen, amely minden háztartás középpontjában állt, helyét és jelentőségét tekintve egyaránt. A görögöknél *Hesztia*, a rómaiaknál *Vesztia* volt a tűzhelyek istene. Később, amikor a görögöknél a kultuszban használt tűzhely elkülönült a konyhaitól, a *hesztia* elnevezéssel jelölték a szakrális tűzhelyet is, így a későbbiekben is ez az elnevezés jelöli a tűzhelyet és az oltárt is, amelynek már nincs köze a tűzhelyhez.

2. Mióta az ember külön épületeket, templomokat épít az istenségek számára, mindegyikben megtalálható az oltár, amely az ételáldozattal, az istenségek megvendégelésével hozható összefüggésbe. Vagyis az oltárnak asztal-funkciója volt. Vagy az asztalnak oltár-funkciója. Arra a kérdésre, hogy az asztal az oltár régebbi formája-e, vagy az asztal csak később kapott oltár-funkciót, még nincs válasz. Az is elképzelhető, hogy mindkettő már a kezdetektől egymás mellett létezett, de akkor az a kérdés, hogy mi volt a különbség a kultuszban betöltött szerepüket illetően.

3. Kezdetben az oltár értelmét az áldozat bemutatásának szertartása adta meg, vagyis az oltárként használt építmény csak akkor funkcionált akként, ha végezték rajta a bemutatást. Ez az építmény sokszor nem is különálló tárgy volt, hanem az áldozatok maradványainak (hamu, csont, vér vagy az állatok szarvai) felhalmozódásával kialakult "építményt" magát tekintették oltárnak. *Ha az áldozatbemutatást a szabadban végezték, főnállt a veszély, hogy a maradványokat elfújja a szél vagy elmossa az eső.* Ennek megelőzésére kezdtek tartós, maradandó oltárhelyeket építeni. Ezek kezdetben csupán talapzatok voltak, amelyek kőből vagy agyagból készültek. Erre utal, hogy a *bómosz* elnevezés vált általánossá az oltár jelölésére. E szó alapjelentése ugyanis az, ami az oltár ebben az egyszerű formájában volt, vagyis egy *magasított talapzat*. Érdekes *Th. Klausner* etimológiája, amely szerint a *bómosz* szó a *bó-mageiró* rövidített formája, amely a *bainó* coniunctivus alakját (bó), valamint a *mageiró* (mészáros) szót foglalja magában.

Jelentését valahogy így lehet visszaadni: *ahova a mézszáros* (vagyis az, aki az áldozati állatot levágja) *föllép* (a magasításra utalhat). (Theodor Klausner, in: Lexikon für Theologie und Kirche, I,370.)

A rómaiak oltár-elnevezése annak fő funkciójára utal, arra, hogy rajta égőáldozatot mutattak be. A latin *ara* vagy *altaria*, mely singularis alakban nem fordul elő a klasszikus görögben!) ugyanis nem az *altus* (magas, magasra törő), hanem az *adolere* szóból származik, amelynek jelentése: *illatozik, áldozatot éget, égőáldozattal tisztel.*

Az oltár szentsége

Az oltár az áldozat bemutatásának helye, szentségét az áldozati rituálé adja. Ezzel együtt az oltárnak mindig is különlegesen nagy szentséget tulajdonítottak. A rómaiak megfogalmazása szerint az oltár nem egyszerűen *res religiosa*, hanem *res sacra*. Felavatása nem csupán *dedicatio*, hanem *consecratio*. A két kifejezés közötti lényeges különbség az irányultságban van. Míg a *dedicatio*-nál a megszentelendő dolgot az ember ajánlja föl az istenségnek, addig a *consecratio*-nál az ember és az istenség együttműködésén van a hangsúly.

Egészen egyértelmű, hogy az oltár szentségének lényege magához a helyhez és a funkcióhoz kötődik. Ami az oltárnál történik, az a *praesentia divina*. Az oltárban jelenik meg szimbolikusan az ember közeledése az istenséghez, és az istenség közeledése az emberhez. Az oltár e kölcsönös közeledésnek a szimbóluma.

Az oltár az Ószövetségben

Az ószövetségben kétféle kultuszhelyre találunk utalást. Az egyik az oltár, amelyet a *mizbéáh* kifejezéssel jelölnek, a másik az áldozóhalom, a *bámá*.

Az áldozóhalmokra főleg a honfoglalás utáni időből találunk utalást. A kultuszi magaslatok használatának szokása a kánaáni vallásban is ismert volt, így eleinte mindenképpen összekötötte a kánaániakat és az izraelieket. Később azonban komoly konfliktusok forrásává vált. A *Karmel-hegyen* történt esemény azt mutatja, hogy lehettek olyan áldozóhalmok, amelyeket Izráel népe a kánaániaktól vett át, és mivel hitük szerint egy-egy kultuszhely egy adott istenséghez kapcsolódott, valószínűleg az izraeliek is Baál istennek mutattak be ott áldozatot. (1Kir 18,18-18) A *Kármel-hegyen* egy Adonájnak állított oltár is állt, ezt azonban lerombolták. Illés állította azt helyre (1Kir 18,30-31). A helyreállítás cselekményében szimbolikus mozzanatot is fölfedezhetünk: Izráel tizenkét szétszakadt törzsének jelképes egyesítése volt ez az Úr nevében. (Karasszon István: Kultuszhelyek az ókori Izraelben, in: Az óizraeli vallás, Bp. 1994.)

Az oltár szóval jelölt kultuszhelyről az Ószövetségben először Nóéval kapcsolatban olvashatunk (Gen 8,20).

Izráel népe számos helyen, sokféle formában alakította ki kultuszát. A deuteronomiumi teológia kultusz-centralizációja a kultuszt a jeruzsálemi templomra akarta korlátozni. A kultuszi magaslatok elítélésében jó indoknak tűnt az izraeli és kánaáni kultuszhelyek összekeveredésének lehetősége és már megtörtént esetei. Ezért a legegyszerűbb megoldásnak az látszott, ha a deuteronomiumi teológia elvet minden kultuszi magaslatot, mint az idegen istenek tiszteletének megnyilvánulását. (1Kir 13,32)

Izráel népének legfontosabb kultuszhelye tehát a templom lett. Az ott felállított oltárok nagy jelentőséggel bírtak, elengedhetetlen részei voltak a Szentélynek: az

égőáldozati oltár (leírása: Ex 27,1-8), az *illatáldozati oltár* (Ex 30,1-10) és a *szent kenyerek asztala* (Ex 25,23-30). A *Szentelek Szentjében* egyetlen oltár volt, itt mutatta be a főpap évente egyszer az engesztelő áldozatot.

Az oltár ószövetségi értelmezéséhez fontos támpontot találunk a *szövetségkötés* mozzanatában (Ex 24,4-5): az oltár lényegét és funkcióját az alapján állapítják meg Izraelben, hogy a pátriárkák őstörténete után Mózes közvetítésén keresztül maga az Isten hozta be az oltárt és az oltárhoz kapcsolódó rítust az Izráellel való szövetségbe. A szövetség lezárása egy áldozati cselekmény keretei között zajlott, mely számára egy oltárt építettek. *Az oltáron bemutatott áldozat közösséget teremt Isten és az ő népe között.* Az áldozati vér szoros köteléket fon a két szövetséges partner között. A nép vérrel való meghintése csak annál az áldozatnál szerepel, amely szövetséget alapít. A szövetség kontinuitását a folytonos áldozati cselekmények biztosítják, amelyek mindig új erővel töltik fel.

Az ószövetségi és az újszövetségi oltár kapcsolata

Az üdvösség újszövetségi híre arról tesz tanúbizonyságot, hogy Isten a Fiát, Jézus Krisztust azért adta, hogy új üdvrendet állítson föl, amely azonban nemcsak közte és Izráel között érvényes, hanem közte és az emberiség között az ítélet napjáig.

Ez az új szövetség szintén egy áldozat révén kötött, mégpedig egy véres áldozat révén. *Ami Jézus passiójában történt, az az ő áldozatbeprezentációja, mellyel önmagát mint áldozati báránnyt adta mindannyiunkért.* A kiontott vér által minden bűn megbocsátottat. Halála megfelel az ószövetségi vétekáldozat rendelkezéseinek.

Jézusnak az önmagát adó békéltető áldozata egy földi helyhez kötődik, mégpedig a golgotai kereszthez, amely egyszerre eszköze a kivégzésnek és az egyszeri, végérvényes isteni áldozatnak. A golgotai kereszt az Újszövetség tanúsága szerint a világ minden népének oltárait felülmúlja és megfosztja hatalmuktól. Csak egyetlen érvényes oltár van: Jézus keresztye. (Zsidó levél 5., 7., 9., 10., 13. fejezete) *Peter Brunner* szerint ez az oka annak, hogy a kereszténységben semmi esetre sem lehet oltár, amelyen rituális áldozatot lehetne Istennek följánlani, hogy általa engesztelést szerezzünk. (Peter Brunner: Die Bedeutung des Altars für den Gottesdienst der christlichen Kirche, in: Kerygma und Dogma, 1974, 222-223.)

Az Újszövetség oltár-értelmezése

Az Újszövetségben ritkán fordul elő mind az áldozat, mind az oltár mint kifejezés és téma. Ez érthető is, hiszen az Újszövetség iratai olyan pogány eredetű keresztényeknek is íródtak, akik nem sokat, vagy semmit sem tudtak Izráel népének áldozati rendelkezéseiről, így számukra nem mondott volna sokat az, hogy Jézus halála a törvényeknek megfelelően bemutatott végérvényes áldozat volt. Erről csak a zsidó eredetű keresztényeknek lehetett beszélni. S valóban: az áldozat szó (*tüszia*) a Zsidókhoz írott levélben fordul elő a legtöbbszor, tizenöt igehelyen, míg a szinoptikusoknál összesen ötször, a többi iratban összesen hétszer. Az oltár kifejezés (*tüsziasztérion*) Máté evangéliumában szerepel a legtöbbszor (17 igehely). Ezt az indokolja, hogy Máté zsidó eredetű keresztények számára írta evangéliumát. Az oltár Lukács evangéliumában egyszer, a többi evangéliumban nem fordul elő. A Zsidókhoz írott levélben két helyen találkozunk vele, s még hatszor a többi iratban. Az oltár másik kifejezése, a *bómosz* csupán egyszer

fordul elő, az Apostolok cselekedeteiben. S itt rögtön egy érdekes megfigyelést tehetünk: A csak az Apostolok cselekedeteiben szereplő *bómosz* szó azt az oltárt jelöli, amelyet Pál apostol Athénben talált, és amelyen a következő felirat szerepelt: "AZ ISMERETLEN ISTENNEK" (Ap Csel 17,23). Amikor az Újszövetség Izrael oltáiról beszél, sohasem használja a *bómosz* kifejezést, amellyel csak a pogány népek oltárait jelölik. A kifejezésnek ezt a használatát a következő évszázadok görögül író keresztény szerzői is következetesen betartják.

Amikor az Ószövetséget görög nyelvre fordították a görögül beszélő diaszpóra számára, az oltár héber kifejezése, a *mizbéáh* görög megfelelője a *tüsziasztérion* lett. Ez egy új szó, amelyet addig nem ismert a görög. A szóalkotással is azt akarták kifejezni, hogy Izrael oltárai lényegüket tekintve alapvetően mások, mint a pogány népek oltárai.

Az oltár a kereszténységben - Hogyan lett oltár az eucharisztia asztalából?

A korai kereszténység az első két században egyáltalán nem ismert működő keresztény oltárt. Az egyetlen érvényes oltárnak a golgotai keresztet ismerték el, s hitükben szerepelt még egy másik, örök égi oltár, amely Isten trónja előtt áll. Ez pedig maga a feltámadott Úr. A feltámadott Bárány jelenléte Isten trónja előtt (ahogyan azt János apokalipszise mutatja): ez az örök, mindeneket megmentő és megszabadító égi oltár. Ez a felfogás az oka annak, hogy a keresztények az Úr asztaláról beszéltek az eucharisziával kapcsolatban, és a kezdetektől asztal mellett is ünnepelték azt. Az asztal szó (*trapedza*) szerepel az 1Kor 10,21-ben is: "Nem ihatok az Úr poharából is, meg az ördögök poharából is, nem lehettek részesei az Úr asztalának is, meg az ördögök asztalának is."

Az eucharisztia asztala eredetileg nem volt szent eszköz, nem tisztelték magát az asztalt, mint a pogányok, vagy mint később a keresztények. Ez az asztal egyszerűen csak az úrvacsora helye volt, egy teljesen profán, mindennapos tárgyként szolgálta az eucharisziát. (H. Claussen, in: RGG, 255 és A. Stuijber, in: TRE, 308) Maga az eucharisztia is egy ünnepi étkezés volt, amelyet házaknál tartottak, és amelyet akkor még nem választottak el a mindennapos étkezéstől.

Csak a II-III. század folyamán, az áldozat-gondolat kifejlődése következtében alakult az eucharisztia asztala oltárná. A keresztény írók azzal fejezik ki ezen oltár sajátosságát, hogy a latin *altare* singularis alakját használják a pogány *altaria* plurálisától elhatárolódva.

Azt nem lehet pontosan megállapítani, hogy mikor és miért került az eucharisztia értelmezésébe az áldozat fogalma. Sokkal könnyebben tetten érhető viszont az, hogyan alakulhatott az asztal oltárná. Ez akkor következett be, amikor a keresztények már állandó helyen tartották az istentiszteleteket. Ott állandósult az eucharisziához használt asztal is, amely az áldozat bemutatásának helye lett. A II. század közepén már arról írnak, hogy az eucharisztia asztalát különleges tisztelet illette.

A következő lépés az volt, amikor az oltár kapcsolatba került a *mártírkultusszal*, amelynek fontos része volt a mártírsímnál tartott eucharisztia. A IV. században kezdték a templomokat a szentek sírjai fölé építeni. Később a szentek ereklyéit helyezték az oltár alapjába. Egyházi előírás is rendelkezett arról, hogy eucharisztikus áldozatot csak olyan oltáron szabad bemutatni, amelybe mártírelíkiát zártak.

Ezen előírás betartását a katolikus egyház csak 1596-ban engedte el.

A keresztény oltár szentsége

Az oltárt, mint a miseáldozat bemutatásának helyét, szentnek tartották, mindig valamiféle misztérium övezte. Az oltártérbe csak klerikusok léphettek. A templom és azon belül különösen is az oltár menedéket biztosított a menekülőknél.

Hangsúlyosabb lett az oltár szentsége azáltal is, hogy már nemcsak mint Krisztus trónja, hanem mint Krisztus szimbóluma jelent meg. Ez bizonyára összefüggött azzal, hogy Krisztust sziklaként jelölték meg, és az oltár anyaga is gyakran volt kő.

Az oltár elhelyezésének is szimbolikus jelentése van: a templomban a gyülekezet tere és az apszis találkozási pontjában áll, vagyis elválasztja és összekapcsolja a templom belső terét. Az oltár egyik oldalán a gyülekezet valóságos, a másik oldalán az égi gyülekezet szimbolikus helye van. Ahol a földi világ és az örök élet világának építészeti tere találkozik egymással, ott áll az oltár.

A reformáció oltár-értelmezése

Luther egyik tanítványa, a svéd *Olaus Petri* egyszer így fogalmazott: "Az ördög kétszer kísértett meg életemben. Egyszer, amikor azt mondta, hogy a szertartások, mint például az ünnepek, liturgikus formák, templom-építészet stb. legyenek szükségesek az üdvösséghez. Másodszor pedig amikor azt mondta, hogy a szertartások elhagyása legyen szükséges az üdvösséghez." (in: Oscar Tulin: Der Altar in reformatorischer Sicht) - Ez lehetne a tömör összefoglalása annak, amit Luther a templomról és az oltárról vallott. Számára ezek a külső formák az *adiaforon* kategóriába tartoztak, mint amelyek nem szükségesek az üdvösséghez. De ez nem jelentheti azt, hogy ezekre nincs is szükségünk. Csak föl kell ismernünk, hogy a dolgoknak hol végződik a hatásköre. Így minden egyházi építészeti előírást, és az oltárhoz kapcsolódó liturgiát önmagában elveszítettnek és hiábavalónak ítélt, ezek értelmét és lényegét Isten igéje adja meg: "Ahol az evangélium hirdetik, ott lakik Isten és ott van az imádság háza." (WA 17,1,369,10)

Luther 1554-ben, a torgauai vártemplom avatásakor elmondott prédikációjában is azt hangsúlyozta, hogy Isten igéje a legfontosabb, minden más csak azután és abból következik: "Ha nem akarunk bemenni a templomba, akkor akárhol, akár a kutaknál is lehe! prédikálni, az a fontos, hogy Isten igéje hangozzék." (WA 49,592,30)

Arra is figyelmeztet, hogy az oltártér különleges jelentőséggel bírjon azok számára, akik úrvacsorát vesznek. Hiszen az oltárnak az az értelme, hogy az úrvacsorát vevők külön, egy helyen álljanak. Ez azonban nem Isten szempontjából fontos, hanem mert úgy illik, hogy azokat, akik részt vesznek az úrvacsorán, azok is láthassák, akik nem részesülnek belőle. Mert az úrvacsorával való élés része hitvallásunknak, amely által ők magukat "Isten, az angyalok és az emberek előtt keresztényeknek vallják. Törvényt azonban ebből sem szabad csinálni." (WA 12,216,20) Luther ezen felfogásának köszönhető, hogy az oltár megmaradt a lutheránus templomokban.

(A tanulmány az Evangélikus Hittudományi Egyetem gyakorlati teológiai tanszékére 1997-ben benyújtott diplomamunka figyelembevételével készült.)

K I T E K I N T É S

NAGY GYULA

EGYHÁZI VILÁGHÍRADÓ

X. évfolyam 4. szám

– 1999. január – 1999. február –

Az új esztendő kezdete a visszatekintés és a számadás - a statisztikák - ideje az egyházban és világban.

Az evangélikus egyházak világszervezete is közzéteszi minden év elején az előző esztendő legfontosabb adatait az "evangélikus világcsalád" lélekszámának változásairól. A legújabb genfi világstatisztika január végén arról számolt be, hogy az evangélikusok lélekszáma globális viszonylatban ismét tovább növekedett és meghaladta a hatvanegy és fél milliót. Ez a növekedés azonban - és ez figyelmünkre méltó - nem Európában és Észak-Amerikában következett be, hanem a világ déli felének országaiban, elsősorban az afrikai kontinensen. És ma már felülmúljuk az Észak-Amerikában élő evangélikusok lélekszámát is. Elgondolkoztató adat egy új "keresztyén évezred" kapujában!

Más statisztikák a világ, az emberiség egészének életéről szólnak. Ezek szerint a világ népessége ennek az évnek a második felében átlépi a hatmilliárdot. És ezzel a hatalmas számmal együtt nőtt a szenvedés, az erőszakos és korai halál is. Véres világháborúkat és forradalmakat látott, "haladásra" büszke, letűnő évszázadunknak csak a legutóbbi tíz évében a világstatisztikák szerint 2 millió gyermek halt meg erőszakos halállal és 6 millió sebesült meg helyi háborúkban és forradalmakban.

Ez az egyetlen statisztikai adat is eleget mond arról, mennyit "fejlődött" ez a modern világ, és mennyire szüksége van az új évezredben Krisztus evangéliumára, a hit belső megújulására és a keresztyén szeretet világméretű felelősségére az évezredfordulón.

/A híryanag lezárása: 1999. február 20./

I. EGYHÁZI VILÁGSZERVEZETEK

EGYHÁZAK VILÁGTANÁCSA

/Világstatisztikák/

Az egyházi hírszolgálatok két globális statisztikai adatot emelnek ki az új esztendő kezdetén.

Az egyik az a jelentés, hogy az emberiség lélekszáma ennek az évnek a második felében lépi át a 6 milliárdot. Soha ilyen gyorsan nem növekedett a világ népessége. A legutóbbi 1.000 milliós növekedés

már mindössze 12 év alatt történt, mégpedig elsősorban a világ déli, legszegényebb országokat magába foglaló felében. Ez a számadat figyelmeztető jel az egyházak miszsiói felelőssége és etikai szolgálata számára is ebben az esztendőben!

A másik adat az igazán riasztó jelentés. A "Terre des Hommes" emberjogi világszervezet közlése szerint csak az elmúlt 10 évben 2 millió gyermek esett áldozatul a világ helyi háborúinak és forradalmainak fegyveres konfliktus-aiban, és 6 millió gyermek szenvedett sérüléseket. És ebben az

évtizedben több mint 300 ezer 18 éven aluli fiatal és gyermeket kényszerítenek fegyveres katonai szolgálatra, elsősorban Afrikában és Ázsiában.

/ZdZ/

/Az Egyházak Világtanácsa afrikai újságírók védelmében/

Az afrikai Hararéban, az Egyházak Világtanácsa jubileumi világgyűlésének színhelyén, január végén hatalmas tünetések voltak két újságíró bebörtönzése és kegyetlen megkínzása miatt. Az újságírókat katonai rendőrség súlyos kínzásokkal akarta rá-

kényszeríteni információk közlésére egy katonatiszti összeküvésről a kormányzat ellen. Az Egyházak Világtanácsa más nemzetközi szervezetekkel és kormányzatokkal együtt hivatalosan tiltakozott a zimbabwei kormánynál a katonai hatóságok embertelen eljárása ellen.

/ENI/

LUTHERÁNUS VILÁGSZÖVETSÉG

/A világ evangélikussága 1998 végén/

Az evangélikus egyházak genfi világszervezete - mint minden évben - most, január végén is közzétette jelentését a világ evangélikus egyházainak lélekszámáról.

Eszerint az evangélikusok száma az öt világrészben 1998 végén *átlépte a 61 és fél milliót*. Nagy többségük 57 millió 800 ezer egyháztag - a Lutheránus Világszövetség 124 tagegyházában él. A legtöbb evangélikus továbbra is Európa evangélikus egyházaihoz tartozik: 37,1 millió lélek. Kontinensünkön a legnagyobb evangélikus egyházak: Németország /14,1 millió/, csak a tisztán evangélikus tartományi egyházakban/, Svédország /7,5 millió/, Finnország /4,6 millió/ Dánia /4,5 millió/ és Norvégia /3,8 millió/.

A leggyorsabban növekvő evangélikus egyházak Afrika területén élnek /összesen 9,4 millió lélekszámmal/. Közülük a legnagyobbak: Tanzánia /2,5 millió/, Etiópia /2,3 millió/, Madagaszkár /1,5 millió/, Dél-Afrikai Köztársaság /890 ezer/ és Nigéria /795 ezer/.

Észak és Latin-Amerikában így oszlik meg az evangélikusság lélekszáma: Észak-Amerika /8,6 millió - közülük 3,2 millió /Missouri Synod/ nem tagja a Világszövetségnek; Latin-Amerika 1,4 millió - 273 ezer szintén a Missouri Synod egyházához tartozik.

Ázsia és Ausztrália evangélikussága rövidesen eléri az 5 milliót, Pápua-Újguineában csaknem 1 millió evangélikus él; ezzel szemben Ausztráliában mindössze 94 ezer az evangélikusok lélekszáma.

/lwi de/

/A LVSZ főtitkárának újévi üzenete és nyilatkozata a legújabb ökumenikus helyzetről/

"Ezzel az új esztendővel a be-

felé fordulás különleges időszaka veszi kezdetét. A 2000. év Krisztus születése után és a keresztyénség harmadik évezredének kezdete egyszerre csak nem valami távoli események, hanem közvetlenül érintenek bennünket" - írja a Világszövetség tagegyházaihoz intézett üzenetében *dr. Ishmael Noko* főtitkár. Ez a befelé fordulás egyfelől az *ökumenikus egység* felőli számadásra és az ebben reánk váró feladatok komolyan vételére figyelmeztet. A másik fontos tennivalónk pedig az *embervilág szenvédéseinek*, a legszegényebb országok adósságterheinek az enyhítésére kötelez, együtt a gyermekekért és az idős emberekért való külön felelősségünkkel az 1999. esztendőben - írja a főtitkár újévi üzenetében.

Az ezt kísérő, *újévi első nyilatkozatában* Ishmael Noko két kérdésre tért ki részletesebben. Az egyik ez: *mi várható az Egyházak Világtanácsa hararei nagygyűlésétől az egyházak egymáshoz való viszonyában?* Noko válasza: a felekezeti világszövetségeknek az egyházak ökumenikus világszervezetével teljes egységben kell fáradozniuk az egyházak közötti szorosabb közösségért és a világméretű *"egyházak fóruma"*, az egész keresztyénség világméretű közös tanácskozása mielőbbi megvalósulásáért. A másik kérdés a legújabb, a *"jubileumi búcsú"* elnyeréséről szóló pápai bullára vonatkozott. Ez a mi számunkra a római katolikus egyházzal folytatott további teológiai dialógus egyik fontos vitakérdése marad, a kegyelemből, Krisztusért, hit által való megigazulás alapján - hangzott a főtitkár nyilatkozata.

/lwi de/

REFORMÁTUS VILÁGSZÖVETSÉG

/Nemzetközi református világekzikönyv/

A genfi Ökumenikus Sajtószolgálat ismertetést közöl egy új, fontos kézikönyvről, amely most került kiadásra Észak-Amerikában. A *"Reformed Family Worldwide"* /A református világ-család/ című hatalmas kötet *J. J. Bauswein* és *Lukas Vischer* szerkesztésében, 740 oldalon részletesen ismerteti az öt kontinens 746 református egyházának és ezek legfontosabb intéz-

ményeinek adatait 149 országból. "Még a református egyházak kölcsönös ismerete is minimális egymásról. Találtunk néhány országot, amelyben még az ott élő református és presbiteriánus egyházak sem ismerik valamennyi, ugyanott élő református egyházat... A megosztottságnak ez a képe meglehetősen lesújtó" - jelentette ki a sajtószolgálatnak adott interjúban *Lukas Vischer*, az ismert svájci ökumenikus teológus, a könyv adatairól.

Előzőleg a RVSZ szöuli világyűlésén /1989/ foglalkoztak a reformáció világcsaládján belüli ilyen *megosztottság fő okaival*. Vischer professzor szerint ezek a legfőbb megosztó tényezők: a tanításbeli eltérések, az eltérő politikai rendszerek, a missziói társaságok egymástól független tevékenysége /Nigériában például 11 különböző református egyház él emiatt/, az eltérő viszonyulás a keresztyén egységhez és az ökumenikus mozgalomhoz, vagy a vezetők közötti és az egyházi tulajdon megosztása miatti szakadások.

/ENI/

VATIKÁN

/II. János Pál pápa Észak-Amerikában/

A pápa január második felében főpásztori látogatást tett Mexikóban és az Amerikai Egyesült Államokban, ahol a legtöbb római katolikus hívő él az északi féltekén. A Mexikó Cityben és St. Louisban, hatalmas tömegek részvételével tartott miséken felhívta a katolikusokat az abortusz és az euthanázia elleni küzdelemre, valamint a halálbüntetés eltörlésére, *az élet védelmére* a mai világban. Személyes kérésére Missouri állam baptista kormányzója megkegyelmezett egy halálraítéltnak.

A két nagy ország sajtója a pápai látogatás alatt sokat foglalkozott *az egyház és a szociális kérdések* viszonyával. "Húsz év után a 'felszabadítás teológiája' nem téma többé" - írta a New York Times hasábjain *Lorenzo Albacete* katolikus teológiai professzor. "János Pál elvetette az osztályharcon alapuló forradalmat, mint a szociális igazságtalanságok megoldását. Ugyanakkor azt vallja, hogy a gazdasági profitnak nem szabad többé

meghatározó szempontnak lenni az emberi szükségletek és jogok megítélésében a társadalomban... A pápa sürgeti a szorosabb egységet az észak- és latin-amerikai egyházak között ebben a fontos kérdésben" - írja Albacete professzor a pápai látogatásról szól cikkében.

/ENI/

/A "Ratio et Fides" enciklika protestáns visszhangja/

Vezető helyen részletesen foglalkozik a német protestáns Felekezettudományi Intézet /Bensheim/ folyóiratának legújabb száma a pápa új enciklikájának értékelésével.

Az új és fontos enciklika lényege az, hogy *a hit és az értelem szembeállítása helyett e kettő harmóniájára batorít és a filozófia erőteljes művelésére hív saját munkaterületén.* "A hitnek semmilyen érdeke sem fűződik az emberi értelem gyengeségéhez" - vallja az enciklika. Egyúttal különbséget tesz a filozófia által elérhető értelmi igazságok és a csak hit által elérhető kinyilatkoztatási igazságok között is, fönntartva az egyház tanítói hivatalának egyedüli illetékességét ez utóbbi vonatkozásban.

Míg a pápai enciklika a teológia és a filozófia közötti újkori szembekerülést föloldhatónak látja, a reformáció szerint a teológiának meg kell szabadulni a filozófiától való bármilyen függőségtől. A teológia egyedüli alapja és forrása Isten igéje, a Szentírásban foglalt kinyilatkoztatás. *A reformáció egyházai, tagadják a "természeti teológia" /theologia naturalis/, tehát a kinyilatkoztatáson kívüli Isten-megismerés minden lehetőségét.* A filozófia és a teológia középkori "szövetsége", a skolasztikus teológia, nem járható út a reformáció teológiája számára. A vita ebben a kérdésben ma is tart Róma és a református egyházak között.

/MD/

II. A VILÁG EGYHÁZAI

NÉMETORSZÁG

/Bóra Katalin születésének 500. évfordulója/

Január 29-én, a reformátor felesége születésének 500 éves évfordulóján, egész Németországban megemlékeztek a reformáció

történetében sokszor elfelejtett, megragadó személyiségről. A német posta ünnepi emlékbélyeget bocsátott ki az évfordulóra.

A wittenbergi emlékünnepe a tartomány egyik miniszterasszonya méltatta a 250 meghívott nemzetközi vendég előtt Katharina asszony sokoldalú szolgálatát a reformátor hitvestársaként: hat gyermeket nevelt föl; gondoskodott reformátor-élettársáról, vezette a "Luther-ház" teljes háztartását, a hatalmas épületben elhelyezett teológus-hallgatókkal együtt /ez nem egyszer 60 személyt is jelentett/. Legnagyobb érdeme azonban az volt - mondta *Hannoverben* az emlékünnepegen *Manfred Kock*, a Német Protestáns Egyházszövetség /EKD/ elnöke, *hogy Bóra Katalin volt az első német evangélikus pápi család példaadó asszonya, férje gondoskodó, hű élettársa és gyermekeinek hitben nevelő édesanyja, "Wittenberg hajnalcsillaga".*

Luther eredeti végrendelete, amely hazai egyházunk tulajdonában van, ezért emlékezik meg olyan meghatározó szeretettel az első evangélikus pápi család női támaszáról és példaképéről, a reformátor egyháztörténelmi nagy szolgálata mellett végzett csendes, hívő szolgálatáról.

/epd-w/

/Jünger professzor "a megosztottság botránykövéréről"/

A "Die Welt" napilap januárban közölte *Eberhard Jünger* tübingeni teológiai professzor nyilatkozatát a keresztyénség felekezeti megosztottságáról. Az ökumenikus közlekedés döntő eseménye lenne a keresztyének közös találkozója az Úr szent asztalánál, Európában elsősorban a római katolikusok és a protestánsok között - jelentette ki az ismert teológus. Ez elsősorban a gyülekezetek, az egyház népe sürgető kívánsága.

Arra a kérdésre, hogyan látja a Vatikán és a Lutheránus Világszövetség között a *megigazulás* kérdésében való megegyezés lehetőségét, a professzor azt felelte: "Az a legjobb esetben az első lépés lenne a helyes irányban". Ha a két egyház teológusai megegyezésre jutnak a *megigazulás* kérdésében, a többi kérdés gyorsan megoldódik... ebben az esetben az

"*intercommunio*" /úrvacsorai közösség/ sem lenne nagyon távol.

/ENI/

/Hirschler püspök nyugalomba vonul/

Az Egyesült Német Evangélikus Egyház vezető püspöke, *Horst Hirschler* hannoveri püspök bejelentette, hogy szeptemberben megválik az aktív szolgálattól. Hirschler püspök több mint tíz éve vezeti a lélekszáma legnagyobb, alsó-szászországi tartományi egyházat és közismert nemzetközi tevékenysége az ökumené világában.

/epd-w/

FINNORSZÁG

/Paarma érsek Rómában/

Dr. Jukka Paarma, Finnország új evangélikus érseke, január végén látogatást tett Rómában. *II. János Pál* pápa találkozásuk alkalmával elismerőleg nyilatkozott a két egyház közötti jó viszonyról, és kifejezte reményét, hogy az tovább mélyül a jövőben. *Cassidy* bíboros, a Keresztyén Egység Pápai Tanácsának elnöke pedig méltatta a két egyház közt elért alapvető megegyezést a megigazulás centrális teológiai vitakérdésében.

Paarma érsek fölkereste a kis Olasz Evangélikus Egyház vezetőit is, és megbeszélést folytatott velük a két egyház viszonyáról.

/lwi de/

NAGY-BRITANNIA

/Javaslat "holocaust-emléknapra"/

A brit kormány delegációja egy washingtoni konferencián arra tett javaslatot, hogy évente *nemzetközi "holocaust-emléknapon"* emlékezzenek meg a hitleri zsidóüldözés áldozatairól, azzal a céllal, hogy az új nemzedékek se feledkezzenek meg a történelemnek erről a "nagy leckéjéről". Javasolták az évenkénti néma megemlékezést is az iskolákban a hitleri diktatúra sok millió áldozatáról. A konferencia egy nemzetközi munkacsoportot bízott meg az emléknap részletes terveinek kidolgozásával.

/epd-w/

FRANCIAORSZÁG

/Oscar Cullmann professzor halála/

Január 16-án, 96 éves korában meghalt Chamonixban *Oscar Cullmann*, a világhírű evangélikus Újszövetség-kutató és a mai ökumenikus mozgalom egyik fő teológiai úttörője.

Elzászban, Strasbourgban született. Itt az Újszövetség teológiájának professzora volt 1930-38 között. Ezután a svájci Bazel egyetemi katedrájára hívták meg és itt tanított 1938-72-ig. Már a század 20-as, 30-as éveiben kereste a szoros kapcsolatokat az ortodox és a római katolikus teológusokkal, mert hitt abban, hogy mindegyik "keresztyén egyházcsaládnak" külön nagy lelki ajándékai vannak, amelyekkel szolgálniuk kell egymásnak. Ökumenikus úttörő gondolkodásának egyik gyümölcse volt híres könyve: *"Péter: a tanítvány, az apostol, a vértanú"*. Javasolta egy nemzetközi ökumenikus intézet megalakítását a Szentírás közös tanulmányozására VI. Pál pápának. Ez a javaslata vált valóssá a Szentföldön, a Betlehem és Jeruzsálem közötti úton épült, híres Tantur Intézetben.

A Lutheránus Világszövetség főtitkára, *dr. Ishmael Noko*, méltatásában kiemelte, hogy Cullmann professzor, az Elzászi Evangélikus Egyház tagja, *igazi ökumenikus teológussá vált, aki nélkül századunk teológiai története nem gondolható el.* "Mint tudós is a teológiai tudomány egészét fogta át munkásságával, ami nagyon ritka korunkban. Bibliai, egyháztörténeti és rendszeres teológiai műveinek gazdag termésével már akkor a keresztyén egységért fáradozott, amikor ez még nem tartozott az egyházak elfogadott feladatai közé" - írja az afrikai származású teológus megemlékezésében.

/ENI/

HOLLANDIA

/Viták az új protestáns egyház elnevezése körül/

Az eddigi három önálló reformációi egyház - a Holland Református Egyház, a Holland Királyság Református Egyháza és a Holland Evangélikus Egyház - a sokévi előkészítő teológiai dialógus és

gyakorlati együttműködés után az elhatározott egyesülési folyamat befejezéséhez közeledik. Még akadályt jelent azonban ezen az úton, hogy míg az utóbbi két egyház már megegyezett az új, egyesült egyház elnevezésben */Hollandiai Egyesült Protestáns Egyház/*, addig a Holland Református Egyház konzervatív tagjai ragaszkodnak az eddigi saját elnevezésük megtartásához. A három egyház a novemberben tartott közös zsinaton sem tudott még megegyezésre jutni ebben a kérdésben.

Hollandia 14 millió lakosa közül 40 százalék római katolikus, 35 százalék protestáns és 23 százalék vallja magát "vallásnélkülinek".

/lwi de/

CSEHORSZÁG

/Nehéz tárgyalások az egyházak és az állam viszonyáról/

Csehország az egyetlen kelet-közép-európai ország, ahol az állam és az egyházak közötti viszonyt még nem helyezték új, törvényes alapokra. Az év elején végre, hosszas késlekedés után, megkezdődtek a tárgyalások a kormány és az egyházak vezetői között. Legújabban ismét feszültségek támadtak a tárgyalóbizottság állami oldalának összetétele körül. Az állami oldal ugyanis egy kommunista párttagot is be akart vonni a tagjai közé. A római katolikus és a protestáns egyházak vezetői ebben az esetben nem kívántak részt venni a tárgyalásokon.

A megvitandó új törvénynek kellene majd döntenie az egyházaktól a kommunista időkben elvett javak visszaadásáról, az egyházak részvételéről a nevelésben és a szociális gondozásban, valamint az egyházak közszolgálatának anyagi háttéréről.

/epd-w/

OROSZORSZÁG

/Vallások Tanácsa alakul Oroszországban/

Az ortodox egyház moszkvai patriarchátusa bejelentette, hogy tárgyalások kezdődtek egy *Vallások Közi Tanács* /Interfaith Council/ felállításáról, amelynek eddig négy tradicionális oroszországi-szibériai vallás - az ortodox egyház, a zsidó-

ság, az iszlám és a buddhizmus - képviselői lennének a tagjai. A Tanács *állandó konzultatív testület* lenne a vallásoknak az államhoz és a társadalom életéhez való viszonya aktuális kérdéseiben. "A tervek szerint a Tanács a jövőben más hagyományos vallási közösségek, mint például a protestáns és a római katolikus egyházak előtt is nyitva állna és *elősegíthetné az egyházak és a vallások közötti dialógust*" - hangzik a patriarchátus nyilatkozatában. A tervek szerint az új Tanács a jövőben felvenné a kapcsolatot a volt Szovjetunió egész területén élő - más egyházakkal és vallásokkal, valamint a nemzetközi vallási - egyházi szervezetekkel is.

/ENI/

AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK

/Clinton elnök elleni vádeljárás és az egyházi közvélemény/

Mint eddigi beszámolóink is mutatták, a Clinton elnök elleni vádemelés és szenátusi eljárás rendkívüli módon megosztotta az amerikai vallási közvéleményt.

Amíg a legutóbbi időkig az egyházak és vallási közösségek legnagyobb része az elnök saját lemondását tartotta volna a helyes megoldásnak, ez a helyzet időközben megváltozott. Clinton elnök politikai-gazdasági sikerei miatt a vallási közvélemény is elfogadta a hivatalos szenátusi eljárás megszüntetését. Jellemző volt erre a jelentős fordulatra *Pat Robertson* ismert evangélikál vezető január végén tett televíziós nyilatkozata. Ebben elismerte, hogy az elnök politikai eredményei és növekvő népszerűsége miatt értelmetlen a szenátusi eljárás folytatása és az mindenképpen súlyos következményekkel járna az amerikai társadalom további megosztása miatt, de a nemzetközi közvéleményben is.

/ENI/

INDIA

/Keresztyének üldözése Indiában/

Az Indiai Egyházak Nemzeti Tanácsa egy januári nyilatkozatban élesen elítélte a keresztyének elleni véres támadásokat Gujarat

tartományban, az indiai szubkontinens észak-nyugati részében, és a tartományi kormányzathoz fordult védelemért.

A 930 millió lakosú országnak mindössze 2,3 százaléka keresztyén. Gujarat tartomány keresztyén kisebbségét karácsony előtt érték súlyos támadások. Fanatikus hindu csoportok templomokat gyújtottak fel, üzleteket fosztottak ki és keresztyéneket sebesítettek meg. A Nemzeti Egyháztanács *dr. Kunchala Rajaratnam* ismert evangélikus egyházi vezetővel az élén delegációt küldött a támadások kivizsgálására. A delegáció 32 keresztyén templom elleni merényletről, gyújtogatásról tett jelentést és India központi kormányához fordult a médián keresztül is terjesztett, keresztyénellenes propaganda miatt.

Egy Washingtonból érkezett jelentés szerint *Denzon Lotz*, a Baptista Világszövetség főtitkára arról számolt be január végén, hogy a közép-indiai Orissa tartományban hindu vallási fanatikusok éjszaka fölgyújtották azt a lakóköcsit, amelyben *Graham Stain* ausztráliai származású baptista misszionárius aludt 8 és 10 éves fiával együtt. Mindhárman meghaltak a tűzben. Az ausztráliai

misszionárius egy missziói társaság titkára volt és 34 éven át ápolt lepra-betegeket Indiában. Ezzel a legújabb vértanúsággal együtt emlékezett meg Lotz főtitkár a keresztyénüldözések más áldozatairól is Indiában, Myanmarban /Burma/, Pakisztánban, Indonéziában és Szudánban.

K.R. Narayanan, az Indiai köztársaság elnöke, mélyen elítélte a fanatikus hinduk támadásait és gyilkosságait. Mahatma Gandhi szavait idézve azt mondta: "... álmaim Indiája reménységem szerint nem csak egyvallású lesz, hanem hindu, keresztyén és mohamedán is. Imádkozom azért, hogy a türelem érvényesüljön ebben a nagy országban és a vallások egymást segítve munkálkodjanak."

/ENI/

DÉL-AFRIKAI KÖZTÁRSASÁG

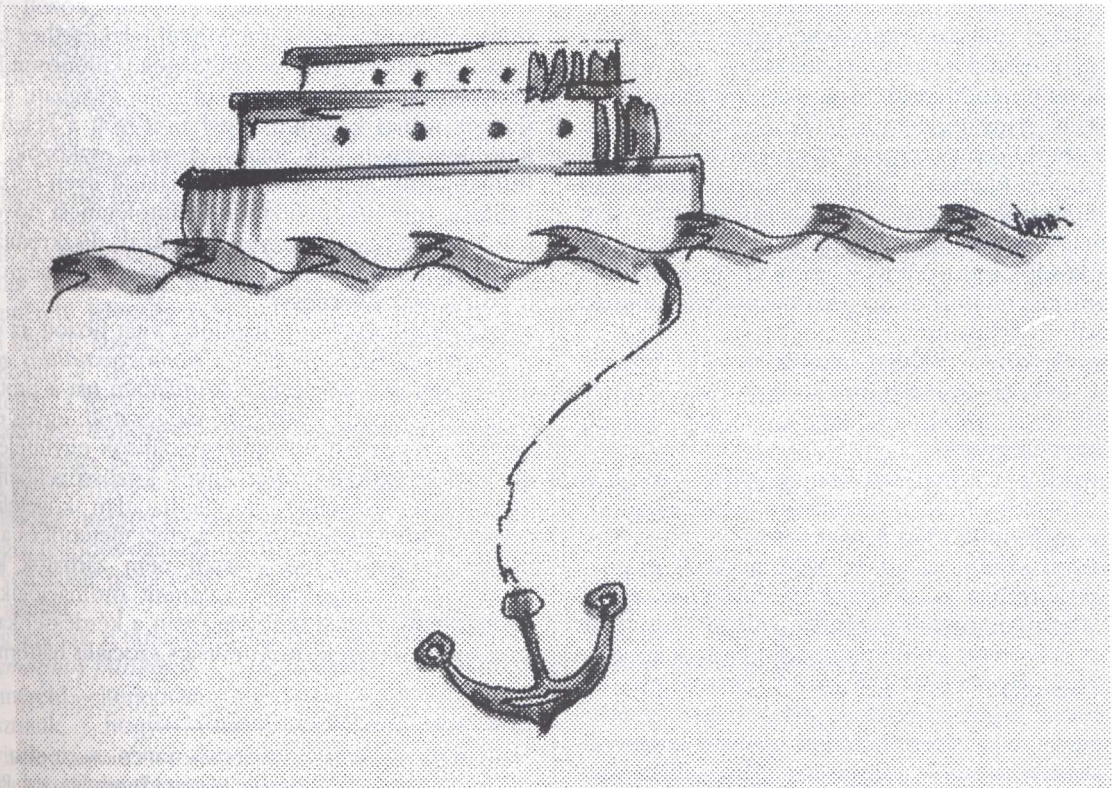
/A Holland Református Egyház bűnbánó nyilatkozata/

Tizenhat évvel ezelőtt a *Református Világszövetség* a faji megkülönböztetést /apartheid/ Dél-Afrikában "status confessionis" kérdéssé nyilvánította és emiatt a *Dél-Afrikai Köztársaság legna-*

gyobb fehér református egyházának tagságát felfüggesztette a Világszövetségben. Időközben megtörtént a "nagy fordulat" Afrika legdélibb országában. Az addigi, kizárólagos fehér kisebbségi uralom és a faji megkülönböztetés, amely ellen a keresztyén egyházak világszerte küzdelmet folytattak, megszűnt a társadalomban.

A Református Világszövetség folyóirata most arról számol be, hogy a Holland Református Egyház, az ottani legnagyobb lélekszámú fehér egyház, amely nem csak gyakorlatilag alkalmazta a faji megkülönböztetést, hanem azt teológiailag is igazolni akarta, *legújabb egyetemes zsinatán túlnyomó többséggel olyan határozatot fogadott el, amely a faji megkülönböztetést nemcsak a gyakorlatban itéli el, hanem azt teológiailag is bűnnek és tévtanításnak nyilvánítja.* Ez az, amit egész Afrika egyházainak közössége hallani kívánt tőlünk"-mondta *dr. Milan Opočensky* RVSZ főtitkár Genfben. Ezzel a döntéssel a dél-afrikai fehérek egyháza 16 év után újra visszatért a Református Világszövetség közösségébe.

/RVSZ-Update/

TérjeteK Istenhez – örvendezzeteK reménységben!

Teológiai élménybeszámoló

1998. szeptember 1. és december 17. között tartotta meg 47. képzési félévét az Egyházak Világtanácsa Ökumenikus Intézete (Bossey, Svájc), amely a Genfi Egyetem teológiai karával is szervezeti kapcsolatban álló intézmény. E féléves képzés ösztöndíjas résztvevőjeként számos előadás, látogatás, személyes beszélgetés és vita – azaz sokszínű tapasztalatszerzés – során ismerhettem meg a nemzet- és felekezeti közötti ökumené aktuális kérdéseit, az ökumenikus mozgalom és egyes szervezetei közelmúltbeli és mai problémáit, melynek közvetlen vagy közvetett hatásai elől a magyarországi egyházak sem zárkozhatnak el. E tapasztalatokat rendszerezve osztom meg – a teljesség igénye nélkül – e teológiai élményt néhány kiemelt problémakörhöz csoportosítva.

1) Az Egyházak Világtanácsa: a protestáns és keleti ortodox egyházak kapcsolatának feszültségei

Az Egyházak Világtanácsa (EVT) ez elmúlt esztendőben ünnepelte 1948-as amsterdami megalakulásának 50. évfordulóját. Ez alkalomból rendezték meg a zimbabwei Harareban a szervezet nyolcadik, jubileumi világgyűlését „TérjeteK Istenhez – örvendezzeteK reménységben!” témával, ami az Ökumenikus Intézet 47. képzési félévének is meghatározta a tartalmát.

Az EVT szervezetét protestáns egyházak hozták létre, a első keleti ortodox egyházak csak 1961-ben csatlakoztak. Ma is – a tradicionális felosztás szerint – ez a két nagy felekezeti család alkotja. Ez a kép azonban rövid árnyalásra szorul.

Felekezeti hagyomány szempontjából mindkét felekezeti család sokszínű, különösen igaz ez a „protestáns” gyűjtőnév alá besorolt egyházakra. Az anglikán egyházak nem mind tartják magukat protestánsoknak, a történelmi nagy egyházak mellett (lutheránus, református, methodista) számos más felekezeti irány (pl. baptisták), és újabb karizmatikus-pünkösdi csoportok találhatók ez alatt az összefoglaló név alatt. Tradicionális és teológiai szempontból is meg lehet (és kell) kérdőjelezni például (természetesen minden leegyszerűsítés nélkül), hogy a karizmatikus-pünkösdi mozgalmat egyszerűen be lehet-e sorolni a protestánsok közé – sokkal inkább egy új felekezeti családról kellene beszélnünk, elkerülve, hogy a párbeszédben a „protestáns” ág az „egyéb” kategóriájával legyen egyenlő.

Ugyanakkor a római katolikus egyház – bár nem tagja az EVT-nek – több részterületen mégis eleven és hatékony együttműködést folytat vele.

Szervezeti szempontból az EVT működésében a tagegyházak (mind keleti ortodox, mind protestáns oldalon általában nemzeti, etnikai, illetve regionális alapon szerveződve) küldötteik által vesznek részt. A tagegyházak képviselői így szoros összefüggésben van hivatalos taglétszámukkal, de a nagy számbeli különbségek miatt elkerülhetetlen egyfajta kiegyenlítés, ami számos feszültség forrása. A több milliós vagy százezres létszámú egyházak – még ha ismerjük is ezeknek az adatoknak a megbízhatósága körüli

problémákat – érzékenyen reagálnak számtalan, esetleg néhány ezres, tízezres létszámú csoport feltűnésére a szervezetben, és arányosabb képviselőket követelnek. (A római katolikus egyház eltérő szervezeti felépítése külön problémát jelent az EVT-vel való együttműködésben, melyet ugyancsak kiegészít a létszámarányos képviselő előbb vázolt problémája.)

Ugyancsak feszültségek forrása a *képviselőiben az újabban meghatározott arányok* kérdése: a laikusok, nők és fiatalok előírás szerinti arányban való részvétele a testületekben és a tanácskozáson. Az előírások egyik célja nyíltan is az, hogy megóvja a szervezetet az egyháztagoktól való elszigetelődéstől, azaz hogy minden kérdésfelvetés és döntés a „hivatalosak” ügyévé váljon – hiszen ma az ökumenikus mozgalomban (éppúgy, mint az egyes egyházak életében is) elképzelhetetlen a megújulás és továbblépés az egyháztagok, gyülekezetek bevonása nélkül.

Erős feszültséget okoz a *női ordináció* kérdése is. Protestáns oldalon is megosztottak az egyházak (néhány lutheránus egyházban sem szentelnek nőket lelkészi szolgálatra), de a keleti ortodox egyházak egységesen és egyértelműen elutasítják a pappá szentelés szentségének kiszolgáltatását nők részére. Az e kérdésben folytatott teológiai vita pro és contra érvei bizonyára még hosszútávon is elkísérik az ökumenikus mozgalmat.

Évtizedes, elmérgesedett ellentéteket okoz az egyetemes ökumenikus mozgalomban a *prozelitizmus* gyakorlata. E gyűjtőfogalomban egyesítik a párhuzamosan, más felekezethez tartozók között végzett missziói munka (azaz a jelenlegi felekezethez tartozás elhagyására bátorítás) feszültségeit (különösen Közép- és Kelet-Európában és a harmadik világban; az ortodox és római katolikus egyház között a keleti rítusú katolikus egyházak miatt); anyagi eszközök, illetve humanitárius segélyek felhasználását ilyen célzattal; a vallásos fundamentalizmus és intolerancia növekedését; kisebbségi keresztyén egyházak diszkreditálását¹. A prozelitizmus ezért „a tanúságtétel megrontása” (corruption of witness)².

Az elmúlt években hatalmas vitát hozott az egyházak közötti párbeszédben a *homoszexualitás egyházi értékelésének* a kérdése. E kérdésben ma a protestáns felekezeti család is súlyosan megosztott: egyes egyházakban elfogadott a homoszexuálisok együttélésének egyházi megáldása, míg egyes közösségekben még gyülekezeti kizárásuk is vitathatatlan követelmény; más vélemények szerint az egyház életéből és a lelkipásztori tevékenységi körből nem zárhatók ki, de együttélésük megáldása, valamint ordinációjuk nem elfogadható. Óriási befolyása van a kérdéssel kapcsolatos vitára az eltérő kulturális és szociális háttérnek is.

¹ Towards Common Witness. World Council of Churches, 3. oldal

² „Revised Report on ‘Christian Witness, Proselytism and Religious Liberty...’” In: Minutes and Reports of the Central Committee of the World Council of Churches, St. Andrews, Scotland, August 1960, Geneva, WCC, 1960, 214. oldal

2) A megosztott Európa és az ún. „harmadik világ”

Tényként kezelhető, hogy ma a globalizáció folyamata kiterjedően van egész világunkra. Ugyanakkor nem hunyhatunk szemet az Európát és a világot uraló informatikai-gazdasági-szociális megosztottság felett sem. Az Egyesült Államok, Nyugat-Európa és Japán fejlett területei mellett (amelyeket minden siker mellett is megrázott az elmúlt évtized mindenre kiterjedő földcsuszamlása) a volt szocialista övezet lemaradása és a harmadik világ reménytelen leszakadása áll. Ez a helyzet kemény kérdéseket vet fel az egyházak felé mind helyi, mind világszinten.

Az ún. harmadik világ két legsúlyosabb gazdaságipolitikai kérdése ma: a *nemzetközi adósság* és a *földtulajdon rendezésének* a kérdése. Világméretű jelenség az, hogy a fejlett nyugati világtól felvett hitelek gúzsba kötik az eladósodott országokat, amelyek így kiszolgáltatott és megváltoztathatatlan helyzetbe kerülnek hitelezőikkel szemben. Ez a helyzet felveti az egyházak állásfoglalásának sürgető kérdését is – bár a legsúlyosabb gondot nyilván az okozza, hogy a harmadik világ országai általában nincsenek olyan kondícióban, hogy helyzetükön bárhogyan is változtatni tudnának. Egyházi vonalon ugyancsak érzékeny és olykor feszült a helyzet a testvéregyházak anyagi helyzetének különbségéből eredő problémák miatt (programfinanszírozás, segélyek, érdekérvényesítő képesség stb.).

Afrikában és Dél-Amerikában súlyos kérdés a nagybirtokok felosztásának a kérdése, melyben az egyházak gyakran mint birtokosok is érintettek (mint hajdani missziói társaságok öröksei). A fennálló gazdasági körülmények között a birtokrendszer kétségtelenül igazságtalan – de vajon az alternatívája (a nincstelenek közötti földosztás) működőképes lehet-e? Számos testvéregyház küszködik ezekkel a kérdésekkel.

Mindeközben tény, hogy míg a világ gazdaságilag fejlettebb része a szekularizáció hatása alatt él, addig ezen, a világ területre és népességben döntően nagyobb részén a keresztyén megújulás és ébredés dinamikus jelenségét találjuk. Ennek spirituális és liturgikus hatása ma már szinte teljesen elkerülhetetlen.

Természetesen mindez a teológiában is érezteti a hatását. A *felszabadítás teológiája* olykor egészen a szociális forradalom szolgálatába állítva általános, tömegméretű jelenség még akkor is, ha az elmúlt év végén már II. János Pál pápa is (először) nyilatkozott hivatalosan e teológiai mozgalommal szemben. A nincstelen, a létezéshez szükségesek minimuma alatt élő hatalmas tömegek között e teológiának óriási a támogatottsága és képviselője. Természetesen olykor kínos eredményekre vezet, ha e mai teológiai állásfoglalásokat megpróbáljuk beállítani a kétezer éves teológiai fejlődés egészébe. Mivel pedig az egészséges határvonalakat néha nehéz felismerni, számosan el is vették azokat.

Ugyancsak e társadalmi háttéren válik érthetővé a *karizmatikus-pünkösd*i mozgalom dinamikus, világméretű elterjedése. Ma már arról szólnak a statisztikák, hogy Latin-Amerikában többséget képviselnek a római katolikus egyház mellett (és olykor azzal szemben). Kétségtelenül döntő ebben e mozgalom idehaza is jól ismert „siker-teológiája”, de ugyanakkor a hierarchikus kötöttségekkel szembeni,

emberközelibb és modernebb fellépés szerepe is fontos.

3) A misszió mai kérdései

Erős elbizonytalanodást lehet tapasztalni a misszióval kapcsolatos kérdésekben azokban az egyházakban, amelyek az elmúlt évszázadok során maguk is végeztek missziói munkát a mai harmadik világ területén. Ennek oka abban rejlik, hogy a missziói társaságok munkáját nem egyszer kísérte erőszak: fegyveres vagy kulturális elnyomás. A kolonizáció és a misszió összefonódása szomorú fejezeteket írt az egyházak történetébe. Ugyancsak gyakran volt eltűzött a „fejlett világ civilizációjának” erőszakos rákényszerítése a „barbár és elmaradott bennszülöttekre”. A múltnak ez az öröksége gyakran hat bénítólag, amikor az egykor elkövetett bűnök és hibák megisméltetésétől tartanak.

A múlt tapasztalataiból adódik az *evangélium és a kultúra szoros kapcsolatának* a kérdése. Nyilvánvaló, hogy „nincs az emberi létezésnek semmiféle lehetősége a kultúrában való részesedés nélkül, mivel az identitás a kultúra által formálódik”³. Ez azt is jelenti, hogy a meghirdetett evangéliumra mindenkor hat a kulturális környezet – és fordítva is igaz: az evangélium átformáló hatással van a kultúrára (inculturation). Az evangélium meghirdetése is kultúrában formálódik meg, s a hallgatók is a saját kultúrájukban formált identitásukkal hallgatják az örömmüzenetet. Már az egyháztörténet kezdeteitől látjuk, hogy ezt a kölcsönhatást milyen komolyan vették az evangélium hirdetői: az apostolok, az apostoli atyák és az apologeták... - de már magának az inkarnációnak is van ilyen üzenete. A mai viták központi kérdése az, hogy hol találhatjuk meg azt a határvonalat, a) amely megőrzi bennünket attól, hogy az általunk hirdetett evangélium tartalmát a misszió során összekeverjük azzal a kultúrával, amelybe az egyházunkban vagy személyes életünkben beleágyazódott; b) amely tiszteletben tartja a másik ember kulturális identitását, de mégsem törli meg az evangélium átformáló erejét.

Nyilvánvalóan téves és egyoldalú megközelítés lenne a missziói munka szükségességét a missziói parancsból levezetni. *A misszió, a tanúságtétel* sokkal inkább *egzisztenciális kérdés az egyház és az egyes keresztyén ember életében*: nem parancsolni kell, hanem van. „A keresztyén misszió Krisztus testének cselekvése az emberiség történetében”⁴, amely így éppen Krisztusban újjáteremtett identitásából – magától értődően – fakad.

* * *

Teológiai élménybeszámoló – írtam alcímként. Szükségünk van az élményekre: hogy mindazzal lényegileg szembesüljünk, ami körülvesz, ahová Isten helyezett bennünket; hogy ne hagyjon többé nyugodni, amit tapasztaltunk, hanem a problémák láttán szenvedést, vágyat és szenvedélyt ébresszen a változtatásra, a továbblépésre. Ezért van szükségünk élményekre a teológiában és az ökumenében is. Az előbbieken leírt, s az itt fel nem sorolható, számtalan élményért szól szívből jövő köszönetem a Bossey-i Ökumenikus Intézetnek.

Korányi András

³ Called to One Hope – The Gospel in Diverse Cultures, official report of the Conference on World Mission and Evangelism, Salvador, Brazil, 1996. Duraisingh, Christopher ed. Geneva, WCC, 1998.

⁴ Mission and Evangelism. An Ecumenical Affirmation. WCC, 1982. 20.

FIGYELŐ

In memoriam Oscar Cullmann (1902-1999)

Ismét elment a kortárs teológia egy óriása. Élete szinte egybeesik századunkkal. Ő, aki leginkább az idő teológiai-krisztológiai fogalmát kutatta, különösen hosszú kegyelmi időt kapott ajándékba. Gondolatai megtermékenyítették az újszövetségi és a történeti kutatást, valamint alapvetően hatottak az egyházak ökumenikus elkötelezettségére.

Munkásságát döntően meghatározta, hogy *Strasbourgban*, ebben a kétnyelvű városban, a reformátor *Martin Bucer* pátriájában, a pezsgő teológiai központban született. 28 éves korában már az Újszövetség professzora az itteni egyetemen, mely munkáját hamarosan az ókori egyháztörténet tanításával egészítette ki. Később tanított a baseli egyetemen és a párizsi *Sorbonne*-on, valamint *Rómában* is. Vagyis az elkötelezett evangélikus teológus otthon érezte magát református és katolikus közegekben is. Hosszabb időt töltött és tanított a valdensok között is.

Cullmann ökumenikus elkötelezettségének egyik jele az a könyv, amelyet 1952-ben tett közzé Péterről mint tanítványról, apostolról és mártírról. Egy érzékeny teológiai kérdést tudott kitűnő exegetikai érzékkel, szinte minden fél számára elfogadhatóan feldolgozni. Talán ez is volt az oka annak, hogy a II. Vatikáni Zsinatra nemcsak személyre szóló meghívást kapott, hanem a protestáns teológusok közül leginkább őt vonták be tanácsadónak. Személyes viszonyt ápolt mind *XII. Pius*, mind *XXIII. János*, majd *VI. Pál* pápákkal, akik sokat adtak Cullmann véleményére. Egy alkalommal tréfásan ezt mondta neki *Karl Barth*: "Oscar, a te sírodon ez áll majd: Itt nyugszik három pápa tanácsadója." Ökumenikus ars poetica-ja a "megbékélt sokféleség" és az "egység a különbözőség által" volt. Idős korában különösen sokat foglalkozott az egyház szociális áldozatvállalásának, valamint az imádságnak a kérdéseivel.

Életművét igazán maradandóvá krisztológiai kutatásai, valamint az időről vallott nézetei tették. Forradalmian új megközelítésben mind a liberális, mind a dialektikus teológiától merészen elszakad, amikor a bibliai gondolkodás középpontjában az üdvtörténeti szemléletet látja. Krisztológiájának és eszhatológiájának lényege az a meggyőződés, hogy Jézus eljövételével már megkezdődött a végidők teljessége, Isten országának látható beteljesedése azonban még a jövőben történik

meg. Cullmann üdvtörténeti szemlélete tehát alapvetően három korszakot különböztet meg: az Ószövetség korszakát, a Krisztus-esemény idejét, amelynek szíve a keresztség és a feltámadás, valamint az eljövendő beteljesedés korát. E séma szerint Krisztus "az idő közepe". Az ő megjelenése *kairosz*, vagyis a megtérést kínáló különleges alkalom a *kronosz*ban, a múlt időben.

Cullmann, dacolva számos modernkedő irányzattal, szenvedélyesen vallotta, hogy minden krisztológia Jézus életén nyugszik, s a teológia legfőbb kérdése mindvégig a "kicsoda Jézus?" marad.

E rövid megemlékezés akkor lehet méltó századunk nagy teológusához, ha engedjük, hogy ő maga megszólaljon. /Ráadásul - magyarul! Örömteli hír, hogy korábbi szórványos fordítások után, amelyből az alábbi idézet is származik, hamarosan, a *Hermeneutikai Kutatóközpont* jóvoltából, magyarul is olvasható lesz Cullmann fő műve, a *Krisztus és az idő*./ Az első keresztyének döntő és mindmáig ható felismerését Cullmann az alábbi háromságban látja:

"Azzal, hogy a Jézus életében keletkezett tanúbizonyosságot a nagypénteki és a húsvéti események fényében elfogadták;

azzal, hogy az inkarnálódott Jézussal azonos Kyriosz jelenlétét mind a személyes, mind a közösségi imádságban erőteljesen úgy élték át, mint az egyház, a világ és minden individuális létező Urának jelenlétét;

azzal a reflexióval, hogy a jelenlévő Úrban és a megfeszített Emberfiában való hit Jézus Krisztusnak az Isten többi kijelentéséhez való kapcsolatában jött létre.

Ezek az őskeresztyén krisztológiai meggyőződés forrásai. A modern ember számára sincs más. De mindhárom - kölcsönhatásukban megvilágítva egymást - elengedhetetlen ahhoz, hogy a Jézusról szóló kérdésre választ adhassunk." (in: *Részletek az Újszövetség Krisztológiájából*, Krisztológiai szöveggyűjtemény. Fordította: Szabó István, válogatta: Szűcs Ferenc. Budapest 1982, 63. o.)

Oscar Cullmann elment, de életműve megmarad. Várja, hogy fölfedezzük, megismerjük és végre beépülhessen teológiai gondolkodásunkba.

Fabiny Tamás

Lelkeszi szolgálatunk és a szolgáltatások

– Esperesi székfoglaló Alsóságon 1998. december 19-én –

Igen tisztelt Egyházmegyei Közgyűlés! Kedves Testvérek!

Esperesi szolgálatom felvételének napján elgondolkodom azon, vajon mit is jelent a reám bízott feladat. Mindenekelőtt azt nehéz meghatározni, hogy megnevezésében melyik jellegét lehet kiemelni: esperesi cím, rang; esperesi tiszt, tisztség; esperesi szolgálat vagy megbízatás? Leginkább az utóbbi meghatározást érzem megfelelőnek, hiszen nem járul hozzá különleges ordináció, hivatalos és szent kiküldés, hanem - mondjuk így - adminisztratív megbízás egy olyan feladatra, amely lényegében nem takar mást, mint a lelkeszi munkát. Régi típusú személyi igazolványomban a foglalkozásom helyén továbbra is a „*lelkész*” szó fog állni. Ezt tartom a legfontosabbnak. Nálam bölcsőbbektől tanultam, hogy ennél a hivatásnál nincs nagyobb és magasabb.

Ezért amikor székfoglalóban az esperesi szolgálatról beszélek, nem teszek egyebet, mint a lelkeszi feladatokra koncentrálok olyan kiegészítéssel, hogy érzem a felelősséget az egyházmegyében folyó lelkipásztorolás, igehirdetés, egyházi munka iránt.

Bevezetés

Sok anekdota kereng a lelkeszek között azokról az előtűnk járó szolgatársakról, akik sajátos személyiségükkel, egyéni gondolataikkal beírták magukat egyházunk történelemlétkönyvébe. Mi – lelkeszek – is mindnyájan tudnánk történeteket mesélni saját szolgálatunkról (tragikus és komikus helyzetekről templomban, temetőben és családi otthonokban). Gyülekezeti tagok is őriznek emlékükből kínos vagy nevetséges jeleneteket, amelyek akarva-akaratlanul megrajzolták előttük lelkeszük személyiségét. Megszólalással nem ezeknek a csekély hasznú elbeszéléseknek a számát igyekszem szaporítani, hanem arra szeretnék rámutatni, hogy míg a régiekről szóló mesék a lelkeszek szellemességéről, a gyülekezeti tagok fogékonyságáról és egyházszeretetéről tanúskodnak, a mai történetek – úgymond a „szakma” szegényenül – a hívek tudatlanságáról és az egyházzal alkotott téves felfogásáról árulkodnak. Amikor gyülekezeteink jövőjéről gondolkodunk, nem árt figyelemmel kísérni ezeket a történeteket a fő témáit is!

Az, hogy a közvélemény milyen módon ítéli meg egyházunk szolgálatát (szolgáltatását), elsősorban azon múlik, hogyan végezzük mi magunk a reánk bízott küldetést. Egyházmegyénk élén legfontosabbnak érzem az azon való munkálkodást, hogy a lelkeszek és a gyülekezetek józanul lássák helyüket a fogyasztói társadalomban, a szolgáltatást váró közvélemény kísértésében.

A lelkész mint pizzafutár

Évtizedek óta hangoztatjuk, hogy a Magyarországi Evangélikus Egyház: szórvány-egyház. Ezt kezdetben

sajnálkozva, tragikus tényként ismertük el, mára azonban szinte erényt kovácsoltunk a szükségből. Híveink kis falvakban szétszórva élnek, sok esetben követhetetlen a mozgásuk egyik településről a másikra. Ez különösen is jellemző Dunántúlra: a Somogy-Zalai, a Tolna-Baranyai, a Vasi és a Veszprémi Egyházmegyére. Meg kell keresnünk azokat, akik igénylik a lelkigondozást. Utánuk kell menni, mert ők maguktól nem jönnek el a templomokba – pedig nagy szükségük van az útmutató, bátorító, vigasztaló evangéliumra. Fíliái istentiszteleteink száma megszorodott. Sok esetben csupán havonta egyszer jutunk el egy-egy községbe. Ez régen is így volt. Csak-hogy akkoriban a helyben működő egyházi iskolák tanítói vasárnapról vasárnapra megtartották az alkalmakat, és különlegesen nagy esemény volt, ha időnként maga a lelkész is megjelent közöttük. A kántor-tanítók hiánya miatt ma elmarad ez a rendszeresség. Ha egy istentisztelet elmarad, olykor azt is jelenti, hogy akár két hónapig sincs kapcsolat a kis falvakban élő evangélikusokkal. A régi gyakorlat kikopott a gyakorló keresztyénekből, amikor kilométereket gyalogoltak a legközelebbi templomig. Az idősebbek még emlékeznek arra az időre, amikor feketéllet az út a Ság és Cell között a templomba igyekvő tömegetől. Évekkel ezelőtt temettem el azt a bácsit, aki Egyházhetyérről gyalog ment el minden vasárnap a kissomlyói istentiszteletre, de ott volt mindig a helyben havonként megtartott könyörgéseken is. Nem hivatkozhatunk a fiatal generáció hiányára, az előregedő gyülekezetekre! Nem értem azt, hogy annak idején hogyan tudtak összegyűlni a szétszórtságban élő evangélikusok, amikor még sem buszjárat, sem autó nem volt. Miért kell éppen most a lelkeszeknek „*kiszolgálni*” a híveket?! Nem éppen mi ismerjük el azt, ami ellen küzdünk? Nem éppen a gyülekezetek szétszórtságát tartósítjuk azzal, hogy a helyi alkalmak megtartásával a híveket összegyűjtő templomtól tartjuk távol őket? A gyülekezet aktívva tétele fontos feladat! (Talán éppen úgy, hogy egymást elhozzák a gyülekezet közösségébe.)

Megítélésünk a szolgálatot (szolgáltatást) kérők között

Olyan társadalomban élünk, amelyben szolgáltatást várnak el az emberek az egyháztól is. Nem csoda, hiszen mi is követelünk! (Hozzáteszem: Jézus sosem tette ezt. A hozzá való csatlakozás önkéntes volt annak idején, és most sem lehet ez másként.) Az egyházfenntartói járulék is önkéntes, erre különösen is nagy hangsúlyt teszünk. Csakhogy majdnem kötelezővé tettük a havi 1%-os „*tagdíjat*”. Bizonyos értelemben ez érthető is, hiszen magunk is tapasztaljuk, hogy híveink nagy többsége messze nem jövedelmének arányos részét ajánlja fel Isten dicsőségére! Ha azonban előírásaink vannak, már joggal várhatja el valaki, hogy a befizetett pénzéért megkapja a „*neki járó*” szolgáltatást.

„A férjemről is ide fizetek, úgyis maga fogja eltemetni!” — hallom nem egyszer. Ez a megnyilvánulás felveti bennem annak a kérdését, hogy mitől is függ az egyházhoz tartozás. Tudom, hogy ezt törvényben kell szabályozni, de valóban az a helyes felfogás *lelki értelemben is*, amit hatályba lépett új törvényeink elég szűkszavúan fogalmaznak meg az egyháztagságról? „*A Magyarországi Evangélikus Egyház tagja az a magyar állampolgár és az a Magyarországon élő személy, aki keresettségben részesült, az evangélikus egyháznak a Szentírás alapján alapuló hitvallásos tanítását elfogadja, vallja és képességei szerint megtartja. Az egyháztagság rendszeren egyházközségi tagságban valósul meg. Az egyházközség tagja az az egyháztag, aki annak gyülekezeti életében és fenntartásában lelki, szellemi és anyagi erejéhez képest részt vesz és általában az egyházközség területén lakik.*” (MEE I. tv. 9-10. §.) Félő, hogy ennek értelmében elsősorban az lesz a mérce, hogy ki mennyit fizet a gyülekezet pénztárába. Lelkészként, s ezután már esperesként is, azon fogok fáradozni, hogy ez ne így legyen. Sokszor eszembe jut ez a régi mondás: „*akinek a szíve megnyílik, annak a pénztárcája is megnyílik.*” Fordítva nem igaz ez az állítás. Isten Szentlelkét kell kérnünk, hogy szolgálatunk nyomán a *szívek nyiljanak* meg, s akkor nem lesz szükség előírásokra, szankciókra, diszkriminatív döntésekre!

Felelősséggel és elkötelezéssel

Az egyházi munka különböző területein találkozunk azzal a problémával, hogy esetenként rutinszerű kazuális szolgálatokat kell végeznünk. A kérdés az: kell-e egyáltalán *ilyen módon* állni a dolgokhoz! Budapesti lelkeszi gyakorlatomban nem egyszer fordult elő, hogy számomra teljesen ismeretlen személyeket kellett eltemetnem. Nem volt jó érzés. Nem azért, mintha nem tudtam volna Isten általános érvényű igazságait megfogalmazni – és azok alapján némileg megszólítani a gyászolókat, hanem azért, mert nem ismertem a család lelki és vallásos gondolati háttérét, nem tudtam igazán jó lelkiismerettel és felelősséggel a szemük elé kerülni.

Kicsit más a helyzet az esketések és a keresztelesek esetében. Az előzetes beszélgetésre, tanításra, lelkigondozásra nagyobb a lehetőség. Hadd mondjak el egy régi példát, amit sokszor emlegetek! Dunaharasztiiban helyettesítettem. Az istentisztelet előtt néhány perccel érkeztem, ahol már várt egy család, egy édesanya: karján egy néhány hetes kisbabával. Bejelentették: most lesz a gyermek megkeresztelve. Megrökönyödésemet látva – mintegy magyarázatként – ez mondták: „*most van együtt a család*”. Erre én azt válaszoltam, hogy egy keresztelese előtt legalább egy alkalommal beszélgetni szoktam a szülőkkel, keresztszülőkkel ennek az eseménynek a lényegéről, és az ígéretet tévők felelősségéről. Mivel már beharangoztak, elkezdtük az istentiszteletet. Amikor a befejező imádsághoz értünk, kihirdetem, hogy most keresztelese lesz, de kérem a testvérek türelmét, előtte még beszélgetnem kell a rokonokkal. Ezt megértéssel fogadták, és türelemmel megvártak minket, míg elvonultunk a lelkeszi hivatalba, és elbeszélgettünk. Ezt követően folytatódott az istentisztelet a keresztelese liturgiájával. Nem biztos, hogy helyesen cselekedtem. Egy azonban biztos: a család nem fogja elfelejteni ezt az esetet, s talán elgondolkoznak azon, miért tartottam fontosnak ezt a beszélgetést.

Mire való az egyház ceremóniája?

Az imént elmondottak után talán jogos a kérdés. Jegyesoktatások során általában megkérdezem a fiataloktól, miért kéri a templomi esküvőt. Legtöbbször ez a válasz: „*Azért, mert az olyan szép; azért, mert ez úgy illik; azért mert a szüleink ragaszkodnak hozzá, stb.*”. Újabbban - legalábbis helyi viszonylatban - az a probléma is felvetődik, hogy mi legyen előbb: a templomi esküvő vagy a polgári házasságkötés? Természetesen ez nem teológiai problémát jelent, hanem annak a praktikus megfontolásnak a felvetését, hogy *így esik útba a násznépnek*... Ha azonban komolyan vesszük azt az evangélikus gyakorlatot, hogy polgárilag megkötött házasságot áldunk meg, akkor nem lehet *problémafelvetés nélkül* belemenni ebbe a megoldásba!

Egyházi szolgálatunk valóban csak egy-egy családi esemény pompájának emelését jelenti, vagy súlya van a keresztyén családok életében, gondolkodásában? Ez nem törvények kérdése. A lelkeszek és az egyházhoz közel álló hívek tanítói feladata, hogy a gyülekezet közösségében rámutassanak az egyházi cselekmények lényegére.

Focimeccs helyett temetésre...

„*Tisztelendő Úr! Siessen a temetéssel, mert focimeccs lesz!*” Ezzel a mondattal fogadtak egyszer a temetkezési vállalkozók egy faluban. Számukra rutinmunka – talán a lelkeszeknek is néha, sajnos. Azt azért kissé váratlannak és szokatlannak éreztem, hogy a végső búcsú alkalmát alá lehet rendelni egy – bár a falu népét egyként megmozdító, mégis csak – evilági eseménynek. Jó lenne tisztán látni, milyen elvárások élnek az emberekben a lelkeszi szolgálattal kapcsolatban, és azt is, milyen súlypontokra kell figyelniük temetések kapcsán, vagy bármilyen más megnyilvánulásunkkal kapcsolatban. Megjelenésünk komolyságát veszélyezteti, ha nem adunk hangot annak, hogy az emberek gondolkodásában megfordultak, kicsavarodtak az értékek, és számukra az egyház is beleolvadt a szolgáltatások sokszínű kínálatába. Tudatosítanunk kell, hogy a lelkesz ténykedése nem az alapszolgáltatás kiegészítése, nem a luxus-kivétel része, hanem lényegében és tartalmában egészen más, hiszen nem emberektől függő, nem emberek által meghatározható igények kielégítésére szolgál, hanem Istentől kapott küldetésünk egyedi és helyettesíthetetlen gyakorlása azok számára, akik iránt felelősséggel tartozunk.

Megítélésünk a gyülekezeti tagok (a nézőközönség tagjai) között

Mellőzve a konkrét példákat, néhány szóban hadd térjek ki arra, hogyan vélekednek gyülekezeti tagjaink az általunk végzett szolgálatról! Szomorú tapasztalat, hogy például karácsonykor – az egyébként lelkesítő tömegben – csak itt-ott akad egy-két felnőtt (a tiszteletre méltó kivételekről nem beszélve), aki együtt énekl a lelkéssel és a kántorral a jól ismert karácsonyi énekeket. Miért is jönnek el akkor a templomba? Azért, hogy végignézzék a gyermekek műsorát, hogy végignézzék a lelkesz mozgását az oltártérben, a szószéken, és esetleg meg is hallják a szavait. Az üzenet nem mindig jut el a szívekig, azt azonban hónapokig mesélik, ha a lelkesz eltévesztette a Mi-atyánk szövegét, ha leejtette a zsebkendőjét. Kicsit komolyabbra fordítva a szót: az is megesett, hogy a figyelő

füleket nem kerülte ki az a hálaadó imádságom, amit akkor mondtam el, amikor egy súlyos baleset után felépült fiatal el tudott jönni a templomba. A botránkozást az okozta, hogy az említett testvérünk történetesen évek óta nem fizetett *egyházadót*. (Ugyanaz jár-e neki is, mint azoknak, akik rendszeresen megfizetik a meghatározott összeget...?)

Krisztusról való tanúskodásunk jele lehet az, ha nem vesszük fel az arcunkba dobott kesztyűt. Mesterünk sem volt hajlandó alkalmazkodni kortársai földhöz ragadt gondolkodásához, hiszen Ő éppen egy másfajta értékrendet képviselt, Isten szeretetének egyetemes érvényességét testesítette meg szelídségében, mindenki felé való odafordulásában és az egész emberiségért vállalt áldozatában.

Végezetül egyetlen kérdés marad még:

Hová lesz az egyház, ha nem szolgáltunk?

A szolgáltatás lényege, hogy azt kíséri figyelemmel, mi a piac igénye; mi az, ami kifizetődő, ami üzleti szempontból rentábilis. Ha a szolgáltatás nem felel meg a vevőkör igényeinek, népszerűtlenné és fölöslegessé válik, s végül tönkre megy. Ha ilyen módon gondolkodik az egyház is (belülről és kívülről egyaránt), valóban nem lesz virágzó vállalkozás. „*Akkor elfogyunk?*” — tesszük fel a kérdést. Egyre inkább azt látjuk, hogy az egyház hagyományos megjelenési formái taszítják a fiatalokat, az újabb nemzedékeket, amelyek azonban gyülekezeteink jövőjét jelentenek. Zavarja őket a fekete Luther-kabát, az elnyújtott, elavult éneklés, az istentiszteleti liturgiára

erőltetett komolyság. Új formákra, új megszólításra várnak, amelyen keresztül ők is megtalálhatják kapcsolatukat Istennel.

Ezzel kapcsolatban pedig felvetődik a kérdés, hogy vajon rosszabb vagy jobb lesz-e a helyzet, ha következetesen elzárkózunk a „szolgáltatás” elől, ha az ilyen jellegű igények teljesítését egyértelműen megtagadjuk? Úgy érzem, a helyes mértékek és határok megtalálása egyéni lelkipásztori felelősség. Ezért van nagy szükség arra, hogy egyházunk tanítását, Jézus evangéliumát jól ismerő és szívükben forgató szolgatársak álljanak Urunk aratásába, hogy józanul és Isten Lelke által vezetve alakíthassák ki egyházközségükben a gyülekezeti élet gyakorlatát.

Befejezés

Milyen küldetésben állunk? Az egyetemes misszió, az egész emberiség Krisztushoz vezetése a feladatunk az evangéliumhirdetés, a szeretetszolgálat által. Az ige üzenetének továbbítása nem csupán tanítást, a szószék magasságából elhangzó szöveget jelenti, hanem a személyesen átélte, a szívből tanúskodó hit bizonyoságát. A kazuális funkció pedig nem keverhető össze a felebarát iránt végzett szeretetszolgálat. Nem a gyülekezeti tagok, hanem Jézus Krisztus szolgálatában állunk. Arra vagyunk hivatva, hogy az Ő parancsának engedelmeskedjünk, s olyan munkát végezzünk, amellyel az Ő akaratát és dicsőségét szolgáljuk!

Vető István

500 éve született Bóra Katalin

Nem véletlen, hogy éppen *Bóra Katalin* vált a reformáció korának leghíresebb asszonyává. Luther Márton feleségeként sokkal több dokumentum maradt fenn róla, mint kortárs asszonyokról. Az ő életéből következtethetünk arra, hogyan éltek más reformátorok feleségei, e kor nélkülözhetetlen „háttérmunkásai”. Ők tették lehetővé, hogy férjeik a nyilvánosság elé léphessenek, teológiai műveket jelentethessenek meg, zavartalanul alkotassanak és terjeszthessék tanait.

Bóra Katalin 1999-ben azért került reflektorfénybe, mert világszerte idén ünneplik születésének 500. évfordulóját. Magam azon szerencsések közé tartozom, akik részt vehettek a jubileumi ünnepsorozat *Wittenbergben*, *Luther Márton* és felesége közös életének színterén. Neves teológusok és történészek (pl. *Inger Mager*, Hamburg; *Gertraud Knoll*, Ausztria; *Martin Treu*, Wittenberg) előadásai mellett szakszerű vezetéssel végigjárhattuk Bóra Katalin működésének főbb állomásait, láthattunk egy erre az alkalomra írt és első ízben előadott modern színdarabot a reformátor házaspár életéről, a wittenbergi vártemplomban hallgathattunk reformációkorabeli muzsikát, irodalmi esten vehettünk részt, ahol többek között Luthernek feleségéhez írt kedves-humoros

leveleiből olvastak fel részleteket. Az ünnepi kiállítás március 25-én nyílik meg a *Fekete Kolostorban*, és ennek előszeleként egy kisebb vándorkiállítás látható a városi templom kápolnájában.

Már tavaly megjelent az a Bóra Katalin életéről szóló regény *Ursula Koch* tollából, amelynek fordítójaként a fenti rendezvényre hivatalos voltam. (A magyar fordítás a tervek szerint még az idén napvilágot lát, *„Rózsák a hóban”* címmel.) Írója valószínűleg nem tudta volna ilyen árnyaltan, mély lélekábrázolással, hitelesen lefesteni Bóra Katalin nem mindennapi személyét, ha Luther nem írt volna annyit leveleiben a feleségéről. A neki címzett leveleknek pusztán a - néha ugyan évődő - megszólításai is árulkodnak arról, mennyire szerette és elismerte a reformátor az ő hűséges Katáját, „Wittenberg hajnalcsillagát”, a „kedves, jó Luther Katát”, a „szent, aggodalmaskodó asszonyt”, „Doktor Luther Katalin önmártír”, a „drága Luther Kata urat, Wittenberg prédikátormőjét”, a „szent doktomét”. Olyan kép bontakozik ki ezekben a levelekben Bóra Katalin egyéniségéről, amely arról tanúskodik, hogy tettekkészségével, helyzetfelismerésével, empátiájával és okosságával évtizedeken keresztül hordta a mindennapok terhét az egykori ágostonrendi kolostorban, és ezzel megteremtette a feltételeket Luther működéséhez.

A házasság előtti és utáni időszakról sokkal kevesebbet tudunk. A Lutherrel együtt áltelt esztendőik tanúbizonyságai azok a Cranach-festmények is, amelyek ún. páros képekként készültek, tehát Luthert és feleségét ábrázolják. Ezek a portrék azt kívánják bizonyítani a kortársaknak és az utókoroknak, hogy a valamikori szerzetes és apáca Istennek tetsző, jogszerű közös életet él, az Isten ígéje szerint kötött házasságban. E képeken Bóra Katalin férjével egyenlő rangra kerül, és bár a házastársak alapvetően nagyon különböztek, a képek szerint mégis ideális párt alkotnak. Mindegyik festmény hangsúlyozza Bóra Katalin egyenes, tiszta tekintetét, határozottságát, magabiztosságát.

Az általános jellemzések után következzenek a tények. Életének meghatározó elemei a nemesi származás, a kolostorban eltöltött 18 esztendő, és végül a házassága.

Valószínűleg 1499. január 29-én született a Borna melletti *Lippendorfban*. Édesapja, *Hans von Bora* állandó anyagi gondokkal küszködve igyekezett irányítani a birtok életét. Édesanyja, *Katharina von Haugwitz* korán meghalt. Három fiú és két leánygyermeknek adott életet. Bár hamar újra nősült, az édesapja nem volt képes testi és lelki biztonságot nyújtani a népes gyerekseregnek. Így a kis Katalint már öt évesen beíratta a brehnei kolostor iskolájába. Gyerekkora emlékeit a nemesi származás, ugyanakkor a szegényes körülmények szőtték át. Mindkettő egyfajta büszkeséget kölcsönzött a kislány személyiségének, amely végigkísérte életét, és amelyet Luther oldalán sem rejtett véka alá.

1508-ban került a nimbescheni *Marienthron Kolostorba*, ahol hét évvel később szentelték apácává. Esküje kötelezte a szegénység, szüzesség és engedelmesség megtartására. Ekkor kapta azt a gyűrűt, amely az apácák Krisztussal való összeköttetését, a mennyei vőlegénnyel való jegyességét jelképezte. Bár a kolostor falain kívüli világ 18 éven át ismeretlen volt számára, mégsem maradt életidegen. *Marienthron* gazdag volt mind anyagi, mind szellemi javakban. Kiterjedt gazdasága nemcsak a ház igényeit látta el, hanem nyereséget is hozott. Azzal büszkélkedtek, hogy templomuk 367 relikviával rendelkezik, köztük Krisztus jászának darabjaival és Szűz Mária hajszálaival. Aki idezarándokolt, bűnbocsátó cédulát szerezhetett. Katalin a nagybirtok sokoldalú gazdaságával ismerkedhetett, itt tanulta az állattartás és gyümölcsstermesztés fortélyait, amelyeknek jó hasznát vette később a Fekete Kolostorban is. Szellemi tökére is szert tett, hiszen a fiatal lányok latinul írtak, olvastak, énekeltek; kézimunkázni, kötni, varrni tanultak. A kolostori éveknek köszönheti Katalin praktikus életszemléletét, leleményességét, amivel később népes családját a legnehezebb időkben is képes volt megkímélni a szűkölködéstől. Családjával nemigen volt ekkor kapcsolata, mindössze egyetlen rokona patronálta ezekben az években, mégpedig anyai nagynénje, akit Katalin későbbi leveleiben a kedves "Muhme Lene"-ként emleget.

Ez idő alatt Luther tanai futótűzként terjedtek, és a házassággal, valamint a keresztyén ember szabadságával kapcsolatos iratai valószínűleg *Marienthronba* is eljutottak. Ezek hatására döntött úgy Katalin és tizenegy társa, hogy 1523. április 7-ének éjszakáján, húsvétra virradóra elhagyja a kolostort. Mivel *Leonhard Koppe* torgauai kereskedő szekerén távoztak a kolostorból, aki azt rendszeresen halszállítmányokkal látta el, a legenda szerint heringek hordókban rejtőztek el a szökevények... Köztük

volt nemcsak Bóra Katalin, hanem Luther atyai jóbarátjának húga, *Margarethe von Staupitz*, aki később Grimmában az első leányiskolát vezette, valamint *Ave von Schönfeld*, akit Luther akart feleségül venni, de ő egy torgaui orvost, *Basilius Axt*-ot részesített előnyben.

Úticéljuk Torgaun át Wittenberg volt, ahol Luther rögtön pártfogásba vette őket. Hogy legitimálja tettüket, nyomtatásban megjelentette a szökés részleteit, felsorolva az apácák neveit is. Célja az volt, hogy teológiaiag indokolja a döntésük helyességét, ezzel védve meg jóhírüket. Katalin kivételével lassan mindegyikük férjhez ment, családot alapított. Katalint a *Cranach* család fogadta be, ahol *Barbara* asszonynak sokat segített a háztartásban és a gyerekek körül. Kapcsolatban volt a wittenbergi egyetemistákkal is, akik a művészeti fakultás védőszentjéről Alexandriai Katalinnak nevezték el, ezzel is utalva Katalin nem mindennapi bölcsességére és tájékozottságára. Különösen is vonzódott egy nürnbergi származású egyetemistához, *Hieronymus Baumgartner*hez, de számításait kersztülhúzták a fiú patrícius szülei, akik nyilván rangon alulinak tekintették egy előkelő fiatalember szökött apácával való esetleges házasságát. Baumgartner mindenestre 1523. júniusában távozott Wittenbergből, néhány évvel később pedig feleségül vett egy müncheni patríciuslányt.

Luther javaslatát, miszerint hozzámehetne a hatvanéves, jómodú *Kaspar Glatz* orlamündei lelkészhez, azzal utasította el, hogy ha nem mehet feleségül *Nikolaus von Amsdorffhoz* vagy magához Lutherhez, akkor inkább vénlány marad. Amsdorf sosem nősült meg, Luther pedig 1525 elején sem gondolt házasságra. Annál nagyobb meglepetést okozott, amikor elterjedt a hír, hogy június 13-án a parasztháború kellős közepén feleségül vette Bóra Katalint. Az esküvőt keddi napon, a *Fekete Kolostorban* tartották szűk körben, Luther gyóntatótyjának, *Johann Bugenhagennek* szolgálatával. Nemcsak ellenségei, de barátai is megrökönyödtek az időpont megválasztásán. *Melanchthon* nem is kapott meghívót. Luther így vall cselekedetéről: "Gúnyolóim száját betömtem Bóra Katalinnal. Házassággal annyira lenézetté és megvetendővé tettem magam, hogy azt remélem, az angyalok nevetni, az összes ördögök pedig sírni fognak. E cselekedetemmel meg akartam erősíteni, amit tanítottam. Isten így akarta és így is tett. Mert sem szerelmes, sem heves nem vagyok, hanem szeretem feleségem."

"Krisztus jegyeséből" tehát Luther felesége lett. Szinte ő kezdeményezett a reformátornál, amolyan "emancipált nő" módjára. De belőle mindez természetesen jött - és bátorsága jó gyümölcsöt termett. Egycsapásra átvette a Fekete Kolostor irányítását. Ő ragaszkodott hozzá, hogy nagy házban éljenek, hiszen a kolostornyai méretű háztartás nem volt idegen tőle. Első látványos cselekedete az volt, hogy kidobta ura szalmazsákját, amit az évek óta meg sem vetett, nem szellőztetett és fordított meg ... Fokozatosan terjesztette ki a ház gazdaságát. Előbb csak baromfit, majd disznókat és marhákat tartott, a hatalmas kertben növényeket, köztük árpát termesztett. Ebből főzte férjének a sört saját serfőzdéjükben. Nem volt könnyű az anyagi biztonságot megteremteni, hiszen Luthernek nem volt rendszeres fizetése. Alkalmanként Wittenberg városától kisebb honoráriumot kapott a városi templomban tartott rendszeres igehirdetése miatt. 1526-tól évi 200 Guldent keresett, de ennek jórészét a ház tatarozására és berendezésére fordították, hiszen az ott

lakó szerzetesek mindent magukkal vittek. Luther nem tudott bánni a pénzzel. Katalin annál inkább. Egy anekdota szerint nászajándékba 50 Guldent küldött Luther egyik ellensége, a mainzi *Albrecht bíboros*. Luther természetesen visszautasította az ajándékot, Katalin bezeg a követ után szaladt és elkérte az összeget...

A házat csakhamar benépesítette a hat gyerek, akik közül azonban csak négy élte túl szüleit. 1526-ban született *Johannes*, aki Luther levelezésében fontos szerepet tölt be. 1527-ben született *Elisabeth*, de ő már nyolc hónapos korában meghalt. Őt követte 1529-ben a kis *Magdalena*, aki 12 éves koráig élt, és halála mélyen megrendítette mind Luthert, mind Katalint. 1531-ben jött a világra az ifjabb *Martin*, 1533-ban *Paul*, végül 1534-ben utolsóként *Margarethe*. A gyermeknevelésben nyilvánult, hogy Lutherék számára a kolostor nem csak külső keretet jelentett. Valóban igyekeztek családi életüket szerzetesi elemekkel gazdagítani. Így minden nap tartottak házi áhítatot, amelyen Katalin is prédikált. Luther kátéit is minden bizonnyal saját családi életük ismeretében szerkesztette. A közösen gyakorolt kegyesség megvalósult mindennapi életükben, mégha a fiatalabb gyerekek fejlődését az idősebb és beteges Luther már nem kísérte is olyan lelkes figyelemmel, mint kezdetben. Katalin azonban egyenlő gondoskodással és szeretettel nevelte gyermekeit, őrizve a családi fészek békéjét és melegét. Kislányai halála után egy ideig megváltozott, befelé fordult. A gyermekeiért való aggodás végigkísérte életét. Felnőttkorukban is szeretett volna számukra biztonságot, oltalmat nyújtani. Johannest 16 évesen anyja akarata ellenére a torgau gimnáziumba íratják. Később a königsbergi egyetemen tanul, de nem fejezi be a stúdiumot. Martin 34 évesen alkoholistaként meghal. Paul az egyetlen, aki orvosként karriert fut be. Margarethe pedig egy jómodú porosz nemesemberhez megy feleségül, és a kilencedik gyermek születése után hal meg.

1530-tól saját gyermekein kívül Katalin neveli Luther elárvult unokaöccseit- és hugait. A Fekete Kolostor üresen álló szobáit megnyitják a Wittenbergben tanuló egyetemisták előtt, akiket nagy büszkeséggel tölt el, hogy némi fizetség ellenében professzorukkal egy fedél alatt lakhatnak. Egy időben harminc emberre kell főzni, mosni, takarítani. Katalin nem roppan össze a munka terhe alatt, hanem a személyzetet ügyesen irányítva, a munkából saját magát nem kivonva, hanem példát mutatva vezeti a háztartást. Luther méltán nevezi "Wittenberg hajnalcsillagának", hiszen reggelenként négy órakor kel, hogy mire a gyerekek és a lakók felébrednek, minden készen álljon. A fent említett regényben, ami ugyan fikció, de lehet valóságos alapja, erről így vall:

"Először a kakas - aztán én: ez mindig így is volt. Mialatt kint kukorékol, én a konyhába igyekszem. A többiek még mind alszanak: a gyerekek, a cselédek, a diákok, a szolgáló - és ő, a férfi, aki mellettem feküdt. Hallottam csendes horkolását. Majdhogynem dorombolt, mint a macska a kályhánál. Ő nem hallotta a kakast. Azt sem észlelte, amikor az ajtó halkán nyikorgott. Megint késő éjszakáig dolgozott. Az asztalánál éjfélig beszélgetett a diákokkal, majd előadását vagy prédikációját írta. Ezért aztán a legtöbbször addig alszik, míg az ablaktáblán át nem szűrődik a virradat és a gyerekek zaja bele nem szól az álmába(...) Hideg vizet ereszték a kezemre és megmosom az arcomat. Aztán megrakom a tűzhelyet és fölébresztem a cselédeket. Gyakran állnak már az ajtó

előtt, amikor a tejet kezdem forralni. A szakadt ruhás és sebhelyes arcú kéregetőket behívom, levest és egy darab kenyeret adok nekik. És a férfi a hálószobában gyakran még akkor is alszik, amikor a gyerekek fölkelnek és az udvarra özönlenek..."

Az idézet utal azokra az asztali beszélgetésekre, amelyeken sokszor bizony Katalin is részt vett - nemcsak jelenlétével, hanem véleménye kimondásával és kérdéseivel, hozzászólásaival. Más reformátorok feleségei soha nem voltak jelen. Ezért kapta a félig-meddig gúnyos "Doctorissa" nevet. Magam azonban úgy gondolom, hogy Bóra Katalin valóban nem egyszerű papné, hanem legalább annyira professzorné is volt. Együtt gondolkodott férjével, részt vett a város tudományos vérkeringésében. Az általa irányított ház a teológia fellegvárának számított akkor. Ő biztosította a helyet Luther életművéhez. (Ezt a már említett jubileumi ünnepség egyik előadója egy német szójátékkal így fogalmazta meg: Männer veröffentlichen Bücher, Frauen veröffentlichen Räume.) Sokoldalúságára és önzetlen segíteni akarására jellemző, hogy pestisjárvány idején mindig befogadta a beteget, és házukban ápolta őket. Krisztust látva maga előtt, közösséget vállalt a rászorulókkal, és nem félt a ragályos betegségtől sem.

Húsz és fél évi házasság után bekövetkezett, amitől mindig tartott: Luther meghalt. Elvesztette élete értelmét, üresek lettek napjai, nem volt mellette a férfi, akiért érdemes volt dolgozni. Férje elvesztése után írta azt a levelet sógornőjének, amely Bóra Katalin egyetlen fennmaradt személyes hangú kitarulkozása. "Sem enni, sem inni nem tudok. Még aludni sem. Ha egy egész hercegségem vagy császárságom lett volna, azt sem sajnáltam volna annyira elveszíteni, mint azt, hogy most a kedves Úristen tőlem, és nemcsak tőlem, hanem az egész világtól, ezt a kedves drága embert elvette. Ha erre gondolok, a fájdalomtól és sírástól sem beszélni, sem írni nem tudok."

Bár a diákokthont fenntartotta, hogy némi bevételre tegyen szert, a háztartást már nem tudta olyan méretekben vezetni, mint Luther életében. Ráadásul 1546 nyarán kitört a schmalkaldeni háború. *Melanchthon* társaságában menekült *Magdeburgba*, hogy 1547 húsvétját ismét *Wittenbergben* tölthesse. Azonban már májusban újra menekülni kényszerült, és mikor júliusban megint Wittenbergbe ért, már 600 Guldennel szegényebb volt. Földjét és kertjét megsemmisítette a háború, maga jelentősen megöregedett. Mindennapi gondjaiban a felelősségteljes Melanchthon állt mellette. Sokkal közelebb kerültek egymáshoz ezekben az időkben, mint azelőtt.

1552 nyarán félelmetes pestisjárvány dült Wittenbergben. Az egyetemet is áthelyezték Torgaubá. Mivel Paul fia még ott tanult, Katalin is Torgaubá menekült. Hogy mit érezhetett útközben, azt jól tükrözi a következő regényrészlet:

"Több, mint húsz éve volt. De a kerek zökkenése, a metsző szél, amely a szakadozott ponyva alá befúj, a vacogás, a lovak prűszkölése - minden olyan, mint akkor. És a félelem! Ám akkor mennyivel egyszerűbb volt, hiszen csak magam miatt kellett aggódnom, beszorítva a többi apáca közé, hangosan kalapáló szívvel. Mindenki magáért aggódott. De most oldalamnak préselődnek a gyerekek (...) Gyermekeim, szegény gyermekeim... Luther gyermekei is ők, Istenem. Ómiatta kell megőrizned őket, akkor is, ha szekerünket leszorítják az

útszélre, akkor is, ha felborítanak minket, akkor is, ha testünkéről letépik a ruháinkat. Szentséges Isten! Hiszen Márton az igazság oldalán állt, tisztán és hamisítatlanul hirdette az evangéliumot, ne büntess hát minket, Urunk! Hol is találhatnék gyermekeim számára menedéket, fejük fölé hajlékot? Ki fogadhatja be Luther feleségét, Luther gyermekeit? Olyan fagyos az idő, hol melegedhetnénk át egy kicsit? Nem bírják már sokáig a lovak, jaj, Istenem, imbolyog ez a szekér, mindjárt árokba csúszunk, beleborulunk a jéghideg vízbe ... Gyerekek vigyázzatok, fogódzkodjatok, Uram, irgalmazz!

A menekülő szekér felborult, Katalin a fagyos árokba esett. A baleset következtében alighanem tüdőgyulladást kapott. Bóra Katalin 1552. december 20-án halt meg Torgauban, és másnap az ottani templomban temették el.

Ez tehát az odaadó feleség, a szerető anya, a vállalkozó, a gyógyító, a gazdálkodó, a prédikátornő története. Talán nem volt kivételes abban a korban. Példáját azonban ma is érdemes követni - nemcsak lelkészcsaládokban, hanem minden keresztyén családban.

Fabiny Katalin

Az igehirdetés ünnepe

*Még annyi mindent elsorolni kéne
mit átéltem, tanultam, megfigyeltem,
s a sokszoros találkozásokat
s az egyetlen-egyszer történeteket.*

*Minden virágszál említésre vár,
minden marék por megjegyzésre méltó,
az elmondásba egyszerre csak egy fér,
és még az egynek is csak törmeléke.*

*Az ember emlékekben milliárdos,
emlékek elmondásában szegény,
a könyvből majdnem minden kimarad
s helyére lép a foszlány és az álom.*

(Weöres Sándor: *Még annyi mindent*)

Ádvent közelében, 1998. november 26-án második alkalommal került sor prédikációs kötet bemutatására az *Evangélikus Hitstudományi Egyetemen*. Az egy évvel korábban megjelent *Keresztmetszet* című igehirdetésgyűjtemény után, az új egyházi esztendő kezdetén került kiadásra az *Evangélikus Hitstudományi Egyetem Gyakorlati Tanszékének* és a *Teológiai Irodalmi Egyesületnek* közös munkája nyomán az ógyházi perikóparend másik felét, a kimaradt textusokat feldolgozó *Tükörkép* című kötet. Hetvenöt evangélikus lelkész igehirdetését vehetjük kézbe, amelyek megszólaltatják az ógyházi perikóparendünk textusait, valamint betekintést engednek a múltban végzett kazuális szolgálatokba.

A kötet megjelenésének alkalmából rendezett könyvbe-mutatón "négy szólamban" – evangélikus püspök, rendező, riporter, operaénekes tolmácsolásában – hangzott el, hogy mi az igazi rendeltetése és mekkora kincs az igehirdetés egyházunkban. A négy előadás legfontosabb gondolatait szeretném felidézni röviden.

Harmati Béla: Igehirdetés az élet piacán

"Albert Schweitzer mondta: »Minden rendszer hibás, amely nem ismeri föl, hogy egyedül az élet az a központi rendszer, amivel foglalkoznia kell.« Többezer éves igehirdetési tradícióban jó, ha most arra figyelünk először, hogy az élet az a központi kérdés, amivel foglalkoznunk kell. Mert az Isten szól, mint csontjainkba rekesztett tűz – ahogy a próféta mondja. Ezt pedig tovább kell adni, hogy élet támadjon és élet legyen. Hozzá tartozik ehhez a pozitív tartalmú igehirdetés és hozzá tartozik a kritika is. Bibliái és egyháztörténeti

emlékek sokasága van mögöttünk, amelyek aláhúzzák és bizonyítják, hogy minden korban nehéz volt az isteni életből valamit tovább adni és megvalósítani. Különösen akkor, amikor nemet kellett mondani valamire, vagy kritikát kellett gyakorolni valami felett.

Az igehirdetés az élettel függ össze. »Célzott beszéd« minden prédikáció. Tudnia kell az igehirdetőnek, hogy kire, kikre »céloz«. A kázusnak megfelelően kell megszólaltatni az Isten igéjét. Isten szava újra és újra emberi formába kell hogy öltözzék. Ez egyrészt rajtunk keresztül történik, másrészt pedig azáltal, hogy azt a környezetet formálja, ahol valamit el akarunk émi. ...

A piac is az élet egy része, bár nem egyedüli része. Sokféle piac van... A vallások piaca ma kibővült. Nagy a kínálat. A piac telített. Kvázi vallások, kicsi és nagy guruk kínálják magukat. Sokszor úgy érzi a kikerülő segédlelkész, vagy a nyugdíja előtt álló idős lelkész, mintha kicsit elveszettek lennének ezen a piacon. Kopott az árunk, vagy nincs nagy érdeklődés? Sokféle módszer lehetséges ezen a piacon. ... Sokféle piacorientált módszerrel próbáltak prédikálni múltban és jelenben. Van, aki a verseket szereti és több verset mond el, mint igét. Van aki a történeteket szereti és halmozza, úgy gondolja, ez az, ami felkelti az érdeklődést. Vannak országok, például Amerika, ahol szinte nincs olyan prédikáció, amelyik ne tartalmazna legalább egy olyan történetet, amin nevetni lehet. ... Különböző fogások és érdekességek léteznek. Jónak tartom, hogy az igehirdetés piacán, a homiletikában körültekinthetünk, és megismerhetjük, milyen más módszerek vannak. Minden módszer jó – mondják – kivéve az unalmat.

Mi a helyzetünk ezen a téren? Aki kezébe veszi és elolvassa a megjelent két prédikációs kötetet, az körképet kaphat arról, hogyan prédikál ma az átlag magyar evangélikus lelkész. Egy-egy ilyen kötet tükörképet tart magunk elé: mi az, ami kapható, mi az, ami várható, mi az, ami érdekes? Ebben a két kötetben nagyon sok jó prédikáció van. Hiszen arra, ami nagyon tetszik, nagyon helyénvaló, arra nem mondunk se többet, se kevesebbet, csak annyit, hogy jó. És ez a legnagyobb dicséret.

Azon a nagy piacon, ahol ma posztzocialista és posztateista gondolkodással ugyanúgy fel kell venni a harcot, mint önmagunk nagyra tartásával; ahol régi és új tévhit és babonák kerülnek elő, ott újra és újra abban a körben lehet prédikálni, ahol szabály a Szentírás szerint, hogy *aki szól, az először hallgasson*. Hallgasson Istenre. Ebből a hallgatásból legyen szó és továbbadás! Hogy hányszor torzít egy mikrofon, szoktuk tapasztalni. *Vajon egy-egy igehirdető ma*

egyházunkban hányszor »torzít«? Vagy megpróbál-e teljesen és jól erősíteni abból az üzenetből kiindulva, amit ő maga is kapott?

A régi rómaiak azt mondták, hogy egy rétornak teljes embernek kell lennie. A maga teljes emberségében és műveltségében kell megszólalnia. A jövő evangélikus egyháza nem lehet nem művelt lelkészek által szolgált egyház! Teológiában, tanulmányokban, tudományokban a lelkész legyen előre mutató, teljes ember. Hogyan tudunk megfelelni ennek a követelménynek, hogy teljes emberként szóljunk a teljes evangéliumot? Módszerek tekintetében lehetnek különbségek. ... Sokféle módon ugyanaz szól. Isten megszólít bennünket és tovább kell adni. Az élet piacán. Ez a könyv mutatja, hogy vannak jó kezdeményezések."

Udvaros Béla: A megjelenítés művészete

"Az egész európai művészet a több mint két és félezer éves görög világból nőtt ki magát. Amit ma európai művészetnek nevezünk, az mind a Kr. e. 5-7. században keletkezett. Ebben a világban a színházművészet nem egy sajátos színfoltja volt a társadalomnak, mint ahogy azt ma tapasztaljuk, hanem a színház a vallási gyakorlat is magában hordozó különleges ünnepi alkalom volt. Az egész színházművészet istentiszteletből nőtt ki. A görögök Dionüszosz isten tiszteletére rendezett misztériumokban kezdték el a színjáték és a vallási kultusz művelését, átélését. Ebből a kultusból nőttek ki az európai kultúra első szellemóriásai: Aiszkhülosz, Szophoklész, Euripidész."

Ebben az időben a vallási gyakorlat nem vallási gyakorlatként szerepelt a társadalomban, hanem természetes megjelenítése volt: az emberi életforma ünnepélyes megnyilvánulása. Ennek keretében emberi történeteket játszottak el, jelenítettek meg. Ezeknek a történeteknek nemcsak az előadói, hanem a nézők is együtt élték át azt az eseményt, amit a színpadon megjelenítettek. Ebben az időben az irodalom, a zene, a színházművészet, a vallási gyakorlat egyszerre, egyidejűleg jelent meg. Az európai kultúra fejlődése során ez mindinkább szétszakad és tagozódik külön-külön területekre. ... Ma az emberek kikapcsolódni járnak színházba. A görög drámák idején az emberek bekapcsolódtak abba a szellemi légkörbe, amelynek átélése katartikus élményt adott nemcsak a színészeknek, hanem a hallgatóságoknak is. Nem azért ment el az előadásra a közönség, hogy megnézze, miről szól a történet. Beavatottak voltak. ... Akkor a szellemi együttlét egyszerre, egyidejűleg jelent meg. Ennek az ideális helyzetnek kellene újra megvalósulni. Ezen a téren Thália templomának tekintik a színházat, és a lelkészekkel együtt Thália papjainak tekintik a színészeket. Sajnos ezt a templomi és papi mivoltát a színház a szekularizáció következtében mára már levetkőzte. A titok, az átélés élménye ... és az együttlét lassan szétesik. ...

A digitális gépesítés az embertelenségbe vitte a világot. A hit vallási gyakorlat számba megy. Az állampolgár – jobbik esetben – elmegy a templomba és vasámap tíztől tizenegyig keresztyén polgárként viselkedik. Meghallgatja az igehirdetést, aztán megfélekedzik róla, és éli a maga életét. A megjelenítés azt kellene, hogy létrehozza a színházban, hogy újra olyan eszmék hordozója legyen a színpad, ami egy emelt tér. Ehhez emelt magatartás, méltóság kell. A templomokban is a szószerű emelt helyen van. ...

A színháznak kiemelt formában kell megjelenítenie és megjeleníteni a korszerű eszméket, amelyeknek olyan hatást kell gyakorolni, hogy a közönség is elindulhasson azon az úton, ami minden szellemi együttlét lényege: "Ember, változz meg!" Az ember megváltozása a célja mindenfajta mű-

vészi megjelenítésnek. Ha egy színházi est után, vagy egy templomi istentisztelet után nem változok, nem alakulok, nem finomodom, nem nemesedek, akkor hiába töltöttem az időt!

Nagy felelősség, hogy annak a tudatában kell kiállniuk a színházi embereknek a színpadra, vagy ideális esetben a lelkészeknek a szószerűkre, hogy annak a szolgálatában jelenek meg, hogy egy eszmét hordozok... Megmutatom azt, hogy milyennek kellene lenned. Mindig egy erkölcsi, morális töltéssel kell a színjátéknak és az igehirdetésnek lezajlani. Ennek a jegyében hoztuk létre ... azt az ökumenikus-protestáns magyar színházat, amelyet Evangéliumi néven hirdetünk. Immár nyolc éve annak a jegyében szolgálunk, hogy visszahozzuk a templomi áhitat, a katarzis és a részvét élményét a színháztermekbe, hirdetve ezzel az ars poétikánkat, amelyet Tamási Áron mondott a Hegyi patak végén: Mi a dolgunk? »Bétöltjük reménységgel a világot, amely minden percében a kezdet és a vég.«"

Lengyel Anna „A közvetítés művészete” címmel tartott előadást.

Fülöp Attila: A vox humana a művészetben

"Néhány szubjektív élményt szeretnék elmondani az emberi hanggal, a vox humanaval kapcsolatban, és néhány emléket az egyházzennel való kapcsolatokról. A szép hang Isten adománya. Ezzel élni és visszaélni is lehet. Akik rendelkeznek kellő türelemmel, azok eljuthatnak egy bizonyos fokra ennek a hangnak a használatában. Egy operaénekesnek évek hosszú során kell különböző technikai gyakorlatokat végezni azért, hogy végül a színpadra állva mindazt képes legyen kifejezni, el tudja mondani, amit a zeneszerző elképzelt.

Magam is évek hosszú tanulása során jutottam el oda, hogy bizonyos fokon tudtam használni ezt a nagyon kényes hangszert. Azért kényes ez a hangszer, mert nem csak az időjárás viszonyosságainak, a levegő hőmérsékletének, portartalmának van kitéve, hanem az emberi érzelmek is mindig tükröződnek a hangadásban. Az operaénekesi pályán az a legnehezebb, hogy az ember őszintén közvetítse azt, amit gondol. Általában minden ember, ha nagy öröm, vagy bánat éri, eltakarja az arcát. Az igazi művészek a színpadon tudnak sírni és nevetni. Nem szabad az érzelmeket szégyellni. Ez egy nehéz gát, amelyen a művészek át kell lépni ahhoz, hogy őszintén tudja interpretálni azt, amit a zeneszerző elképzelt. Talán a technikai képzés mellett ez a legnehezebb a mi szakmánkban.

Az éneklés elkíséri az embert a születéstől a sírig. Amikor egy kisgyermek megszületik és először felsír, rögtön hangot tud adni, mindenféle előtanulmány nélkül. Az éneklés, mint élmény, már kisgyermekkorában megérinti az embert, hiszen a szülő, vagy a dajka különböző gyermekdalokkal altatja, ébreszti.

Az egyházzene különösen gazdag olyan dalokban, dal-lamokban, amelyek évszázadok, évezredek óta kísérik az istentiszteleteket, és egyházi alkalmakat. Számomra – evangélikus lelkész gyermekeként – az első egyházzenei élmény körülbelül 5-6 éves koromban az volt, amikor a zsúfolt büki templomban felhangzott a Mennyből az angyal az ott megjelenteknek a szájából. Ez olyan meghatározó élmény volt, amit máig nem tudok elfelejteni. ...

Később pályám során nagyon sok csodálatos egyházzenei élményben volt részem. Ezek közül párat szeretnék elmondani. Húsz éves voltam, amikor az a megtiszteltetés ért, hogy Wertler Jenő elhívott a Deák téri evangélikus

templomba, a János passió evangélista szólamának eléneklésére. Hosszú hetek munkája során megtanultam a textust *Trajtler Gábor* segítségével. Csodálatos élmény volt számomra, amikor a Lutheránia énekkarával ezt a szólamot (jól vagy rosszul) elénekelhettem.

Egyik legnagyobb zenei élményem volt, hogy Münchenben *Karl Richterrel* énekelhettem *Bach H-moll* miséjét. Karl Richter legendás volt Bach anyagának ismeretéről. Az ő kapcsolata Bach muzsikájával onnét ered, hogy édesapja, aki lelkész volt, egyik nyáron, tizenéves korában bezárta a templomba az orgona mellé, és egész nyáron nem engedte ki. Az orgonapadon aludt, és egész nap gyakorolt. Ez eleinte nagyon gyötrelmes volt. Később úgy érezte, olyan csodálatos élményben van része, amely élete egész pályáján végigkísérte.

Egy evangélikus lelkész gyermekének az lehet a legnagyobb élménye, hogy *Schütz, Bach, vagy Händel* oratóriumokban énekelhet. Számomra a legfontosabb feladat mindig az volt, amikor Bach passióinak evangélista szólamát énekelhettem. *Olyankor mindig arra gondoltam, hogy ez nem is éneklés, nem is művészet, hanem ígéhirdetés.* Láttam azt kollégáimnál, a legnagyobb művészeknél is, hogy amikor belépnek a színpadra egy nehéz előadás előtt, *ott egyszerre mindenki hívővé lesz.* Olyan érzés ez, mint amit nagy

műtétek előtt az orvos él át. A színpadon a művész Isten segítségét kéri az első megszólaláskor. ...

Ha az evangélista szólamát – egy kicsit is – úgy tolmácsoltam, ahogy azt egy lelkész gyermekének illik, és ahogyan azt édesapám a prédikációiban megszólaltatta, akkor valamennyire teljesíttem énekesi feladatomat."

Ezúton is szeretnénk köszönetet mondani mindazoknak, akik részvételükkel, felkészülésükkel, közreműködésükkel hozzájárultak ahhoz, hogy a könyvbemutató programja valóban emlékezetes, tartalmas és színvonalas ünneppé válhasson: a négy emlékezetes előadónak, az Evangélikus Hittudományi Egyetem énekkarának, valamint fűvös együttesének és az irodalmi műsor összeállítóinak és szereplőinek.

Az immár másodikként megjelenő prédikációs kötetekben reményt ébreszt a további folytatás iránt. *Harmati Béla* püspök úr szavai, melyekkel előadását lezárta, biztatást adnak ehhez: *"Jó ez a kezdeményezés, hogy újra és újra tükörképet tarthatunk magunk elé: mit mondunk, hogyan tovább azt, amit számunkra adott az Isten."*

Gömböcz Elvira

Hazai és európai konferencia után

Világkongresszus Lahtiban

A Lahti Főiskola Diakóniai Intézetének meghívására, a Heidelbergi Egyetem Diakóniatudományi Intézete a freiburgi Caritas-wissenschaftlichen Instituttal közösen világkongresszust rendezett Lahtiban. Nem új keletű a három intézet együttműködése. A diakónia kérdéseiről először finnországi konferencián volt szó 1994-ben. Ezt követte 1996-ban a következő értekezlet, ahol ezt a kört Európára tejesztették ki a két német intézettel karöltve.

Az 1998. szeptemberében megrendezett ökumenikus tanácskozáson öt világrész több mint 150 szakembere (egyetemi tanár, lelkész, pszichológus, diakónus, diakonissza és más e területen dolgozó) vett részt.

A kongresszus a délelőtti plenáris előadások után délutánoként három munkacsoportban folytatta munkáját. A diakónia elméleti kérdései mellett nagy teret kaptak a diakóniai képzés problémái és a diakónia gyakorlati kérdései is. Emellett mód nyílt a vendéglátó finn város jól kiépített diakóniai hálózatának (fogytékosok óvodája, pszichiátriai otthon és foglalkoztató, idősek otthona) megismerésére is.

A kongresszus, melyen a *Fébé Evangélikus Diakonissza Egyesület* küldöttjeként *Stenczel Klára* diakonissza testvérrel együtt vehettem részt, egy üzenetet fogalmazott meg, melyet a plenáris ülés is nagy többséggel elfogadott. Ennek szövege a következő:

A Lahtiban 1998. szeptember 23-27. között megtartott Diakóniai Világkongresszus ÜZENETE

A Lahti Főiskola Diakóniai Intézetének meghívására a Heidelbergi Egyetem Diakóniatudományi Intézetével, valamint a Caritaswissenschaftlichen Institut in Freiburg közreműködésével ökumenikus diakóniai világkongresszus volt Lahtiban.

A résztvevők a "*Spiritus-Lux-Caritas*" hármastáblában foglalkoztak a "diakónia az új évezred küszöbén" témával, és megkíséreltek egy reménységgel teli távlatot kidolgozni, mely "a közös jövő az emberiség és a teremtett világ szolgálatában."

Mi, akik valamennyien a keresztyén vallást képviseljük itt, meg vagyunk győződve arról, hogy a *riasztó hívások szerte a világban összefogást, közös cselekvést tesznek szükségessé.*

Abból a bizonyosságból indulunk ki, hogy az Isten világot legyőző igazságáról és szeretetéről szóló bibliai üzenet, és Isten országának Jézus Krisztusban való jelenléte arra bátorít, hogy szóval és cselekedettel bizonyosságot tegyünk Isten igazságáról és szeretetéről. Együtt kell működnünk azért, hogy az élet itt a földön Isten akarata szerint - tekintettel minden szenvedésre és hatalmas ínségre és ezek felszámolására – megvalósulhasson. Megerősítjük, hogy Isten teremtője és bírja is minden embernek. Ezért az ő gondoskodását az

igazság, a szeretet és a megbékélés érdekében szerte a világon terjeszteni kell. Az igazság diakóniájaként a feladat az igazságtalanságok feltárása és az igazságosabb és emberibb élethez méltó körülmények megvalósításában való részvétel. Az irgalmasság diakóniájaként a krisztusi küldetés szenvedés iránti érzékenységének ki kell fejeződnie. Elismeri a felebarát testi és lelki ínségét, és mindenütt közvetlenséggel, segítőkészséggel fordul a rászoruló felé, teljes mértékben tiszteletben tartva emberi méltóságukat.

Mi, a világkongresszus résztvevői, egyetértésre jutotunk a távlati tennivalók kérdésében az új évezred küszöbén. A globális méretű ínség globális kezelési formákat igényel, melyek azonban visszahatnak a lokális, helyi gondok, problémák kezelésére is. Hiszen a távoli felebarát menekültként, menedéket keresőként, vagy más valláshoz tartozóként közöttünk van. Ezért van prioritása annak, hogy a „*World-Diakonia*”-t tartsuk szem előtt, melynek konkrét továbbfejlesztésére az együttműködésünket kibővítettük és teljesen újjá alakítottuk.

A diakónia nem öncél, hanem a Jézus Krisztusban és a teremtő Istenben vetett hit által világosan meghatározott küldetése, feladata van. A prioritások is ebből indulnak ki.

Az első diakónia-„chartában”, melyben az utolsó ítélet is megfogalmazódik, Mt 25-ben válik világossá, hogy kik ma a felebarátaink. Ennek a küldetésnek megfelelni a keresztyénség felelőssége, amiről számot kell adnia. Ezért a mi feladatunk, tetteink és szavaink kettős értelmének tudatában, a *következő sürgető problémákkal* szembenéznünk:

- Tudjuk, hogy ma hol és mennyien éheznek a világban. Megvan a lehetőségünk, hogy arról gondoskodjunk, hogy egyetlen ember se pusztuljon el éhezés következtében, vagyis az alapvető szükségleteket minden ember számára biztosítani lehet.

- Még mindig átélhetjük azt, hogy emberek, illetve embercsoportok vallási meggyőződésük (hovatarozásuk), bőrszínük miatt vagy fogyatékoságuk, sérültségük miatt a társadalomban elhatárolódnak, táborokba kényszerülnek, vagy egyenesen kirekesztettek válnak. A keresztyénség közös felelőssége, hogy ilyen események ne ismétlődhessenek meg.

- Természetesen keresztyén feladat a minden betegről és rászorulóval való gondoskodás. Arra is ügyelni kell, hogy senki se pusztuljon el elhagyatva, a gondoskodás hiánya miatt.

- Még mindig azt tapasztaljuk, hogy az emberek illetve népek közti konfliktusokat a legborzasztóbb fegyveres úton oldanak meg. Tudjuk, hogy többek között a végszükség is lehet erőszaknak, gyűlöletnek, pusztító háborúnak kiváltója. Ismerjük a mellékhatást is, mely a védtelen családok sokaságának elüldözéseként jelenik meg. (A keresztyének és minden jóakarató ember feladata, hogy fáradozzon e konfliktusok okainak legyőzésén, valamint az életlehetőségek fejlesztésén, biztosításán, nem csak az összetartozó közösségekben, hanem a különböző népek és államok között is.) A megvalósítás, az elosztás és az ellenőrzés ebben a szolgálatban a hatalom feladata.

- A keresztyénségben egyetértés van a tekintetben, hogy „az emberi munka ... a lényeges kulcs a szociális

kérdések megoldásához, ha tényleg az emberi jólét szempontjából nézzük.” („*Laborem Exercens*” enciklika 1981). Mindannyian megerősítjük, hogy a „megfizetett munka a legfontosabb alap, melyre mind az egyes ember, mind a családok és a társadalom élete épül.” (Egyezmény az ember gazdasági, szociális és kulturális jogairól. 6. cikk) A munkához való jog teremtésbeli adottság, mely lehetővé teszi a saját, illetve a család szükségleteinek biztosítását. Ennek megvalósításában és az emberhez méltó munkakörülmények megteremtésében a diakóniának világszerte részt kell vennie. Ilyen alapvető feladatok ma mindenképpen elsődlegesek. Ezek megkövetelik a világ gazdaság feltételeiként a kooperáció teljesen új formáit és a preventív közbelépést. Az államközi konfliktusok kiszélesedése, a szegénység, az üldözés és kirekesztés, lelki szükségletek és új betegségek a szociális erők és opciók átfogó hálózatának létrehozását követelik meg. Ehhez tartozik a helyi és közös gazdaságok támogatása és fejlesztése. Ez beindítja az új évezredben az egyházak szociális erőforrásairól szóló gondolatok fokozott kicserélését és új utakat nyit az egyházak karitatív- diakóniai kooperációja előtt. Karitás és diakónia a fejlesztési segítségnyújtás és a katasztrófa-elhárítás területén együttműködnek. De egy világméretű hálózat kiépítése, melynek segítségével értékes megoldások kicserélése válik lehetővé, még előttünk álló feladat.

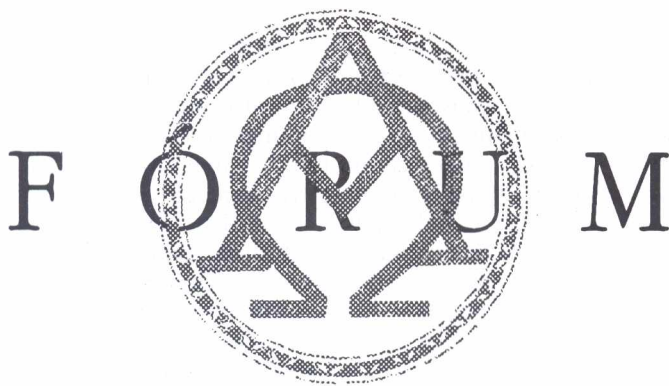
Egyetértünk abban, hogy mind a kiképzésben, mind a tudományos kutatás területén és a diakóniatudományi reflexiók vonatkozásában fokozott erőfeszítések szükségesek, és az erőforrásokkal kapcsolatos gondolatcserét is fel kell vállalni. A jelenleg fennálló diakónia - illetve karitás tudományi intézetekből (Európában, Ázsiában, Latin-Amerikában) kiindulva további oktató és kutatóközpontokat kell létrehozni. Itt is ki kell építeni egy hálózatot, a konkrét diakóniai munka tudományos létrehozására, irányítására és értékelésére. A tudományos feladatokhoz tartoznak pl. a teológiai és fenomenológiai reflexiók az evangélium konkrét iránymutatásáról.

Meggyőződésünk, hogy rendszeres világkonferenciákon az eredmények előadása, tapasztalatok cseréje mellett új feladatokat is meg kell fogalmazni. *Diakóniai munka ma nem létezik más szociális elkötelezettségű szervezetek, és más egyházak képviselőivel való együttműködés nélkül.* Ez a munka nem szorítkozik egyedül az egyházakra és a keresztyénekre. Isten jelen van a világban a templomon kívül is.

A humanitárius feladatok összefogják a polgárokat, világnézetüktől függetlenül. A diakónia lemond az egyházi gyámkodásról. Azonban következetesen támogatja a szolidaritást a társadalom rászorulóival. Kritikus a partneri viszony a mindenkori állammal, mely lehetővé teszi az együttműködést azokkal a társadalmi erővel, melyek az emberhez méltó életfeltételek megvalósításán és egy igazságos és szolidáris közösség létrehozásán munkálkodnak az egész világon.

Kérjük a világ Urát: Jöjj életnek Lelke, igazi Világosság! Adj bölcsességet és megértést! Ébressz bennünk új hitet, hogy a szeretet az egységünk bizonyítéka lehessen!

Herzog Csaba

Elhanyagoljuk-e az Ószövetséget?

Hozzászólás ifj. Bence Imre cikkéhez

A lap 1999/2. számának Fórum-rovatában jelent meg ifj. Bence Imre írása "Kezünkben a teljes Szentírás, avagy: Miért nem prédikálunk ószövetségi textusokról?" címmel. Gondolatgazdag írásával kapcsolatban az alábbiakat jegyzem meg:

(1) Helyes az a megfigyelés, mely szerint *igehirdetési rendjeink alapján prédikálásunkban sokkal meghatározóbbak az újszövetségi textusok, mint az ószövetségiak*. Ebből azonban még nem következik az, hogy az Ószövetség háttérbe szorult volna. Agendánk "A-B-C" sorozatai, valamint a teljes egyházi évben megszólaltatható Zsoltárok az Ószövetség használhatóságáról tanúskodnak. A LP 1984, 1986, 1987 és 1988. évfolyamaiban rendszeresen megjelentek ószövetségi textusok alapján készült meditációk. Az arány itt - az evangéliumok és epistolák használatára tekintettel - 2/3:1/3, mely egyébként egy évtizedes gyakorlatot tükröz, melyben három esztendő forgórendszerben jelentek meg prédikációs alapigék. A rendszerváltás után ez a helyzet inkább javult, semmint rosszabbodott. Megszűnt ugyan a korábbi hároméves „forgórendszer”, de ugyanakkor hangsúlyosan jelent meg az a lehetőség, hogy a délelőtti használatra rendelt evangélium vagy epistola mellett a délutáni, illetve esti istentiszteletek textusválasztása szabad, tehát akár minden évben lehetőség nyílt az ószövetségi alapigék rendszeres istentiszteleti keretben történő megszólaltatására.

(2) Mivel a katechézis is része az igehirdetői szolgálatnak, azért a hitoktatást - s ezen belül a hittankönyveinket - is számításba kell vennünk. Az általánosan használt tankönyvsorozat anyagának mintegy a felét ószövetségi elbeszélések, történetek alkotják, nem régen jelent meg egy olyan hittankönyv, mely kizárólag ószövetségi textusok megszólaltatásával foglalkozik, s a mi "alternatív" hittankönyveinkben sem rosszabb az arány az Agendában találhatóénál. (Magassy Katalin - Magassy Sándor "alternatív" hittankönyv-kéziratára utal a szerző. Szerk.) Ha ezekre a tényekre figyelünk, akkor kimondhatjuk, hogy *nincs alapja annak az aggálynak, mely az "Ószövetség elbagatellizálásának, elhanyagolásának" veszélyét véli megjeleníteni igeszemléletünkben*. A történelmi utalások - Markiontól a náciizmus OT-gyűlöletéig - természetesen figyelmeztető jelek. Hozzá kell azonban tennünk: az Ószövetség elleni

támadás mindig az Újszövetség elleni fellépést is magába foglalja. Az "Írások ugyanis Jézusról tesznek bizonyosságot" (Jn 5,39b) ezért aki elutasítja, elbagatellizálja, vagy háttérbe szorítja az Ószövetséget, az magát Jézust utasítja el, bagatellizálja, vagy szorítja háttérbe. Ebben az értelemben helyénvaló a cikkíró intelme, mely szerint *a teljes Szentírásnak kell a kezünkben lennie*.

(3) Helyes a cikkíró megállapítása: "Jézus az Ószövetség ismeretében tanított". Ezzel azonban olyan evidenciát mond ki, melyet senki sem vitat(hat) egyházunkban. Érvéle - a hivatkozott íráshelyek használata - állít meg. Már a korábban idézett Jn 5,39 értelmezése is problematikus, itt ugyanis nem felszólítás hangzik el az Ószövetség tanulmányozására, hanem egy tény megállapítás arról, ami végzetesen hiányzik a leggondosabb íráskutatásból: annak felismerése, hogy az a maga egészében Jézusról szól. Mt 5,7 sem a törvény betöltéséről szól általánosságban, hanem arról, hogy egyedül Jézus tölti be a törvényt. Végül a Gazdag és Lázár példázatában (Lk 16,19-30) nem "az Ószövetség olvasására és elfogadására tanít" Jézus, hanem arra, hogy Isten élő követeit, a kortárs igehirdetőket hallgassák, mert ez Isten rendje szerint való magatartás, nem pedig az, ha különleges jelekre és eszközök alkalmazására várnak. *Jézus írásmagyarázata valóban példaértékű, mert benne a krisztocentrikus bibliaszemlélet és krisztocentrikus prédikálás vitathatatlan és hiteles szempontjai válnak világossá számunkra*.

(4) Köszönettel tartozunk a cikkírónak, mert - talán éppen a hozzászólások "kiprovokálása" érdekében - *élesen fogalmaz és eközben szembeállítja egymással nemcsak az Ószövetséget és az Újszövetséget, hanem a törvényt és az evangéliumot is*. Ezzel pedig gondolkodásra és önvizsgálatra készítet. Az igehirdetéseink (és textusaink) fölötti tűnődés ugyanis nemcsak olyan kérdéseket vet fel, hogy hogyan viszonyul egymáshoz az Ó- és az Újszövetség, vagy a törvény és az evangélium. A közölt sok példa még szinte korlátlanul szaporítható lenne. És - akár a már említettek, akár az említetlenül maradottak - arra intenek, hogy Keresztelő János, Jézus, az apostolok: Péter és Pál, vagy Jakab és János, a Zsidókhoz írt levél névtelen szerzője és a négy evangélista a "teljes íráshoz" nyúlt és azt értelmezte ihletett módon.

(5) A felismerésből *személyes kérdések* formálódnak. Megjelenik-e az Ószövetség néhány döntően fontos kijelentése igehirdetésemben a "maga helyén és idejében", mint Pál teológiai fejtegetései közben Ábrahám elhívása, vagy a Sára és Izsák, illetve Hágár és Izmael üdvtörténeti szerepének különbsége? Isten titkairól prédicálásom során eszembe jut-e Kain és Ábel hitvalló elbeszélésének szinte sohasem hangsúlyozott kezdőmondata, mely a magát elrejtő, döntéseit nem indokoló "titokzatos URat" állítja az igeolvasók és igehallgatók elé? Merek-e elszakadni az "engedelmesség" manapság oly divatos emlegetése során igehirdetésemben a szinte hátborzongató "emberáldozatra kész Ábrahám" példaképként állításától, s meg tudom-e szólaltatni azt a kétezer éves keresztyén exegézist, mely Ábrahám feltámadáshitét állítja homlokterbe (Zsid 11,17-19), mint a feltétlen istenhit bizonyosságát? Rá tudok-e mutatni a bűneset kapcsán arra, hogy Isten ígéretei igazak és teljesülnek? Megpróbáltam-

e már - több mint négy évtizedes lelkészi, illetve hitoktatói pályafutásom során - érvényesíteni azt az apostoli látást (Kol 1,16), mely szerint az "Istenképűség", az "imago Dei" nem pusztán valamiféle teremttségünkől adódó sajátos tulajdonság, még csak nem is az Istennel való romlatlan kapcsolat őszállapotának jelzése, hanem kifejezetten egy olyan teremtésben kapott ajándék, mely már eleve a Krisztusra és művére, (váltóságára) utalja az embert? Világossá tudom-e tenni bizonyágtételemben, hogy a tökéletes istenkapcsolathoz a Krisztussal való közösség is hozzátartozik? A cikkíró példáival helyenként vitatkozva is alá szeretném húzni az írás mondanivalójának lényegét. Az *Újszövetség színgazdagsága mellett vegyük észre az Ószövetség színgazdagságát is.*

Szóljon meg - a textus akár "másodlagossá" is válhat - prédikációinkban a "teljes Szentírás" isteni üzenete!

id. Magassy Sándor

Könyvek a templomajtóban

Szükség van-e gyülekezeti iratterjesztésre?

Az iratterjesztés szolgálata hosszú múltra tekint vissza. A bibliaterjesztő vándorárusok buzgóságára már csak a legidősebbek emlékeznek. Sok vidéki gyülekezet örült, amikor megjelent a bibliaterjesztő és kipakolta a táskájából az evangéliumi iratokat. A városok könyvesboltjai általában keresztyén irodalmat is árultak, és voltak egyházi kiadók, könyvesboltok, ahol nagy választékból kereshették ki a szükséges könyvet az érdeklődők. A *Luther Szövetség*, a *Fébé Kiadó*, de a kecskeméti *Üzenet*, vagy a győri *Harangszó* sok érdekes írást, fontos ismereteket rejtő füzetet, igehirdetéseket jelentetett meg.

Talán ezeknek a jóhírű kiadóknak a megszűntetése, a Sajtóosztályban központosított könyvkiadás alakította ki a templomokban felállított iratterjesztési asztalokat. A Bibliához, énekeskönyvekhez, az Evangélikus Élet "legújabb számá"-hoz itt juthattak hozzá a gyülekezet tagjai, de mellettük ott állt évszámra a "kötelezően" megvásárolt "vonalas" irodalom néhány példánya. Nagy öröm volt, ha megjelenhetett valami általános érdeklődésre számító könyv, tanulmány, teológiai munka, esetleg szépirodalom.

Később az ügyes iratterjesztő illegális forrásokból szerzett be evangéliumi könyvecskéket, gyerekeknek való képes Bibliákat, melyeket általában ingyen lehetett osztogatni. Vittek is a nyolcvanas évek végén minden olvasnivalót az emberek, mert olcsó, ill. megfizethető volt. Életgondjaira, válságaikra megoldást ezektől a könyvektől reméltek. Azt várták, hogy a keresztyén irodalom útmutatást ad a kátyúba jutott társadalom és az egyéni élet problémáiban. A lelki táplálékra vágyó ember mindent elvitt, amit látott. Mindent elfogyasztott, míg meg nem csömörlött. Közben a pénztárcája se győzte a megemelkedett árakat.

Ha most körülnézünk templomaink előterében, a legtöbb helyen jócskán megrakott asztalokkal találkozunk. Sokféle, különböző kiadóktól származó, magas

árakon kapható könyv, füzet vár a vásárlóra, de ki tudja, hogy mi van bennük?

Úgy látom, hogy devalválódott a keresztyén könyv, nincs bennünk tisztelet iránta. Azt a pár értékes kiadványt, ami jó, amit már valaki elolvasott, ajánl, felelősséget vállal érte, kéz a kézbe adják tovább.

Ez a felvázolt helyzet fogalmaztatja meg velem a következőket:

1. Bízhat-e a vásárló abban, hogy hitvallásunknak megfelelő könyvek kaphatók a gyülekezeti iratterjesztésben?

2. Elolvassa-e a lelkész azokat a könyveket, amelyeket a templomajtóban árulnak, hogy segíteni tudjon, ha megkérdézik?

3. Általában: ki dönti el, hogy mit áruljon az iratterjesztő?

4. Ki nyer vagy veszít az iratterjesztésen? Kinek a pénze fekszik a könyvekben? Mi az ajándék és mi az áru? Kie a haszon?

Javaslataim:

1. A városi templomokban az egyházi könyvesboltok újrainyitása óta talán nem is lenne fontos az iratterjesztés. Csak Biblia, énekeskönyv, újság és Útmutató, Naptár legyen kapható.

2. Ha van is iratterjesztés, legyen áttekinthető. A kevés - több lehet!

3. Legyenek ingyen osztogatható prospektusok, a gyülekezet saját kiadványai, ismertető, tájékoztatók.

4. Hívják fel a figyelmet arra, ha valami jó megjelenik, vagy ha valamilyen elhangzó előadással kapcsolatos irodalom kapható, azt ismertessék.

Vitaindítónak szánom ezt a pár sort. Azért a Lelkipásztorba, mert nem szeretném, ha feleslegesen nagy port verne fel a gyülekezetekben. De örülnék, ha gyakorlott iratterjesztők ill. gyülekezeti lelkészek hozzászólnának.

Bencze Imréné

Újszövetséggel foglalkozó új kiadványok

A százas évtizedek után kezdünk hovatovább a magyar nyelven megjelenő teológiai irodalom terén is a bőség zavarával küszködni. Erről győződhetünk meg, ha szétnézünk a Sajtóosztály, a *Huszár Gál Könyvesbolt*, vagy éppen a *Teológus Hallgatói Önkormányzat* dísztermünk mellett meghúzódo könyvárusító helyiségében. Mindenképpen szükség van a legfrissebb művek ismertetésére a Lelkipásztor lapjain, hogy felfigyelhessünk ezekre, és hasznosíthassuk teológiai ismereteink elmélyítésére, szolgálatunk színvonalának emelésére őket. Nem is tudom, hogyan tudnánk nélkül az ezredforduló kihívásainak eleget tenni. Most két olyan nemrég megjelent kiadványra kívánom felhívni szolgatársaim figyelmét, amelyek az újszövetségi üzenet megértéséhez és megszólaltatásához nyújtanak segítséget.

Gémes István: Jézus és Pál Tanulmányok az Újtestamentumhoz. Szerzői kiadás, 1998.

Gémes Istvánt, gondolom, nem kell bemutatnom az olvasónak. Igaz, hogy szolgálati éveinek legnagyobb részét *Brazíliában* és *Németországban* töltötte, de mint a külföldön élő magyar protestánsok lelkipáterje és idehaza is szívesen látott igehirdető, már több évtizede szoros kapcsolatot tart hazai egyházunkkal is. Ezen túlmenően egyike a magyar nyelvű evangélikus egyházirodalom területén legtöbbet publikáló közíróknak. Örömmel olvashattuk a *"Színlátás"*, a *"Hiszek"*, az *"Igen"*, a *"Tied"* című könyveit. Mióta a német gyülekezeti lelkészi szolgálatból nyugdíjba vonult, több ideje lett sajtó alá rendezni a benne és az íróasztalán feltorlódtott teológiai ismereteket.

A korunkban élő ember égető kérdéseire választ kereső könyvei után újszövetségi témákkal foglalkozó tanulmánykötetet tarthatunk kezünkben. Ezek közül néhány éppen Teológiánkon, a posztgraduális tanfolyam keretében hangzott el. Régi ismeretségünk alapján elmondhatom, hogy teológiai érdeklődését mindig két törekvés feszítette. Igyekezett naprakészen "számot adni a benne élő reménységről", ugyanakkor mindezt megalapozni megbízható exegetikai felismerésekkel. Így egy élet termésének betakarításánál nem maradhatott el az újszövetségi tanulmányokat bemutató gyűjtemény sem.

Gémes István újszövetségi kutatásai közben nem enged a modern áramlatok csábításának, és magát az Írást akarja szóra bírni, nem pedig a saját hangját behallani. Ezért kezdi mindig egy-egy téma kibontását a szöveg, sőt a szöveg egyes szavainak szemantikai elemzésével. Egyúttal azonban más kutatók véleményére is odafigyel. A bőséges jegyzetanyagból tájékoztatást kaphatunk a témába vágó irodalomról el egészen napjainkig. A címből is kitűnik, hogy a könyv tanulmányai két személy, Jézus és Pál alakja és műve köré csoportosulnak. A cím megfogalmazása azt is sugallhatná, hogy a szerző kettőjük egymáshoz való viszonyának végeláthatatlan vitájába kapcsolódik bele. *Vajta Vilmos* is ezt várná, aki az ajánlást írta, talán utolsó

teológiai tárgyú írásaként, a könyvhöz. Gémes István azonban jól tudta, hogy ebben a vitában el lehet merülni, de partra vergődni aligha, és ezért inkább önmagukban is megálló kutatásokat végzett.

Amit ebben a könyvben kapunk, nem hasonlítható a felszíni rétegfejtéshez, amikor nagy területeket bolygatnak meg. Inkább próbafúrásnak mondanám, amelyet alig zsebkendőnyi területen végeznek, de nagy mélységig tájékoztat a vizsgált rétegekről. A Jézushoz kapcsolódó tanulmányok közül az első a Hegyi Beszéd képanyagával foglalkozik, amit a Lázárra vonatkozó hagyomány vizsgálata követ. Ebben a tárgykörben természetesen nem maradhat el a példázatkutatás sem. Jézusnak Lk 17,7-10-ben található, a rabszolga ura iránti kötelességeit megidéző és nehezen megemészthető mondanivalót tartalmazó példázata kerül elénk. Egy sorozat Jézus halálának feltehető okaival foglalkozik, majd pedig néhány igehirdetés exegetikai előkészítésére kaphatunk ösztönző példát. Pállal kapcsolatban leveleinek adatait számba véve két hosszabb tanulmány is foglalkozik múltjával, illetve a damaszkuszi fordulat teológiai jelentőségével. Igazának megkérdőjelezésével is találkozhatunk a Péter és Pál között Antióchiában kipattant nézeteltérés kapcsán. Megkülönböztetett figyelmet érdemel a szorongatás fogalmát körüljáró tanulmány.

Veöreös Imre: János levele. Kiadja a Teológiai Irodalmi Egyesület, 1998.

A könyv előző kiadása egyike volt a Sajtóosztályunk által elindított írásmagyarozati sorozat legelső kiadványainak. Közel 30 éve, 1970-ben jelent meg, és ez a kiadás már régen elfogyott. Azóta a lelkészeknek, érdeklődő gyülekezeti tagoknak egy egészen új nemzedéke nőtt fel, akiknek könyvtárából hiányzik ez a hézagpótló, az újszövetségi iratgyűjtemény egyik igen jelentős alkotórészét megvilágító mű. Nem hiszem, hogy a közeljövőben bárki is vállalkozni tudna a János levelei üzenetének hasonló színvonalú megszólaltatására. Mondanivalójáról nem kellett letörölni a port, frissességéből semmit sem veszített. A szerző, akinek egyházi közírói, szerkesztői, főként pedig újszövetségi munkásságával /Lásd: Az Újszövetség színgazdagsága. Sajtóosztály, 1996./ azóta is sokszor találkoztunk, írásmagyarozó feladatát is a tőle megszokott alaposággal, teológiai ítélőképességgel, korszerűen és magas irodalmi színvonalon végzi. A könyv minden tudományos értéke mellett ma is olvasmányos mű.

Az eltelt három évtized azonban néhány új mozzanatot hozott általában a jánosi irodalom és ezen belül a jánosi levelek bevezetéstani megítélésében. Veöreös Imre ezért az újra nyomott szöveg elé új bevezetést írt, amelyben néhány korábbi nézetét helyesbítette. A szerzőség kérdése azóta sem jutott nyugvóponthoz, csak tovább bonyolódott, noha olyan neves kutatók foglalkoztak vele könyvnyi terjedelemben, mint *Hengel* tübingeni professor. Ugyancsak feladta Veöreös Imre azt a *Bultmann*tól származó feltevést, hogy a levelek egy gnosztikus jellegű forrásra épülnek, és azok

nézetét osztja, akik a levelek egyöntetűségét vallják. Másként ítéli meg a vallástörténeti háttérrel is. Inkább a zsidóságban, mint a hellenizmusban véli felfedezni azt.

Ha tartalmi tekintetben jutott új felismerésekhez, ezeket is a könyve elejére illesztette. A kommentár törzsanyagát csak annyiban "karcsúsította" /7.o./, hogy a "mai jegyzetekből", ahol exegetikai felfogásához hűen nemcsak a levél üzenetére, hanem annak mai vonatkozásaira is "ablakot nyit", néhányat kivett, de ez a veszteség nem tűnik fel annak, aki a könyvet először veszi a kezébe.

Mindkét könyv hozzájárulhat ahhoz, hogy felpozícióba kerüljön az érdeklődés az Újszövetség alaposabb ismerete iránt, elősegítse a felkészülést az igehíretekre, és megindítsa a nagyon hiányzó párbeszédet, történetesen az újszövetségi teológiai kérdésekben.

Cserháti Sándor

(† *Veöreös Imréről a következő számunkban fogunk megemlékezni.*)

Hozzászólás az állami támogatás kérdéséhez

*"Ne igazodjatok e világhoz,
hanem változatok meg
értelmeitek megújulása által."*

Rm 12,2

Bizonyára legtöbbször meglepődéssel, vagy talán egyenesen örömmel vették tudomásul, hogy az állam az evangélikusoknak is évente több millió forintot juttat.

De valóban örülnünk kell-e ennek? Nem lesz így a szolgálatból szolgáltatás? Nem válik-e így az egyház a köztudatban még inkább egy intézménnyé, melynek feladata társadalmi igények és elvárások kielégítése?

Az egyház küldetésének alapja az evangélium, feladata ennek hirdetése szóval és tettel, de hogy ezért valamilyen állami ellenszolgáltatásra tarthatnánk igényt?

Keresem a bibliai alapot. Pál apostol ugyan idéz egy közmondást, hogy "mélto a munkás a maga bérére", de itt a gyülekezet belső viszonyairól van szó. Jézus mondta ugyan, hogy "szereztek magatoknak barátokat a hamis mammonnal", de nem hiszem, hogy ezt úgy lehetne magyarázni, hogy mások pénzével magunknak szerezzünk előnyöket a világban. Jézus megelégtette az éhezöket, de tanítványait nem arra biztatta, hogy ehhez másoktól szerezzenek támogatást, hanem azt mondta: "adjatok ti nekik enni".

A probléma gyökere azonban mélyebben van. Nem vagyunk képesek elfogadni azt a tényt, hogy az emberek életében az egyház minimális, vagy semmi szerepet sem játszik ma. Mi érvényesülni akarunk, bizonyítani, visszaszerezni régi pozíciónkat. Mivel a társadalomban vesztesek vagyunk, ezért küzdünk és támadunk, mert ma mindenkitől sikert várnak el. A szolgálat és küldetés helyett sokszor inkább a jó menedzsment a célunk. Nem arra törekszünk, hogy csipetnyi só legyünk, hanem a főzelék akarunk lenni!

Nyugtalanít, hogy az egyház minden téren a világi színvonalat tartja mérvadónak, legyen az építkezés, adminisztráció vagy PR. - Nyugtalanít az az ige, hogy "minden rossznak a gyökere a pénz szerelme", mert nem tartom elfogadhatónak azt a magyarázatot, hogy mi nem magunknak kérünk, mi csak szolgálni akarunk a pénzzel.

Hiányolom az egyházban a szerénységet, az alázatot, a szolidaritást azokkal, akiknek kevesebb jut ma. Szinte fáj a "színvonalra" törekedés a külsőségekben.

- "Bárcsak elviselnétek tőlem egy kis esztelenséget ..." Mi lenne (lett volna), ha az evangélikusok azt mondanák: Köszönjük az elvett ingatlanokért a kárpótlást. Többet nem kérünk, mi adni és szolgálni szeretnénk.

Ugye, ez naív dolog lenne. De nem volt például *Szent Ferenc* is naív, amikor lemondott egy vagyonról, pedig mennyi jót tehetett volna a pénzzel? Nem volt naív *Bodelschwing Frigyes*, vagy sokan mások, akik semmiből indultak hitükkel? - *Ordass Lajosnak* nem volt érzéke a realitásokhoz az adott politikai helyzetben, mondták. Bárcsak nekünk is kevesebb lenne! De minket a holnapért érzett aggodalom irányít, nem az evangélium iránti hűség. Mert az evangélium egyértelműen óva int a földi kincsek keresésétől, beleértve az érvényesülést és sikert.

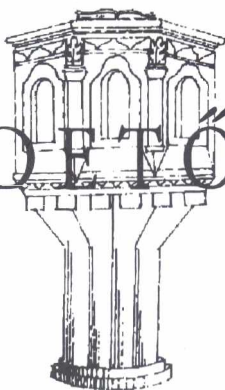
Persze az anyagiakat nem lehet figyelmen kívül hagyni. De vajon azok az ingatlanok és épületek, melyekért most kárpótlást kapunk, miből lettek? Vajon nem a gyülekezetek áldozatkészségéből? És kétszáz éve, amikor ugyancsak sokat elvettek, nem épültek templomok? Nem szűnt meg az evangélikus egyház, pedig azt senki sem mondhatja, hogy mi ma szegényebbek vagyunk.

Több bizalommal kellene lennünk egyházunk népe iránt, de az sem kegyes szöveg csupán, hogy jövőnk Isten kezébe kell letennünk. Ha a bevezetésben idézett páli intéseket tovább olvassuk, találunk útmutatást arra, hogy mi az okos istentisztelet, milyen az a lelkiület, amely Istennek tetsző. "A szeretet ne legyen képmutató ... a nyomorúságban legyetek kitartóak ... vállalatok közösséget szükeikben ... ne legyetek nagyrautórok, hanem az alázasokhoz tartsátok magatokat."

A Szentírás tanítása nem naivitás, nem veszteseknek szól, hanem egy küldetésben élő, szolgálatra kész közösségnek, mely tudatában van annak, hogy sokan vannak a hivatalosak, de kevesen a választottak.

Szilás Attila

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

Húsvét ünnepe

1Kor 5,6-8

Ami húsvét fényében tarthatatlan

Az alapige megértéséhez

A kijelölt szakaszt megelőző versekből megtudhatjuk, hogy a korinthusi keresztyének között még pogány környezetben is hallatlannak számító eset fordul elő: egy férfi a gyülekezetből /1/ mostohanyjával él együtt, legalábbis az apotól szűkszavú közléséből a legtöbb magyarzó erre a helyzetre következtet. De bármit takarjanak is a számunkra ismeretlen részletek, magán a tényen mit sem változtat, hogy ez az illető megengedhetetlen viszonyba került az apjához tartozó asszonnyal. Ami igazán megdöbbeníti Pált, az az a *közönyös légkör, amellyel a gyülekezet napirendre tért az eset felett*. Ezért azután a mondanivalóját nemcsak a tett elkövetőjének, hanem a gyülekezet egészének címezi.

A botrányos eset, illetve az ezt elnéző magatartás hátterében a gyülekezet éles szemű atya és lelkipásztora "helytelen dicsekvést" vél felfedezni. Valószínűleg nem arról van szó, hogy a korinthusi keresztyének a szegénykezés helyett még dicsekednek is a történetekkel. A "dicsekvés" a páli szóhasználatban általában azt a bizakodást jelenti, amely eltölti az embert, amikor kiteszi magát Isten vagy az emberek ítéletének. A levél megjegyzéseiből pedig arra következtethetünk, hogy a gyülekezetben sokan a hitrejutásuk és a Lélek ajándékaiban való részesedésük fordulataiban bizakodnak. Mindezt ugyanis perfekcionista módon értelmezik. Úgy tekintik magukat, mint *akik már túl vannak minden veszélyen, és akiknek már a bűn sem árthat* /V.ö.:4,8!/. Ez azonban már nem helyes dicsekvés, nem üdvös bizakodás, hanem ön- és közveszélyes elbizakodottság.

Pál ezt a gondolkodásmódot teszi tarthatatlanná a kovász hasonlatával és a páska-rituálé felidézésével és tipológikus használatával. A kovász közmondásosan kicsiny hatóanyag, amely azonban nagy hatást vált ki /Lásd még Gal 5,9!/, s így nagyon alkalmas a bűn dinamikus poshasztó és fertőző természetének érzékeltetésére. Innen már csak egy lépés, hogy ezt a nyomasztó képet összekapcsolja a páska-ünnepel összefüggő és a kovász kitakarítására vonatkozó paranccsal. Bár a kovásztalan kenyerek hete, valamint a páskabarány feláldozásának és elfogyasztásának napja eredetileg egymástól

független ünnep volt /Thw.II. 904.o./, idővel mégis mind naptárilag, mind pedig tartalmilag összefonódtak, és ez utóbbi alkalom a kovásztalan hetek nyitányává lett. Így amikor a kovásztalan hét előtt minden kovászoszt ki kellett takarítani a házból, ez a művelet egybeesett a szédereste és a páskavacsora előkészületeivel. Az apostol éppen ezt az *egybeesést* ragadja meg és használja fel arra, hogy tipológikusan alkalmazza a korinthusi gyülekezetben kialakult tűrhetetlen helyzetre. Vagyis amiképpen a páskabarány nem fér össze semmi kovászossal, úgy bizonyul összeegyeztethetetlennek a bűn minden megnyilvánulása a bűnösökért önmagát áldozó Krisztushoz tartozással.

Az eredeti szövegben húsvét tulajdonképpen nem kerül szóba. Megtévesztő, hogy a fordítások általában, így a magyar fordítások is "a mi húsvéti báránnyunkról" beszélnek, holott ez így anakronizmus. A húsvét kimondottan keresztyén ünnep, amelyen Jézus feltámadásáról emlékezünk. Tehát győzelmi és nem áldozati ünnep. A "húsvéti bárány" esetleg csak mint később gyökeret vert ünnepi étkezési szokás jöhet szóba. Ennél is fontosabb, hogy Pál szerint a bűn tarthatatlanná igazán Krisztus halálának megértése nyomán válik. "Áron vétettetek meg!"- tudatosítja a korinthusiakban éppen ebben a levélben /6,20;7,23!/. Ne felejtjük azonban el: *Pál Jézus feltámadása felől néz vissza Jézus halálára*. Enélkül a legelcsüggesztőbb tapasztalat, a bűn diadalának bizonyítéka lenne, de éppen mivel Isten kihozta Jézust a halálból, halála mindennél ékebben szól Isten bűnbocsátó szeretetéről. Minden bűnnek tett engedmény tehát ennek a meg nem érdemelt szeretetnek a megcsúfolása.

Az alapige üzenete

Aligha férhet hozzá kétség, hogy ezen az ünnepen nem térhetünk ki Isten nyilvánvaló igazsága elől: aki a feltámadott Krisztushoz tartozik, nem kezelheti nagyvonalú elnézéssel sem a maga életében, sem az egyház életében jelentkező bűnt. Vaknak és érzéketlennek kell lennie annak, aki nem szenved a közöttünk is halmozódó bűnnek tett engedmények következményeitől. Valóságos istenkísértés továbbra is fenntartani ezt az állapotot. Meg kell tanulnunk végre, hogy Krisztus szabadulást szerezhet ugyan bűneinkből, de védettséget nem ad. Úgy kell tehát ezen az ünnepen Isten ígését hatástalan dörgedelmeik és mások háza előtt való söprögetés nélkül megszólaltatnunk, hogy *megérjen bennünk és hallgatóinkban az elhatározás a bűneink kiebrudalására. Vannak meddő évfordulóink*, Születésnap, amelyen nem születünk újjá. Házassági évforduló, amelyen nem temetjük el a viszályt. Templomszentelési évforduló, amelyen nem szentelődik meg a gyülekezet. Isten

örizzen meg minket attól, hogy ilyen legyen a húsvétunk is: feltámadás ünnepe a bűn halálából való feltámadás nélkül!

Ünnepi igehirdetésünk csak akkor érheti el ezt a célt, ha *Pálhoz hasonlóan az evangéliumból indulunk ki*. Erőtlen moralizálásba fulladna, ha a "korunk emberének" erkölcsi kórlapjában vájkálva próbálnánk a gyülekezetet elriasztani bűneitől. Az apostol felhasználja ugyan a páskahagyományt, de önhatalmúan az evangélium igazságához igazítja. A kovászt a kovásztalan kenyerek héteinek közeledtével a háziasszonyunk kellett gondosan eltávolítania a házból és a ház környékéről. A bűn esetében az ilyen emberi erőfeszítés teljesen hiábavaló. Furcsa módon a bűn kitakarítására akkor kerülhet sor, amikor már megtisztultunk tőle. Ezért mondja: "Takarítsátok ki a régi kovászt, hogy új tésztavá legyetek, minthogy kovásztalanok vagytok!" /7.v./ A bűntelenségnek ajándéka, és nem emberi jószándék és igyekezet eredménye. Nincs is semmiféle feltétele, mert az egyetlen feltétel teljesült: "Krisztus, a mi páskabárányunk megáldoztatott." Krisztus feltámadása hitelessé teszi az általa szerzett bűnbocsánatot, és diadalra segíti az új életet. "Ezért ha Krisztus nem támad fel, semmit sem ér a mi hitünk, még bűneinkben vagyunk"- olvashatjuk 1Kor 15,17-ben. "Ámde Krisztus feltámadt" /1 Kor 15,20/, és azzá lettünk, amivé lettünk Jézus Krisztus által. A bűnösökért halálba ment Krisztus feltámadásában tehát benne rejlik az erkölcsi megújulás, a bűntől megtisztult életre való feltámadás nagyszerűsége. Éppen ezért ünneplésünk méltatlan lenne az ünnephez, ha "a régi, a rossz és gonosz énünk kovászá" őrizgetve tennénk ezt. *Ez nem megy határozott és gyökeres szakítás nélkül*. Aki már megismerte, hogy milyen nagyszerű dolog egy kiadós fürdés által megszabadulni a reánk tapadó mocsoktól, nem fogja tűrni a legkisebb szennyet sem a testén. A bűn bármilyen formájában Nesszus-zinggyé változik rajtunk, amelyet le kell tépnünk és el kell hajítanunk, különben reánk ég és csontig megemészti minket.

Az elszántság mellett *tiszta szívből eredő őszinte szándékra és minden kibúvót kereső hamisság feladására is szükség van*. Mert annak kárhóztatását, hogy valaki mostohájával él együtt, ósdi előítéletnek is lehet minősíteni, amely önmegvalósításunk útjába áll. Pedig a szeretet nézőpontja sohasem a kor ízlésének vagy ítéletének függvénye. A felebarát szempontjainak semmibevétele mindig elfogadhatatlan volt és az is marad Isten számára. Nem járható út bűneink eltitkolása sem. Nem igaz, hogy amíg környezetünk semmit sem vesz észre, minden rendben van. Úgy járhatunk, mint az a spártai ifjú, aki rókát lopott, és ruhája alá rejtette. A róka úgy szétmarcangolta testét, hogy hamarosan belehalt. "Míg hallgattam, kiszáradtak csontjaim"- fogalmazza meg a zsoltáros a bűneit magába temető ember tapasztalatát /Zsolt 32,3/. Attól sem leszünk fehérebbek, hogy másokat feketítünk be. Bűn dolgában ugyanis nem vagyunk elfogulatlanok. Képmutató módon a szállkát nézzük más szemében, míg a magunkéban a gerendát sem vesszük észre. Nem takarózhatunk megtérésünkkel sem. Erre ismételten szükségünk van, mert igaza van Luthernek, amikor azt mondja, hogy a szentek és a szentségtelenek életében egyformán megtalálható a bűn. A különbség közöttük az, hogy a szentek Krisztusban vannak, és azért a kovászt nem tűrik el életükben, és kitakarítják azt. /Ih. 1544. húsvétján!/"

Jézus feltámadása a halál utáni léten kívül kihat már a földi életünkre is. Nyomában új élet támadhat bennünk és közöttünk is. Az alapige alkalmat ad arra, hogy félreérthetetlenül tegyük: *nem lehet húsvétkor a régi kovászzal ünnepelni*. De ami igazán örvendetes: *nem is kell!*

Cserhádi Sándor

Húsvét 2. napja

ApCsel 10,34-43

Prédikációról prédikálunk. Az alapigéül szolgáló beszédet a narrátor Lukácsnak ez az ünnepélyes mondata vezeti be: "Péter megnyitotta száját és ezt mondta..." A mindenkori próféták és igehirdetők szavainak bevezetése ez.

Prédikációról prédikálunk tehát. Mert a kérügma éppen így maradt ránk. Eredetileg az evangéliumok is prédikációk voltak. Az ősgyülekezet is - a maga helyzetére aktualizálva - tovább hirdette Jézus prédikációját. Ebbe pedig egyre inkább bevonták Jézus személyét is, aki az ige hirdetőjéből annak hirdetőjé lett.

Prédikációról prédikálunk, ezáltal benne élünk az igehirdetők hosszú-hosszú láncolatában. Felemelő érzés, hogy e sorban mi is ott állhatunk. Egész jó társaságba kerülünk...

Prédikációról prédikálunk. Benne jól látszik az állandó és a változó. Ahogy Péter, az igehirdető aktualizálja a Jézus életéről és feltámadásáról szóló igét. Mert az ige ugyanaz, maga Lukács is - mint látni fogjuk - gyakran ábrázolja hasonló fordulatokkal a Jézus-eseményt -, az alkalmazás viszont egészen személyes: "Most kezdem megérteni, hogy nem személyválogató az Isten!" (10,34). Az igehirdető egzisztenciális érintettsége ez. Az átélt események - amelyek a bizarr látomással kezdődtek és a Kornéliusszal való találkozással folytatódtak - alapvetően őt magát változtatták meg. Ezzel a felismeréssel lép "szószékre" Caesareában, a Kornéliusz családnál tartott házi istentiszteleten.

Prédikációról prédikálunk. Az igehirdető egyrészt végtelenül magányos, másrészt közössége van más prédikátorokkal. A lelkész egyedül ül a szószéken, személyesen kell vallania - ugyanakkor sokakkal együtt beszél, sokan állnak mellette. Személyes szűrőjén átengedve sokak korábbi igehirdetéseit felhasználhatja. Miközben készülésekor rója a sorokat, József Attilával mondhatja: "ők fogják ceruzámat / s én érzem őket és emlékezem" (A Dunánál). E magányt és e közösséget jól kifejezi az alapige egyes száma ("most kezdem megérteni", 10,34), illetve többes száma ("tanúi vagyunk", 10,39), "megparancsolta nekünk, hogy hirdessük..."- 10,42).

Prédikációról prédikálunk. Tehetjük ezt azzal a reménnyel, hogy egykor majd a mi szavainkat is továbbmondják. Talán nem szakad meg a lánc. Az ige újra és újra megelevenedhet. Ezért viva vox. Húsvétkor különösen is.

Lukács - akár az evangéliumban, akár a Cselekedetek könyvében - nyilvánvalóan szerkesztett formában

közül hosszabb beszédek, vagyis retorikai összefoglalását adja mindannak, ami eredetileg elhangozhatott. A sematikus formák visszatérő használata azonban korántsem fokozza le a közölt szövegek megbízhatóságát, ellenkezőleg: az állandósult formák segítségével láthatjuk, hogy az I. keresztyén nemzedék alapvetően milyen módon prédikált Jézusról. A jelen perikópán is nagyszerűen megfigyelhető, hogy a tradíció számára melyek voltak a legfontosabb elemek, legjellegzetesebb fordulatok, nélkülözhetetlen részletek. Péter caesari beszédében a következő sematikus csomópontok állapíthatók meg:

- 1./ Jézust Isten küldte (10,38a);
- 2./ Jézus gyógyított, ördögöt űzött (10, 38b) - feltűnő, hogy Jézus prédikálását nem említi;
- 3./ Jézust elfogták és megfeszítették (10,39);
- 4./ Isten feltámasztotta Jézust (10,40) - itt hangsúlyos, hogy nem egyszerűen "feltámadott", hanem Isten a cselekvő alany
5. / Mindennek tanúi vannak (10, 39.41);
- 6./ Jézus által bűnbocsánatot lehet nyerni

A fenti séma nézetem szerint óriási segítséget nyújt 1999. igehirdetőjének, hiszen:

a) nem a feltámadás tényét kell bizonygatnia, hanem a teljes (földi és megdicsőült) Jézust hirdetheti, beleértve az ő gyógyító és bűnbocsátó hatalmát. Azt lehet mondani, hogy a fenti séma szerint szerkesztett igehirdetések (hasonló még pl. Lk 24,19-24; ApCsel 2,2-25; ApCsel 13,23-32) a 2. hitágazatról szólnak, narratív stílusban, prédikációs formában;

b) beállítja őt (az igehirdetőt) nemzedékek láncolatába, a tanúskodók, bizonyoságtevők, próféták közösségébe;

c) felszabadítja és kötelezi őt a feltámadás egyik legfontosabb következményére, a bűnbocsánat hirdetésére.

Péter caesareai beszédével döntő fordulóponthoz érkezett a lukácsi elbeszélés. Ennek formai jele, hogy a Kornéliusszal és Péterrel kapcsolatos történet az egész könyv leghosszabb elbeszélése, amely 10,34-43-ban, Péter prédikációjában csúcsosodik ki. Az elbeszélést dramaturgiailag is mestermunkának lehet tartani. Benne kölcsönös, egymásnak szinte felelgető víziók szerepelnek: két ember, akik egymást nem is ismerik, látomást lát. Következésképpen szinte minden részlet azt készíti elő, hogy ők ketten találkozzanak. Ez a cél pedig teológiailag motivált: zsidó és pogány egymásra találhat Krisztusban, a keresztyén gyülekezetben! A feltámadott Jézus közel hozza egymáshoz azokat, akik addig távol éltek egymástól. Mindez azonban nem elmélet, hanem a leghétköznapibb gyakorlat. Hiszen a Cselekedetek könyve szerint az ősegyház azzal a praktikus kérdéssel szembesült, hogy az "istenfélők", vagyis a nem zsidó szimpatizánsok hogyan válhatnak a keresztyén gyülekezet tagjaivá, körülmetélkedés nélkül. Hasonló helyzetet tükröz Lk 17,1-10 elbeszélése a kapernaumi századosról és Csel 8,26-40 az etióp kincstárnokról. A Csel 10-ben felvetett kérdésnek tehát a legvalóságosabb történeti magva kellett hogy legyen.

A 34. vers ünnepélyes megfogalmazása ("most kezdem megérteni...") a megelőző történésekhez kapcsolja a prédikációt, amely így nem a levegőben lóg, nem steril megfogalmazást jelent. Péter új belátásra jut. Egyrészt már nem azt nézi, hogy valaki zsidó vagy görög, másrészt utal Kornéliusz vallási karakterére:

10,35 φοβουμενος αυτον megfogalmazása 10,2 φοβουμενος τον Θεον kifejezésére rímel, az εργαζομενος δικαιοσυνην szerkezete pedig Zsolt 14,2 LXX-megfogalmazására utal.

Üdvösségtörténeti szempontból jelentős az a tény, hogy Lukács nem függeszti fel és nem tagadja Izráel kiválasztottságát, hanem a pogányokra való tekintettel kiszélesíti a Krisztusban felkínált üdvösséget. Mindezt erős etikai hangsúlyozással teszi, a beszéd végén, 10,42-ben szereplő utalás az ítéletre Lk 13,22-30-hoz hasonlatos célzatú a szoros kapuról.

10,36-tal kezdődik a beszéd fő része. Feltűnő, hogy a földi Jézus működéséből Péter a békesség hirdetését emeli ki, vö. Lk 4,43 és az amögött álló Ézs 52,7.

10,36a egy múlt idejű formát tartalmaz Isten cselekvéséről, 10,36b pedig egy jelen idejű, tömör, exklamatív hitvallást: Jézus a Mindenség Ura! A "Jézus Krisztus ÚR" formula más helyeken is a feltámadásra utal, vö. Fil 2,1 l. E megfogalmazásban is, hasonlóan Fil 2,6-11 himnuszához, az univerzális jelleg dominál, ami összhangban áll a szakasz pogány – zsidó kontextusával. Az ÚR-motívum a beszéd végén, az ítéletre való utalással, implicite visszatér (10,42).

Nehézséget okozhat viszont 10,37 "ti tudjátok" megfogalmazása. Ez kétségtelenül a lukácsi retorika része, amelyben az igehirdető megszólítja a gyülekezetet, bizonyos előzetes ismereteket feltételezve náluk. Igen ám, de Koréliuszék pogány házában köztudott lehetett-e mindaz? (Vö. Csel 8,21: "Hogyan érthetném, míg valaki meg nem magyarázza?") Ha az egzegézisben nem amellett döntünk, hogy Lukács a Jézussal kapcsolatos események nyilvános jellegét feltételezi, akkor a kitéltet a lukácsi redakció számlájára kell írnunk. Mindebből pedig azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a leírás idejére már nem a korábbi missziói helyzet volt a jellemző, hanem a gyülekezeten belüli tanítás dominált. Ez pedig különösen jól illik húsvét 2. napjának mai kontextusába, hiszen ekkor nem annyira egy missziói gyülekezettel, hanem a hűséges maggal számolhatunk. Épen ezért kell megbecsülni a tanítás alkalmát, amely tehát része lehet prédikációknak.

A 37-38. versek a Jézussal kapcsolatos legfőbb eseményeket írják le, kezdve a keresztségtől a felkenésen keresztül (vö. Lk 4,18: "az Úr felkent engem") a gyógyításokig.

Mindennek summája 10,38b "Isten volt vele" kitétele, amely ugyancsak ószövetségi motívum, vö. 1 Móz 39,21. Ez egyúttal előkészíti 10,39kk leírását a szenvedő, majd feltámasztott Jézusról: Isten - ellentétes látszat alatt - a kereszten is Jézussal volt (jóllehet a 22. Zsoltárt imádkozta!). Isten Jézussal volt nagypéntek drámájában, nagyszombat csöndjében - de húsvét csodájában is.

Az "Isten volt vele" mondatnak azonban nemcsak történeti és teológiai, hanem szoteriológiai összefüggései is vannak: Isten Jézusban és Jézus által cselekedett (vö. Lk 4,18 és Ézs 61,1), így üdvösségünk is csak benne lehet. 39b-42 a Jézus-történet 2. felét jeleníti meg, Deut 21,22-t és Csel 5,30-at megidéző módon. A tanúk említése és az "együtt ettünk vele" kitétel pedig az emmausi tanítványok elbeszélésre utal: Lk 24,30.35.43. A kitétel mindkét helyen a feltámadás realitásának hitelesítésére szolgál. De ennél többről is szó van: a feltámadott Jézus nem az egész népnek jelent meg, hanem csak a különleges szerepet játszó tanúknak - a

többiek pedig azok tanúskodására vannak utalva.

Nem tartozik a perikópához 10,44, mégis érdemes az összefüggésre figyelni. Péter prédikál Jézus haláláról és feltámadásáról - erre lesz a Szentlélek a gyülekezetre. Nagypéntek és Húsvét után Pünkösöd következik. (Lk 8,26-40 sok szempontból párhuzamos történetében is központi szerepet játszik a Lélek.) Adja Isten, hogy prédikációnk, bizonyágtételünk során - vagyis előtte, a készülés ihlettségében, közben, az ige erőteljes megszólaltatásában, valamint utána, a gyülekezetre gyakorolt hatásában - leszálljon a Szentlélek.

A fenti írásmagyarázati és helyzetjelző szempontok alapján az igehirdetés talán a "hogyan válhat valaki istenfélőből Krisztus-hívóvá" kérdésre keresheti a választ. E válasz négy eleme - az ige gazdag kínálatából - a következő lehet:

- ha "Péterek" igehirdetéséből megismeri a földi és a feltámadott Jézus történetét;
- ha él a bűnbocsánat lehetőségével;
- ha elfogadja, hogy Isten nem személyválogató;
- ha maga is tanúvá válik.

Fabiny Tamás

Húsvét utáni 1. vasárnap

1 Jn 5,4-10a

Az alapigéhez

János levele - benne textusunk - "egy bizonyos földrajzi terület keresztyéneihez fordul, akiket tévtanítás veszélye fenyeget". /Veöreös I./ Ebben a helyzetben akarja a levél írója erősíteni őket. Tisztázni akarja hitük lényegét. Mi a keresztyén hit tartalma, amitől eltérve az elbukás veszélye fenyegeti őket?

Felületesen olvasva a textus első két versét, azt gondolhatja, hogy a levél szerzője valami megalapozatlan optimizmust, netán túlzott önbizalmat akar ébreszteni az olvasóban. Csupa győzelemről beszél. Ha jobban odafigyelünk mondataira, észre vesszük, hogy nem valami könnyen ölbuhulló győzelemről van szó. Még kevésbé a keresztyének kivívott győzelméről.

Ha a textus tágabb környezetét is figyeljük, világossá lesz az a fenyegetettség, amiben a levél olvasói élnek. A győzelmet kemény küzdelem előzi meg. Nem hagy kétséget az író, hogy olvasói olyan világban élnek, ami elenséges közegként veszi körül őket. Minden eszközt felhasznál, hogy elszakítsa őket Uruktól. Győzelemről mégis azért beszél, mert akik Istentől születtek, azok új életet fogadtak magukba: Krisztus bűnt, halált legyőző erejét. Ennek gyümölcséből részesülhet mindenki, aki "Istentől született."

A 4. versben, a görögben ezt olvassuk: *οτι παν το γεγεννημενον εκ του θεου νικα τον κοσμον.* A *Jubiláumbibél* és más fordítások is így hozzák /alles, alle Kinder, every child, stb./. A magyarban viszont a régi szövegben van "mindaz, ami az Istentől született", az újfordításból a "mind" hiányzik: "ami az Istentől született." A 4. vershez *Rienecker* még hozzátesszi, hogy a nika *präsen*s alakja nem arra utal csupán, hogy a harc egyre megújul, hanem hogy a győzelmi erő újra bebizonyosodik.

Az 5. versben új kifejezéssel erősíti meg, hogy a győzelem csak Krisztussal, Krisztusban lehetséges. Ha eltávolodunk tőle, ki vagyunk szolgáltatva a világnak. Az egész világon csak egy hely van "ami mint szikla kiemelkedik az árból ... Aki mellé áll, az fölé emelkedik a világnak, aki elszakad tőle, elsüllyed az árban." (Schlatter)

6. vers: "aki eljött" az eredetiben aoristos participium szerepel /ελτων/. Jézus Krisztus testben való eljövételét hangsúlyozza a gnosztikusokkal szemben. "Jézus eljövetele: az ő földi élete. Két sarokpontja János evangéliumában keresztsége és halála. Jézus megkeresztelésének János evangéliumában külön jelentősége van: ekkor ismerte fel őt Keresztelő János és tett róla tanúságot." /Veöreös/ A "vízzel és vérrel" ismételt hangsúlyozása - a gnosztikusokkal ellentétben - Jézus teljes váltságművére utal. Ők elismerték Jézus keresztelésekor bizonyított mennyi hatalmát, de szerintük a szenvedéskor ez a hatalom elvált tőle és csak az ember-Jézus halt meg. Ez a felfogás csorbítja Krisztus váltságművét, aki keresztthalálában bűneink bocsánatára ontotta vérért.

7. vers: Hogyan részesülhetünk Jézusnak ismeretében, vagyis hogyan hihetünk benne? Erre ad János feleletet. Mindenek előtt földi életéről való tudósítás által, amelynek két fontos eseménye a keresztelése és halála. Ennek jelentőségéről a Lélek győz meg az apostoli bizonyágtételben és belső bizonyosságot ad. "Így munkálja a három /az üzenet Jézus kereszteléséről, a prédikáció Jézus keresztjéről és a Lélek belső bizonyossága/ együtt ugyanazt, hogy a Jézus kiengesztelésében és élete odaadásában való hit élő lesz bennünk /Jubiláumbibél/.

Az írásmagyarázók arra is utalnak, hogy a jánosi gondolkodásnak megfelelően a szavaknak többféle jelentése is megcsillan. Így a "lélek, víz és vér" fogalma utal a Szentlélek vételére, a keresztségre és az úrvacsorára. Ezeket keresztül a Feltámadott ma is végzi hitet ébresztő és megtartó munkáját. Ezek a gyülekezethez kötik a keresztyént, ahol Krisztus az igén és szentségeken keresztül végzi a Szentlélek által munkáját.

Meditáció

1. *A hit fogalmának átértékelése.* Az elmúlt évtizedekben feledésbe merült, hogy a hit milyen nagy hatalom az ember fölött. Önmaga fölé emeli az embert. Ténylegesen semmi nagy dolog nem történik a világon igazi hit nélkül. A műveltség kitágíthatja ugyan az ember horizontját, de akaratát nem tudja megmozgatni. Az új nézetek új célokat mutatnak, de nem adnak erőt megvalósításukhoz. A hit - a profán, sőt a tévhit is - egyforma mértékkel ragadja meg a gondolatokat, érzéseket és az akaratot. Vagyis az egész embert. Ilyen hit a tudósé, aki egész életét kutatásának szenteli. De ilyen hit az átlagembert is körülményei fölé emeli. Mert amit az ember hisz, az lesz mindig belső életének tartó része, lelkületének meghatározó ereje. A hit tehát nem nyugalmi állapot, hanem a cél érdekében való teljes mozgósítása az egész embernek.

János is ilyen értelemben beszél a Krisztus-hitről. Ez a hit, ami az Istentől született életből fakad, belső mozgató, ható erő. Belsőleg nyitott Isten felé. Engedi, hogy Isten mindazt legyőzze életében, ami Istentől őt elszakítani igyekszik. Ezért értelmetlen kérdés - monda Barth - hitünk kicsisége vagy nagysága felől kérdeznünk. A hit éppen abban áll, hogy nem magunkra, hanem arra a

Krisztusra pillantunk, aki maga mondja: " ... én legyőztem a világot." /Jn 16,33b/

2. *Győzelem és kudarc.* Nagy versenyek idején /pl. olimpia/ veszi észre az ember, milyen nagy szerepet játszik a győzelem és vereség az emberek tudatában. Mindenki tudja, milyen sok akadályt kell legyőznie annak, aki be akar állni a győzelemért vívott harcba. Aki nem képes erre, eleve esélytelen. Ezt a szétválasztódást a mai teljesítményre orientált társadalomban is tapasztaljuk. Sokak számára csak a vereség, kudarc marad. Így az élet peremére szorulnak. Ezen a háttéren értjük meg, mit jelent, hogy János "mindent" mond. Nem ír vereségről, csak győzelelmről. Mert a győzelem nem rajtunk múlik, hanem Jézus kezekedik róla. Szeretetének hatalmával kiold a világ értékrendjéből, függőségéből. Tapasztalatló tudja, aki hagyja eloldani magát a bennünk és körülöttünk levő Isten-ellenes erők kötelékéből, az a másik oldalra tartozik, ahol Isten van és az ő parancsolatai érvényesek. A "világ csak azt tudja leteríteni, aki nem meri teljes szívvel rábíznia magát őrá".

3. *Kicsoda Jézus?* A textus ezt a krisztológiai kérdést akarja tisztázni. Akikkel szemben fogalmaz, szintén van valami Krisztus-képük. Csak torzó, hiányos. Egy német egyházi magazin közli egy író őszinte szavait arról, hogy életének eddigi idejében /1944-ben született/, hányféle Jézus-képpel találkozott. Rilke költeményén át Che Guevara forradalmár Jézusáig, a szülei szobájában függő megfeszített Krisztus-képig. Jean Paul regényétől Dosztojevszkij Nagy Inkvizitoráig. Ezek a különböző Jézus-arcok azonban nem segítették hitre. Őszintén bevallja: "Tudom, hogy vannak emberek, akik tudnak hozzá imádkozni ... nekem ez nem adatott meg. Nincs dialógus, csak a sejtés, hogy valami hiányzik." /G.Heidenreich/

Egy példa ez csupán. Egy mai értelmiségi benyomása a 20. században leírt, elképzelt Krisztus-arcokról, amik ellentmondóak.

Igénk tükröt tart elénk: milyen Krisztusban hiszünk? Azonos-e ő a Biblia Krisztusával vagy valamilyen saját ízlésük szerint formált Krisztus? János azt a Krisztust állítja olvasói elé, akit hallott, látott, megfigyelt /1Jn 1,1/: a bűneinkért szenvedett, halál fölött győzelmes, hozzánk ma is közel lévő Megváltót.

4. *Hogyan juthatunk erre a megtartó, győzedelmes hitre?* A levél írójának mondatai indirekt módon a gyülekezetre utalnak. Ahol a Lélek munkálkodik, a szentségeket kiosztják. Ahol a Biblia Krisztusáról szóló igehirdetés hangzik, ami hitet ébreszt. Nem másutt, misztikus tanítások szupermarketi kínálatözönében vagy saját énünk mélyén találkozhatunk a győzelmes feltámadással. Inkább ilyen egyszerű eszközök segítségével, mint az igehirdetés egyszerű szavai, a testvéri bizonyágtétel, a szentségek látható jelei.

Nem azért van szükség a gyülekezetre, hogy az egyház megmaradjon, hanem hogy legyen egy hely, ahol a kétségeikkel, Isten-kérdéseikkel küszködő emberek választ, bizonyosságot nyerhetnek. A mai emberkötöttségektől irtózva a hitét is függetlenül akarja megélni. Ezért erőtlenedik meg egyedül hitében, torzul el vagy ki se egészül Isten-képe. /Az oltári ige is a közösségben való megerősödésre utal: Jn 20,19-31/

5. *A vasárnap jellege.* Igénk a húsvét utáni vasárnap igéje. Húsvét fénye, a bűnön és halálon diadalmas Krisztus győzelme ráveti fényét erre a vasárnapra. Győzelme gyümölcsében mindazok részesülhetnek, akik rábízzák életüket.

A vasárnap neve, *Quasi modo geniti* utal arra a gyakorlatra, hogy az újonnan megkeresztelték fehér ruhában akkor lettek bemutatva a gyülekezethez. "Újszülöttségüket" jelezte új nevük, s szinte ezt a napot tartották születésnapjuknak. Megtapasztalták: Krisztus győzött életükben.

Az őskeresztyén hagyományhoz kapcsolódóan sok gyülekezetben ez a vasárnap a konfirmáció napja. Lehete bátorítóbb üzenet a fiataloknak és az értük aggódó gyülekezetnek, mint arra a Krisztusra bízni őket és magunkat, aki legyőzte a világot?

Gondolattörödékek az igehirdetéshez

A győztes Krisztushoz tartozhatunk!

Húsvétkor sok gyülekezetben hangzott fel a győzelmi ének: Győzelmet vettél, ó, Feltámadott ... Húsvét ünnepe Jézus győzelmének ünnepe.

A húsvét utáni vasárnap igéje azt hirdeti nekünk: mi ehhez a győztes Krisztushoz tartozhatunk. Győzelmének erejét, gyümölcsét meg akarja osztani velünk.

1. *Hitet ébreszt bennünk.* Bizonyosságot ébreszt bennünk, hogy benne Urunk van. Nem mi választjuk őt, hanem ő választott minket. Hitben képessé tesz a győzelemre minden felett, ami elválasztana őtöle.

2. *Hozzá tartozásunk új értelmet, célt ad életünknek.* Nemcsak gondolkodásunkat, hanem egész életünket átforgálja. A mindennapok gyakorlatában megváltoztatja életcélunkat, emberekhez, Istenhez, az élethez való viszonyunkat.

3. *A gyülekezetben az igén és szentségeken keresztül ébreszti és táplálja hitünket:* Így munkálkodik ma is közöttünk.

A nyúl és a két sün közti versenyfutás meséjében a nyúl megkísérli a tempót mindinkább fokozni. Minden igyekezete hiábavaló. A sünök már mindig előbb kiáltanak: É már itt vagyok! Ami itt csalás, azt Jézus gyülekezete valóságként tapasztalja meg. Jézus győzelme már mindig ott van. Az egyház abból él, hogy Ura megelőzi az időt.

Wichern életmottójául ezt az igét választotta: "Hitünk a győzelem, ami legyőzte a világot!" Tudta, a szeretet gyorsan kimerül. Ha Krisztusnál marad, s ez a hit, úgy legyőzhetetlen.

Sárkányné Horváth Erzsébet

*H*úsvét utáni 2. vasárnap

1 Pt 2,21-25

I. A textus megértéséhez elengedhetetlen annak figyelembe vétele, hogy a szolgálknak (οικετης; tkp. a ház népéhez tartozó; a ház rabszolgája; rabszolga; ellentéte 2,18-ban is a δεσποτης; vö. Varga Zs. 671) szóló intés része. Ellentétben más újszövetségi levelekkel, 1Pt - az általánosságban elmondott intések (2,13-17) után, - először a szolgálakat szólítja meg, s csak utána a házastársakat (3,1-7), presbitereket és ifjakat (5,1-5). Feltehetően azért, mert a kisázsiai szórványban élő címzettekhez (1,1) jelentős számban tartoztak szolgálak, vagy a helyzetük olyan súlyos volt, vagy türelmetlenül viselték azt, vagy mindez együtt játszott szerepet. A 2,18-19-ben érzékeltetett bá-

násmód nem kíméletre és családias légkörre vall. Pál apostol arra intette a gyülekezetet, hogy maradjanak meg abban az elhivatásban, amelyben keresztyénné lettek (1Kor 7,20kk), és a rabszolgatartót, hogy a rabszolga legyen „az Úrban is szeretett testvéred” (Filem 16). 1Pt ettől eltérően itt Krisztus szenvedését állítja követendő példaként a rabszolgák elé, és azzal erősíti őket, amit Krisztus halála szerzett és aki Ő.

Péter engedelmességre szólítja a szolgálakat (2,18). Azonban nemcsak őket, hanem mindenkit (13), ne megalkuvásból tegyék, hanem Isten szolgáláiként (16), s ezt kívánja az asszonyoktól (3,1) és az ifjabbaktól (5,5) is. Lehet az engedelmisséget, mint erkölcsi alapvetet nem szeretni vagy bírálni, amint a német tapasztalatok alapján E. Stauffer vagy D. Sölle teszi. Alapvető különbség azonban, hogy a „német engedelmisség” kritika és krisztológiai feltételek nélkül azonosította a fennálló rendet Isten akaratával. Az engedelmisség fogalma 1Pt-ben éppen ezt a fontos - és sokszor elfelejtett, kellően nem hangsúlyozott - kiegészítést tartalmazza, amikor arra utal, hogy legyen bármi az ember sora itt, a jelent és a keresztyének életvitelét is meghatározó tény, hogy Krisztusnak „alávettettek [...] angyalok, hatalmasságok és erők” (3,22). Péter mindezt (az engedelmisséget és az alávétést) ugyanazzal az igével fejezi ki.

Textusunk a levél második Krisztus-himnusza (vö. 1,18-21). A levél keletkezése idején tehát kész forma, tartalma szerint pedig az evangélium tömör megfogalmazása. (Érdekes és figyelemre méltó W. Schrage megkülönböztetése, aki a többes szám első személyben a hagyományt, a többes szám második személyű formákban a hagyománynak a levél szerzője általi alkalmazását véli felfedezni. A következőkben erre mégsem leszek tekintettel, mert az igehirdetés szempontjából túl messzire vezetők tartom.)

A perikópa első verse (21) egyrészt az előző szakaszra utal, amely az igazságtalanság elszívését várja el a szolgálaktól (is). Az első vers másrészt bevezeti a következőket, amikor Krisztus példájára utal. Az elhívás nemcsak az üdvösséget jelenti tehát, hanem az elhívásnak megfelelő életfolytatást is. Az eredetinek a magyar fordításban a „példa” szóval visszaadott fogalma az ókori írás-másolás tevékenység körébe visz, ahol a hűpogrammon a mintául szolgáló és leírandó szöveg. Szó sem lehet azonban Krisztus szenvedése és az emberi szenvedés között valami párhuzamról, hiszen az „értetek” kifejezés minősíti, azaz pontosan meghatározza Krisztus példáját már itt is: nem véletlenül talált vagy önkényesen kiválasztott példáról van szó, hanem olyan cselekvésről, amely egészen határozottan az emberre, a címzettek irányul és az a célja, hogy kövessék.

A fordításban nem érzékelhető a görög mondat szerkezet tagolása, ahol a 21. verset követően három magyarízű mondat következik, s ott ezek mindegyikét az „aki” vonatkozó névmás vezeti be (22. 23. 24.). Ez a három vonatkozó mondat - a szolgálak helyzetére aktualizálja, de nem csak rájuk érvényesen - fejt ki, hogy milyen értelemben példa Krisztus szenvedése.

(22) Hogyan szenvedett Krisztus? Büntetlenül (ártatlanul) szenvedett: sem tetteiben, sem szavaival (beszédével) nem követett el bűnt. Ezzel már eleve olyan életet élt, amely az emberről nem mondható el (vö. 20a). Krisztus szenvedésére utalva azonban a halálára is gondolni kell, ez pedig nem feltétlenül része az emberi szenvedésnek.

(23) Miben példa Krisztus szenvedése? Nem viszonzta a rosszat: az őt ért igazságtalanságokat és sérelmeket nem viszonzta, hanem eltűrte, s nem ő akart igazságot tenni, hanem rábízta a dolgokat Isten ítéletére (vö. 20b; 3,9).

(24) Mit jelent számunkra Krisztus szenvedése? Büntől szabadulást, új életet, gyógyulást: radikálisan megváltoztatva ezáltal az övéi életét, - ez egyébként a jó cselekvésével a keresztyéneknek is feladata ebben a világban (15). A sebek szó tulajdonképpen a verésből, ütésből származó kék foltot, véraláfutást jelent. Krisztusnak ezek a kapott sebei adják az embernek a gyógyulást (Ézs 53,5). Amit Krisztus tett, az messze felülmúlja azt, amit az ő példa voltával fejezünk ki. Krisztus tette (műve, váltsága, ajándéka) az ember számára az esély és az egyetlen lehetőség: valóságos és teljes újulás. Nem kezelés, hanem gyógyulás. Ez készen van, ezt csak bizodalmasan elfogadhatja, remélheti, kérheti, megköszönheti az ember. Igen fontos, hogy a mondat nemcsak a büntől való szabadulást (24a) tulajdonítja Krisztusnak, hanem az élet újulását (24b és 24c) is: itt magától értőddően, egy lélegzetre néhány szóban van együtt, amit a megigazulás és megszentelődés helyes viszonyának leírásával mások másutt sok szóval sem fejeznek ki helyesen. Minden benne van tehát ebben a versben, ami a „kegyelemből, Krisztusért, hit által” való (CA IV) reformátori megigazulástannak tartozéka, megcáfolva azt a vélekedést, hogy ez a tan csak Pál vagy Luther sajátja lett volna. Nem véletlen, hogy ezt a levelet Luther is többre értékelte a szinoptikus evangéliumoknál.

A perikópát a 25. vers zárja le. Megint egyértelműen teszi, hogy az a Krisztus, akiről itt szó van, sokkal több, mint csak követendő példa, vagy az emberi cselekvés magasra állított mércéje, mértéke. A fő cselekvő Krisztus, akihez minden embernek, a szolgálak is igazodnia kell, s ez a Krisztus pásztor és gondviselő. Az utóbbi szó - már Károlinál is - az „episzkoposz” fordítása. Még nem kialakult egyházi tisztséget jelentett, nem is a folklór egyik idillikus alakját vagy mai szociális gondozót. Egy pillantás a fordításokra érzékeltetheti a problémát: „pásztorához és oltalmazójához” (rk); „zu dem Hirten und Bischof eurer Seelen” (Luther); „eurem Hirten bekehrt, der euer Leben behütet” (Wilckens); „zu dem Hirten und Hüter eurer Seelen” (Zürcherbibel); „to the Shepherd and Guardian of your souls” (RSV).

Az elmondottak alapján világosan látható, hogy perikópánk - miközben szembesül a rabszolgák magatartásának és helyzetének kérdésével, - messze meghaladja a kor konkrét kérdésselvetését.

II. 1. Bár az egzegézisben rámutattam az előző szakasszal való összefüggésre, fel kell hívni a figyelmet, hogy éppen az (2,11-20) a következő vasárnap igehirdetési alapigéje. A kettő mondanivalója világosan elkülönül, ezért a határozott elválasztása nem okozhat gondot. *Misericordias Domini* vasárnapján (2,21-25) arra kerül a hangsúly, amit az értünk ártatlanul szenvedett Pásztor tett, *Jubilate* vasárnapján (2,11-20) arra, hogy a keresztyének életfolytatása legyen a pogányok Isten-dicsőítésének indítéka.

2. Kortársainkkal együtt mi is irtózunk attól a gondlattól, hogy szenvedjünk általában, s különösen, hogy más emberektől vagy más embereket szenvedjünk, akár jót cselekedve, akár hibázva. Velük együtt mi is inkább munkahelyet változtatunk, elválnunk, kiborulunk, vagy éppen befagyaszthatjuk az emberi kapcsolatainkat. Korunk

mentalitása sokkal inkább a változtatás, mint az elszenvedés. Vajon nem ezért van, hogy mintha nehezebben akadna lelkész olyan állásokba, ahol kollégával kell együtt dolgozni? Nagyon idegenül és anakronisztikusan hangzik az elszenvedésre, tűrésre, Krisztus példájára való hivatkozás. Nem, Krisztus ebben igazán nem a ma példaképe. „A mélybe viszont senki sem akar tekinteni, ahol annyi a szegénység, a szükség, nyomor, szegény és félelem. Ettől mindenki elfordítja a tekintetét. Ahol ilyen emberek vannak, onnan mindenki fut, menekül, irtózik tőlük.” (Luther: Magnificat, 4). És mégis, sokkal több olyan sarka van a földnek, ahol tűrésre és egymás elszenvedésére van szükség. Sok az olyan is, ahol megpróbáltak változtatni, de az elszenvedés szükségessége továbbra is fennáll, ha élni akarnak.

A szenvedésről szólva Hans Küng hívja fel a figyelmet (Credo, 127), hogy a szenvedés, „az értelmetlen szenvedés - sem az egyéni életben, sem szociális területen - nem érhető meg elméletileg, azt csak gyakorlatilag elviselni lehet.” A szenvedésnek értelmet és benne vigasztalást csak Isten adhat, amely nem a földi happy end reménye, mint Jóbnaál: „Hanem egy egészen radikális ajánlat, hogy még az értelmetlen (végig elviselve is keserű végre jutó) szenvedésben is mondjunk igent a szenvedés értelmére. Ez rejtett értelem, amelyet az ember önmagától nem tud megfejtetni, ám ennek az Istentől és emberektől elhagyottnak és megigazítottnak a világosságában ajándékul kaphat. Szenvedés és reménység a Szentírás számára elválaszthatatlanul összetartozik! Reménység abban az Istenben, aki mindezek ellenére nem rosszkedvű, szőnyös, zsamok Istennek bizonyul, hanem a mentő szeretet Istenének, aki érvényesíti akarátát.” (128).

3. Ma is nehéz elfogadni az igazságtalanságot és az igazságtalan szenvedést, hátrányt. Ma is fennáll az a veszély, hogy az igaz ügyért nem megfelelő eszközökkel harcolunk. Ezért még mindig az egyik első és pozitív lehetőség a szenvedés: „De mondhatná most valaki: [...] Vajon ne tartsunk ki igazunk mellett? Hagyjuk veszni az igazságot? Nincs olyan parancsolatunk, hogy az igazunkért és az igazságért meg is kell halnunk? [...] - Krisztus is, nem akarta a maga igazát? Megesik, hogy az ilyeneknek a nyilvánosság előtt (amint azt fennen hangoztatják: Isten előtt) egyszer-egyszer igazuk van, helyesen és bölcsen járnak el. De én azt mondom: itt az ideje és szükséges, hogy kinyíljék a szemünk; [...] Tény és való, hogy az igazságért és jogosságért mindent el kell szenvednünk és abból egy szememnyit sem szabad lealkudni engednünk. Lehet, hogy néha igazuk van, de a hiba ott van, hogy igazságukat nem igaz úton érvényesítik, nem járnak el félelemmel, nem tartják szem előtt Istent; azt hiszik, elég ha nekik igazuk van s akkor már önerővel akarják azt érvényre juttatni és a játszmát végig vinni: ezzel igazságukat igazságtalanná teszik, ha az alapiában véve igazság volt is.” (Luther: Magnificat, 38.)

4. Az egész emberi élet során követendő példa Krisztus szenvedése (22-23). Felülmúlhatatlan és utolérhetetlen, mégis hangsúlyoznunk kell, hogy követhető, ható, inspiráló, amely emberek sokaságának adott és ad erőt mindenféle szenvedésben, főképpen az emberi kapcsolatokban keletkező szenvedések elviselésére. Felülmúlhatatlan abban az értelemben, hogy szenvedése, hogy „a fára” vitte bűneinket, jó mederben tartja az övéi életét.

5. A szenvedés nem elhagyottság. „Azért vagyunk kereszténynek és van evangéliumunk - amit az ördög és az emberek nem bírnak elviselni, - hogy ínségben és meg-

aláztatásokba jutva, általa Isten munkálkodhassék bennünk. Gondold csak meg, ha megelégitene, mielőtt megéheztél volna, vagy felmagasztalna, mielőtt megalázott lettél volna, valóságos csalónak kellene lennie és nem tehetné meg azt, amit ígért, ...” (Luther: Magnificat, 52.)

6. Krisztus példa, de nem csak az, hiszen „értetek” szenvedett. „Amikor az ember megtapasztalja, hogy Isten a mélységbe tekint és csak a szegények, lenézettek, nyomorultak, jajjal teli elhagyottak és senki megsegítője, az Isten meleg szeretetének ilyen meglátásán túlradó örömmel telik meg a szív, szinte repes és ujjong abban a jó érzésben, hogy ilyen Istene van.” (Luther: Magnificat, 4.)

7. Az elkerülhetetlen emberi szenvedés és Krisztus szenvedése azért sem csak párhuzam, mert a pásztor és a nyáj, Krisztus és az övéi „egymásra találnak” (25). Feltűnő, hogy egyáltalán semmi említés nem történik Jézus feltámadásáról vagy feltámadt voltáról, legalábbis a kijelölt perikópában nem. Viszont az egész levél úgy számol vele, mint élővel (1,3kk; 3,18kk). Szép feladat ez az elmondandó igehirdetés, az igehirdető számára is: nem Krisztus feltámadását bizonygatni, hanem Krisztust, mint a Feltámadottat, az Élőt a gyülekezet és a körülöttünk levő világ előtt megjeleníteni.

III. Az elfogadás és a szenvedés nem beletörődés - Krisztussal.

1. Mert Krisztus mértéket ad: legyen a szenvedés ártatlan, igazságtalan.

2. Mert Krisztus újjátesz: megszabadít a bűntől, meggyógyít, igaz életet ad.

3. Mert Krisztus pásztorol és oltalmaz.

Reuss András

Húsvét utáni 3. vasárnap

1Pt 2,11-20

Exegézis

Péter első levelének szerzőségét illetően megoszlanak a vélemények. A levelet 5,12 szerint Péter Szilvánusz által írta, a kutatók azonban nem csekély számban megkérdőjelezik ezt, én nem osztom az ő álláspontjukat.

A levél a kisázsiai keresztények számára íródott. 1,1-ben megnevezett területek Kisázsia római provinciái. Ezen a területen 64-65 körüli időre terjedt el a kereszténység, így a levél keletkezési idejét legkorábban az időtől lehet számolni (1Pt 4,12), de még 90 körüli keletkezési idő is szóba jön. A keletkezési időre a helyzetből lehet visszakövetkeztetni. A keresztények helyzete a levél tanúsága szerint diszkriminatív helyzet. Több írásmagyarázó már komoly üldözési situációt feltételez. Én magam inkább a korábbi keletkezés és a direkt üldözést megelőző időszak mellett foglalom állást.

A keresztények elleni támadás a társadalom részéről és nem az állam részéről indult. Az őskeresztények még védelmet kaptak az állam által, az ellenségeskedések helyi szinten elsősorban személyes, gyűlölködő vádaskodásokból álltak (2,12, 3,15). A hitük és a megváltozott életvitelük volt a legfőbb provokáló tényező a pogány környezet felé. A pogány világban a szünkretista

sokszínűségben a keresztyének a kicsapongó tivornyázásoktól távol tartva magukat az igazságot megismerve az abszolút igényét éreztették. Ez meghatározta a keresztyének társadalmi helyzetét és szükségszerűen vezetett társadalmi konfliktusokhoz. 1Pt-ben már ez a konfliktus feszül, és tart egészen addig, míg a hellenista világnézetet nem váltja fel a: *a keresztyének felelőssége a társadalomban*.

11.vers Jövevényekként keresztyéni. Ez időben a nonkonformizmust *odium generis humaniként* értették. (2,12). A levél és a szakasz fő témája tehát és idegenekként szólítja meg a címzetteket. Ez a megszólítás kettős értelmű. Egyrészt vonatkozik a diaszpóra helyzetre, hiszen így jelölték magukat a keresztyének a 3. század végéig. A *παροικος* szó a görögben olyan valakire vonatkozik, aki idegen helyen él állampolgárság nélkül, idegen helyen tartózkodik, vendég, mint utazó, vagy zarándok. E két kifejezést az Ósz-ben is megtaláljuk, ahol Isten népe ezt magára vonatkoztatja (Zsolt 39,13). Másrészt ez a kifejezés a keresztyén egzisztencia horizontális valóságát szólaltatja meg, ők a megváltás evangéliumából eredően az újjászületés által új egzisztenciába jutottak, és ezáltal a társadalom számára idegenek lettek. Igazi hazájuk már nem e világból való.

A keresztyének a jövevényiség és idegenség egzisztenciájába helyeződtek ugyan világi vonatkozásban, a következő mondatok mégis arra utalnak, hogy nem vonulhatnak ki a társadalomból. Sőt!

Tartózkodjanak a testi vágyaktól, a társadalomban maradvá intenzívebb a kísértés ezen a téren, mégsem a kivonulás a megoldás, hanem a kísértés legyőzése. Személyes életükre nézve ez az útmutatás. Társadalmi szinten sajátos, pozitív megbízásuk van. (12.vers)

12.vers A meglátogatás napja jelentheti a parúziát, az ítélet napját, valamint azt a napot, amikor a pogányok Isten meglátogatása hatására megtérnek Őhozá. Itt ez utóbbira gondolok.

13. vers Engedelmeskedni, magát alávetni kifejezések a mai olvasó számára túlhaladottnak tűnnek. A beilleszkedésen van itt a hangsúly. „Emberi rend” szó szerint emberi teremtés, Péter ezzel nem emberi eredetűnek tartja az emberi társadalom szervezeteit. A keresztyének az Úrért alávetik magukat ezeknek, a szervezetek feladata a békés, nyugodt együttélést fenntartani. (vö.: Luther: a világi rendről)

14. vers *αγαθοποιειν* – jól cselekvő, igaz magatartás, helyes magatartás. Ez az elv: igaz magatartás minden teremtménnyel szemben az Úrért. A keresztyénektől a társadalom intézményeiben nem valami megfoghatatlan általános szeretet, hanem egészen konkrét igaz magatartás a kívánalom. A levél szerzője is konkrétan fogalmaz.

15. vers Jót cselekedve elnémitani – a görögben a szó jelentése, amikor valaki szájkosarat illeszt egy kutya szájára, és az nem tud többé harapni.

18. vers *σκολιος* – igaztalan, szívtelen, görbe, kíméletlen, olyan rabszolgatartó, aki hite miatt háborgatja a keresztyén rabszolgát, akinek ennek ellenére nem kell megszöknie gazdájától. Ugyanez a kifejezés itt nem feltétlenül jelent rabszolgát, de mindenképpen alárendelt helyzetben lévő, dolgozó embereket.

19. versben kulcskifejezésnek tartom: *Istenre néző lelkiismerettel, öntudattal*.

A lelkiismeret nemcsak a megtörténtek felett mond ítéletet, hanem megvizsgálja, hogy a mindenkori helyzetben mi az Isten akarata.

Az Istenhez tartozás tudata szabaddá tesz arra, hogy eltérje az ember a méltánytalan sérelmeket, ha ez az Úr akarata. Sőt kegyelem ez. Ehhez kapcsolódik a 20. vers, melyben a szenvedésre való készségről beszél a levél írója Krisztusért. Ez kedves Isten szemében, és ez a legfőbb.

Igehirdetés felé tekintő gondolatok

Az igazat megvallva

...alapjában véve semmi rosszat
nem látok benned,
talán csak egyet...
Azt, hogy jobb vagy, mint én,
S ez nehezen megbocsátható.

Simon András grafikus szavai ezek. *Szeretközé* című könyvében e rövid vers mellett a keresztesfeszített Urat ábrázolja gyűlöllőivel a háttérben. Krisztus követőként természetes lenne ha ezt az ún. nehezen megbocsáthatót bennünk is felfedezni vélne nem keresztyén környezetünk. Az őskeresztyéneknek, akiknek Péter írt, mindennapos tapasztalatuk volt ez a fajta konfrontáció. Mi inkább belesimulunk a többség diktálta elvárásokba, beállunk a széles úton közlekedők táborába. Kevésbé vagyunk nonkonformisták. Pedig ha egzisztenciánkat mindenekelőtt az határozza meg, hogy Isten fiai és leányai vagyunk, Krisztus megváltottai, akik jövevényként töltik mindennapjaikat e világon, mert reménységük örök üdvösségre szól, ha mindenképp fölt álló számunkra, hogy életünk Isten dicsőségét szolgálja. ha Isten akaratának keresése a legfőbb motivációnk, megelőzve az egyéni érdekeink érvényre jutását, akkor bizony a konfliktusok, amelyről az Ige beszél, elkerülhetetlenül meg tapasztalható valósággá válnak számunkra.

A keresztyén élet startja a megtérés, a megfordulás, és a változásnak a fonákja a konfliktus. Ez onnan adódik, hogy a keresztyének a társadalomban állandóan más motívumból, más kritériumok szerint, másként cselekszenek, mint ahogyan ezt a nem keresztyén partnereik várnák. A konfliktus talán megaláztatást szül, mégis éppen a szenvedésre, megaláztatásra való készség hiteles jelenlétünk alapja. „Élek többé nem én, hanem él bennem a Krisztus”. Ezen új identitás nélkül, újjászületés nélkül nincs misszió, nincs küldetés. Amíg „én élek”, addig nincs szenvedésre való készség, nincs hiteles tanúságtétel. Nem elvonulni, nem kimenekülni, hanem bizonyosságot tenni arról az evangéliumról, amely minden embert meg akar menteni. Urunkhoz hasonlóan emberek között lenni ott, ahova ő helyezett minket, folyamatosan gyakorolva ezt a felelős életet a társadalomban, hogy az ne legyen más, mint Krisztusról való tanúságtétel.

A megfeszített és feltámadott Úrral való közösség megvalósulása pedig ránk nézve kegyelem. Ennek a szenvedésnek a modellje az Ószövetségben Dániel könyve. Ez a magatartás, ami kedves Isten előtt.

Önvizsgálatra is késztet ez az igeszakasz. Hordozunk-e mi keresztet Krisztusért, vagy inkább kereszt gyanánt hordozzuk törvénytelenégeink, hamisságaink, hanyagságaink, szeretetlenségeink, öngazságunk hangoztatásának következményeit? Komoly a különbség az előbbi és az utóbbi között, és könnyen átminősíthető az utóbbi

előbbivé. Kétségtelen, hogy a világi emberek hamar „ráharapnak” hamisságainkra, Isten Igéje azonban kezünkbe adja a szájkosarat. A törvényesség, egyenesség, korrekte megbízhatóság, átvilágíthatóság számunkra a minimum.

A felsőbbsséggel szembeni lázadó attitűd divatosabb manapság, mintsem az elfogadás, engedelmisség, beilleszkedés. A probléma igen összetett, sokféle megítélés alá esik egyházi berkekben is. Elgondolkodtató azonban az a tény, hogy a Szentírás tanúsága szerint, még az objektíve gonosz hatalom is lehet Isten eszköze. A zsidóság történelme számtalan példát állít elénk. Ők vonták le a következtetést: Isten az, aki hatalmasságokat emel fel és dönt le trónjukról. Újszövetségi vonatkozás: a Messiás, akire a kereszt várt, nem szállt szembe a fennálló politikai hatalommal. A provokatív kérdésre az adófizetést illetően hallgatói számára meglepő választ adott. A kérdés mégsem egyszerű. Felöltik bennem *Bonhoeffer* életútja.

Istenre tekintő lelkiismeret, áttusakodott éjszakák lehetnek egy olyan – számomra elfogadható – döntés mögött, mely végülis szembefordulásra indít bármilyen felsőbbsséggel szemben, hiszen alapvetően nem erre szól a küldetésünk.

Péter első levele az az újszövetségi irat, mely legerősebben összeköti a szó bizonyágtételét a társadalomban való keresztyén jelenlét bizonyágtételével. Érdemes készülésünk részeként ebből a szempontból is végigolvasni ezt az 5 fejezetet. Textusunk krisztológiai vonatkozását a *Misericordia Domini* vasárnapi alapige adja meg. Ezért rövid utalást mindenképpen ajánlatosnak tartok tenni az elmúlt vasárnapi alapige üzenetére (1Pt 2,21 – 25) a szószékről, hiszen a mai alapigénél könnyen a szociális aspektus fogságába eshetünk.

Figyelemre méltó, hogy a levél írója e helyen is milyen kedvesen szólítja meg olvasóit. Szószékeinkről is jó lenne ezen a szeretetteli hangon megszólítani a jövevényeket, mindazokat, akik talán inkább evilághoz tartozónak érzik önmagukat, mintsem a reménység embereinek.

Mesterházy Zsuzsanna

Húsvét utáni 4. vasárnap

Jakab 1, 16-21.

1. Exegézis

Az első fejezet két gondolkörének (A kísértés célja és eredete, 2-18; Isten igéjének hallgatása és megtartása, 19-27) befejező, ill. kezdő mondatai alkotják alapigénket. A kísértés kérdésére csupán a 16. v. "Ne tévelyegjetekek ..." felszólítása utal vissza, az ige jelentősége viszont kihangsúlyozott: Isten "az igazság igéje által szült minket" (18.v.) úgy, hogy "belénk oltotta" (21.v.) az igét.

Tévelygés, ha a rossz, a baj, a kísértés forrásának Istent gondoljuk. Tőle csak jó származik. A "δοσις" (adakozás) a cselekvés folyamatára, a "δορημα" (adomány) annak eredményére utal: amit Isten tesz, az nekünk jó, tökéletes, célravezető ("τελειος"). Mindez a "felülről való" (ανωθεν) dolgokra jellemző. A világosság atyjától nem jöhet olyasmi, ami homályos, gonosz és sötét. Isten,

aki (általunk meg nem szolgált, ki nem érdemelt) ajándékokkal közeledik felénk, mindent életünk (= üdvösségünk) érdekében tesz meg és használ fel.

Istennek ez az életünket munkáló cselekedete tőlünk függetlenül, "mirajtunk kívülről" inuit: "az ő akarata szült minket". Megszületésünkben semmilyen szerepünk sem volt, újjászületésünkben is teljesen télenek vagyunk. Azt az "igazság igéje" tette lehetővé. ("λογος αλητειας": a valóságról szóló ige vagy beszéd, igazat szóló beszéd.) E beszéd által lett világossá, ami Istenről és rólunk igaz. Lelepleződöttünk, de kitűnt az is, hogy ebben a helyzetben mit várhatunk Istentől. Az ige jelentőségét még inkább kidomborítja, hogy az "εμφοτον" (beültetett, bevetett) valami. Nem tőlünk való. Nem mi "palántáztuk" magunkba. (Sokan keresztségre történő utalást hallanak ki e szóból.)

Az alapigében található felhívások még arra irányítják a figyelmünket, hogy amennyire tehetetlenek vagyunk az "előzményekben", annyira felelősek vagyunk a "következményekért". Kikerülhetetlen kérdés, hogy mivé lesz Isten munkája életünkben, de miattunk mások életében is. Erre még röviden visszatérek a meditációban. Most csak annyit, valóban úgy fogadjuk az igét, hogy az "meg tudja tartani σωσαι = megmenteni) életünket" (ψυχη = lélek = élet), és így hiteles-e "απαρχη" (zsenge) voltunk? Isten népén - ha valóban az - meg kell látszódnia Isten új teremtettsége jegyeinek.

2. Meditáció

a) Tudjuk, hogy Jakab levele a gyakorlati keresztyén életre ad útmutatást. Arra a kérdésre ad választ, hogy hogyan éljünk Isten akaratára figyelve a hétköznapokban. Milyen magatartást tanúsítsunk olyan helyzetekben, amikor az élet könyörtelen valóságával szembe-sülünk, amikor körülöttünk, de bennünk is megjelenik a "tisztátalan" és a "gonosz", amikor a "rejtőzködő Istennel találkozunk, amikor kísértésünk a szegénység és a gazdagság, amikor felettünk is eluralkodnak a nyelv bűnei.

b) Ez a levél, amely olyan nagy hangsúlyt helyez az emberi cselekedetekre, - éppen alapigénkben - arról sem hallgat, hogy keresztyén magatartásunkat egyedül Isten irgalmassága teszi lehetővé. Senki sem születik keresztyénnek, de mindenki újjászülethet igaz keresztyénségre. A világosság atya nem retten vissza semmitől, ami sötétség életünkben. Beleszól abba és a szava nyomán felragyogó világosság megszüntet minden homályosságot.

c) Ezért állandóan szükségünk van arra, hogy Isten szóljon hozzánk. Az ige kapcsolja be életüket Isten világának erőterébe. Általa azt hozza közelünkbe, amivel nem rendelkezünk, ami nem a miénk. Lehetővé teszi, amit a magunk erejével, képességeivel és adottságaival sohasem tudnánk megvalósítani. Az "igazság igéje", a "belénk oltott ige" nem általunk lesz élővé és hatékonyvá, de abban megakadályozhatjuk, hogy ereje kiteljesedhessék.

d) Istennek az ige által végzett munkája akkor eredményes életünkben, ha szelídséggel fogadjuk. A szelíd ember nem a maga igaza mellett kardoskodik, hanem megadja magát. Életében semmit sem akar igazolni, de hajlandó kiállni az ige fényébe, ahol nagyon sok minden észrevehető rajta. A lelepleződés szégyenét vállalja, mert biztos abban, hogy világosságra került bűnei nem választják el Jézustól, inkább közelebb viszik Hozzá. Ebben a leleplezett és megalázott helyzetében Jézusban,

Jézus ígéréteiben kapaszkodik meg. Hozzá kiált és nagyon hálás, hogy kiálthat. Ezzel azt is nyilvánvalóvá teszi, hogy mindenki befér Isten szeretetébe.

e) "A gonoszság lesz az úr, ha nem szállok szembe vele mindig, magamban és másokban egyaránt." (Jaspers) Jakab is erre a magatartásra biztat. "Tanuljátok meg ...", "... legyen minden ember gyors a hallásra ...", "... vessetek el magatoktól minden tisztátalanságot ...", "szelíden fogadjátok a belétek oltott ígét"! Isten minderre Jézus által ad lehetőséget. Benne és általa eljövendő és mégis közel lévő országának erőit kínálja nekünk, melyeknek mi vagyunk (?), lehetünk első zsengei.

3. Igehirdetési vázlatok

Az eddigiek alapján többféle módon fogalmazhatjuk meg igehirdetésünket. Figyelhetünk a vasárnap jellegére, de mellőzhetjük is azt. Kísérleteim:

I. Igen Isten akarata

Gyerekkorunktól kezdve igen gyorsan tudunk nemet mondani. Emberek és Isten felé is. Isten útján azonban nem járhatunk úgy, hogy szüntelenül nemet mondunk. Meg kell tanulnunk igent is mondani. Nem könnyű, de Isten kegyelméből megvalósítható.

1. Észre kell vennünk, hogy Isten igent mondott az életünkre. Igen nagy áron. Húsvét és Pünkösd között, félúton, nem kell sokat beszélni arról. Mindnyájan tudjuk, hogy egyedül Jézus halála és feltámadása tette és teszi lehetségessé, hogy reménységgel szóljunk erről.

2. Isten Jézus halálát és feltámadását azért hirdetteti előttünk, hogy bizalommal forduljunk feléje. Nem az bizonyítja ugyanis szeretetét, hogy kívánságunk szerint könnyűvé teszi életünket, hanem, hogy nehéz utainkon is a közelünkben van és erejével hordoz minket. Aki Fiát értünk odaadta, vele együtt mindent megad nekünk.

3. A mögöttünk lévő Húsvét és a felénk közeledő Pünkösd arról üzen, hogy Isten jó és tökéletes ajándékokat tartogat számunkra. Ezekre az ajándékokra hívja fel figyelmünket. Azokkal a történetekkel és eseményekkel is, amelyekre mi most nemet mondunk. Akkor is jót akar, ha lázadó szívünkkel megkérdőjelezzük jóakarátát.

4. Igénk nagyon egyszerű szóval akar segíteni abban, hogy megcsendesedjünk. Ezt hallottuk: fogadjátok szelíden a belétek oltott ígét. Isten azon fáradozik, hogy szava életünk megtartó alapja legyen. Arra törekszik, hogy ígéje maradandó erőforrásunkká váljék. Hagyatkozunk bizalommal Isten üzenetére. Ha nem tudjuk másként, úgy erőtlenségünk megvallásával és erőtlenségünket is elfogadot kegyelméért könyörögve.

Mert Isten sohasem magára gondol. Ő nem azért "akar", hogy saját magának szerezzen meg valamit. Ő a világ és a mi életünk megmaradását és üdvösségét akarja.

II. Énekeljétek az Úrnak!

Ma, *Cantate* vasárnapján így hangzott az oltárnál a bevezető zoltár: „Énekeljétek az Úrnak új éneket, mert csodálatosan cselekedett!”

1. Az új ének = új magatartás. Természetesen az is "új" lehet valakinél, ha énekelni kezd. Sokáig képtelen volt rá, de aztán egyszer megnyílt a szíve és a szája. A Bibliában is van erre példa, például keresztlő János apja, Zakariás. Énekel, mert másképpen látta Istent, mint korábban. Másképpen tartozott hozzá. Másképpen élte meg életében a jelenlétét.

2. Az új éneket Isten adja a szánkra. Úgy, hogy előbb

ő szól hozzánk. Mi pedig csodálattal és hálával halljuk, hogy beszél az Isten. Szava feltárja előttünk értünk vállalt tetteinek sorát. Beszédével kezünkbe hullatja ajándékait: a bűnbocsánatot, a békességet, az életet. Jézust.

3. Az új éneket állandóan tanulni és gyakorolni kell, sokszor nagyon kemény munkával. Sok nyomorúság van bennünk, ami akadályoz, vagy hamissá teszi a hangot. Szüntelenül Isten vezetésére, "dirigálására" kell figyelni. Így az ének arra is alkalmasá válik, hogy tovább folytatódhat az örökkévalóságban.

Addig is biztasson a zoltár: "Énekeljétek az Úrnak!"

Bohus Imre

IGEHIRDETÉS A DEUTSCHLANDSBERGI BUSZKATASZTRÓFA KILENC KÖSZEGI ÁLDOZATÁNAK RAVATALÁNÁL, A JÉZUS SZÍVE PLÉBÁNIATEMPLOMBAN 1999. JANUÁR 30-ÁN TARTOTT ÖKUMENIKUS GYÁSZISTENTISZTELETEN

"Ha csak ebben az életben reménykedünk a Krisztusban, minden embernél nyomorultabbak vagyunk. Ámde Krisztus feltámadt a halottak közül, mint az elhunytak zsengeje."

(1 Kor 15,19-20.)

Szeretteim, gyászoló Gyülekezet!

Történelmi léptékkal alig mérhető embersorsunknak vannak olyan alkalmi, eseményei, amelyek kettémetszik az időt. Amelyek úgy vágnak, csattannak bele életünkbe, hogy végső viszonyítási ponttá válnak. Igaz, fecske-szárny-gyorsan suhanó örömeink is lehetnek ilyen idő-választó pillanatokká. De mennyivel inkább ólomszárnyú, súlyos bánatok osztják múlttá és alig sejtethető jövővé életünk idejét.

Ilyen időt metsző hét áll mögöttünk. Ilyen időt választó szörnyű hét telt el. Igen, így éljük meg ezt az órát is, a búcsú óráját, amelyben kimerevedett pillanatok, porba hullt elképzelések, derékba tört remények, tervek, fiatal szívek elgondolása, szülők reménysége válik semmivé. Tiszta szerelmek beteljesületlenek maradnak, emberséget mélyítő, felnötte érlelő és erő barátságok megtörték. A bimbóból immár nem lesz virág, a vesszéből immár nem lesz sudár fa, a sudár fa immár nem fordul termőre, és a termőre fordult immár derékba tört. Enyhet adó lombja alatt nem pihenünk meg, gyümölcse sem érik nekünk többé.

S ezen szörnyű, múltat lezáró, jövőt ködbe vonó órán sok mindent át kell értékelnünk. Odavetett, elhangzásukkor komolyan vett szavak végső szavakká lesznek, súlyossá, keserűkké. Rosszul sikerült mondatok ólomsúlyal nehezednek az időválasztó pillanat után: az ember lelkiismeretére. Megkezdett mondatok, félbemaradt mozdulatok immár így merevednek meg. És jelentéktelen események óriássá nőnek. Ugye, Testvéreim, egy szíami cica surranó léptei és égbék szeme jellé lesz a családtagok számára. Az akvárium lassan lebegő halainak mozdulata gyásztanccá lesz annak, aki azt könnyes szemmel nézi. A program lefutott, és nem lesz újra írva itt a földön. S ennek a kilenc életnek a programja el van rejtve Isten örök memóriájának a winchesterében. Nem kopognak a bilentyűk; talán a cica is könnyet ejt; igen, a halak is gyásztáncot lejtene... A padok üresen maradtak, az utolsó órától kicsengettek; elárvult plüssmackók, szobák,

kuckók, játékok gazdátlanul szomorkodnak; és a termékeny felnőttkor igaz emberséget kiteljesítő munkáiba ők már nem kezdenek bele.

Rettenetesek ezek az órák, az időmetsző pillanatok és események. Igen, így van ez, a "tér és idő keresztjére vagyunk mi verve", mulandó életű emberek. Ilyenkor mélységesen átérezzük ezt. Amikor ránk szakad a nyomorúság és a fájdalom, amikor már a kérdések nem lennek választ, amikor együtt sírunk a sírókkal.

Ebben a városban, az itt tanuló diákok életében, az evangélikus gyülekezet tagjainak és római katolikus testvéreinknek, városunk polgárainak szívében megszakadt valami. A várköri házban, a Velemi úton, a Sácárook utcában, az Árpád téren, a Park, a Rohonci meg a Kórház utcában, a Fő téren, lehet, hogy a múlt napok után már a gyertyák sem égnek többé, és valami - úgy tűnik - végérvényesen elmúlt. Mert minket metszett ketté ez a szörnyű idő.

Ámde! Ámde, Szeretteim, sírók, vigasztalásra szoruló,k, surranó cicaléptekre figyelők vagy halakra tekintők, plüssmackót szorongatók, Kedveseim, ámde Krisztus feltámadt a halálból! Bennünket így vigasztal az Isten. Jelek erdejéből kiemelkedik az egyetlen, az örökkévaló, a történelmet kettémetsző jel: a Golgota szégyene, keresztjének fájdalma és húsvét dicsősége! Ez az Időt kettémetsző esemény. És ha Krisztus keresztjének koordinátarendszere kettémetszett életünkre vetül, akkor van békesség a gyászban, akkor van békesség a megtört szívek számára, akkor van reménység a sírgödör mélyébe tekintőknek, van reménység kilenc koporsót kísérőknek, van minden síró számára reménység. Mert a Feltámadott áll a középre, és ő hív bennünket, hogy bekötözön.

Emberileg a jövő zárt, de az ő keze, az az érettünk átszegezett, az érettünk világot forgató kéz megnyitja az ajtót. Akkor majd megnyílik a Élet Könyve is, és az ő nevük, s a többi kilencé, a még élőké, idő viharában szenvedőké, síróké is, felolvastatik egyszer. Igen, mert Krisztus feltámadt a halálból.

S ahogy végignézek arcotokon, Testvéreim, szülők, testvérek, feleségek, gyermekek, diákok, vezetők és vezetettek, látom, hogy nics szükségünk ma, ezen az órán, ezen az életünket kettémetsző szörnyű, nagy alkalmon másra, mint arra, hogy ránk hulljon a kereszt fénye, és ebből előlépjön a Feltámadott. És akkor az emlékek szomorú, kiszáradt sivatagában még a hála virágai is megjelennek. Bár elment előre a szeretett gyermek, de megköszönhetjük a vele töltött időt és az örömet, amelyet benne nekünk adott Isten. Testvérek úgy gondolhatnak a testvérré, hogy milyen jó volt az a húsz vagy tízegynéhány év, amelyet egy otthonban együtt tölthettek. Úgy gondolhatnak diákok volt társakra, tanárok

tanítványokra, városvezetők polgáraikra, úgy gondolhatnak lelkiismeretük terheivel vívódó lelkészek híveikre, hogy mégis, az elmúlt idő a kegyelem ideje volt. Azért, bár a lélek most sivatag, és a sírhalmok majd felmagasodnak a fagyos földből, a lélek sivatagjából a Feltámadott keze új hajtásokat hoz elő. Ezért könnyeink mögött őt látjuk, és segítségül hívjuk vigasztaló hatalmát.

Vannak órák és események, amelyek kettémetszik a múlt időt, de tudunk arról, Aki kettémetszi a gyász idejét. Mert mi már nem úgy gyászolunk, mint akiknek nincsen reménységük. Mert Krisztus feltámadt a halálból, első zsengeként a halottak közül. Ő legyen Testvéreim számára a vigasztalás, a béke, a csend és a nyugalom. Mert ő az örök élet Fejedelme. Ámen

Mindenható, örök Istenünk, mélyen megrendülten és kétségek között állunk e koporsók mellett. Szívünk nyugtalan, nincs békessége, és zaklatott kérdéseinkre is alig-alig találunk választ. Mintha sötétben tapogatóznánk, nem leljük a kiutat. Félelem és aggodalom szakadéka tátong előttünk, szívünk lázadozik ellened. URUNK IRGALMAZZ NEKÜNK!

Mégis hozzád fohászodunk segítségért, - kihez is mehetnénk rajtad kívül?! Nyugtasd meg lázadó szívünket, adj utat botladozó lépéseink alá, fogj kézen és vezess minket szent igéd igazságának felismerésére, hogy te nem akarod a bűnös halálát, hanem hogy megtérjen és éljen; és akik téged szeretnek, azoknak minden javukra van. KRISZTUS KÖNYÖRÜLJ RAJTUNK!

Könyörgünk elhunyt testvéreinkért. Ne hagyj őket az örök halálban. Ne tarsd számon vétkeiket. Könyörülj rajtuk, emlékezz meg irgalmadról és kegyelmedről, amelyet a keresztség szentségében Jézus Krisztusért kiárasztottál rájuk.

Könyörgünk a gyászolókéért. A szülőkéért és testvérekéért, az özvegyéért és az árvákéért, a nagyszülőkéért, minden hozzátartozóéért, barátokéért, osztálytársakéért, tanárokéért, minden megtört szívű gyászolóéért. Adj választ gyötördő kérdéseinkre, add a te békességedet nyugtalan szívünknek, cselekedj velünk atyai akaratod szerint. Azokat, akik rendelkezés szerint túlélhették a katasztrófát, őrizd meg a visszakapott élet csendes békéjében magad számára. URUNK IRGALMAZZ NEKÜNK!

Szánj meg és hallgass meg minket; takarj be holtakat és élőket irgalmad palástjával, és őrizd meg mindnyájunkat üdvösséged örömeire, szent Fiad, a mi Urunk Jézus Krisztus által, aki veled és a Szentlélekkel él és uralkodik örökkön örökké. Ámen.

Ittész János

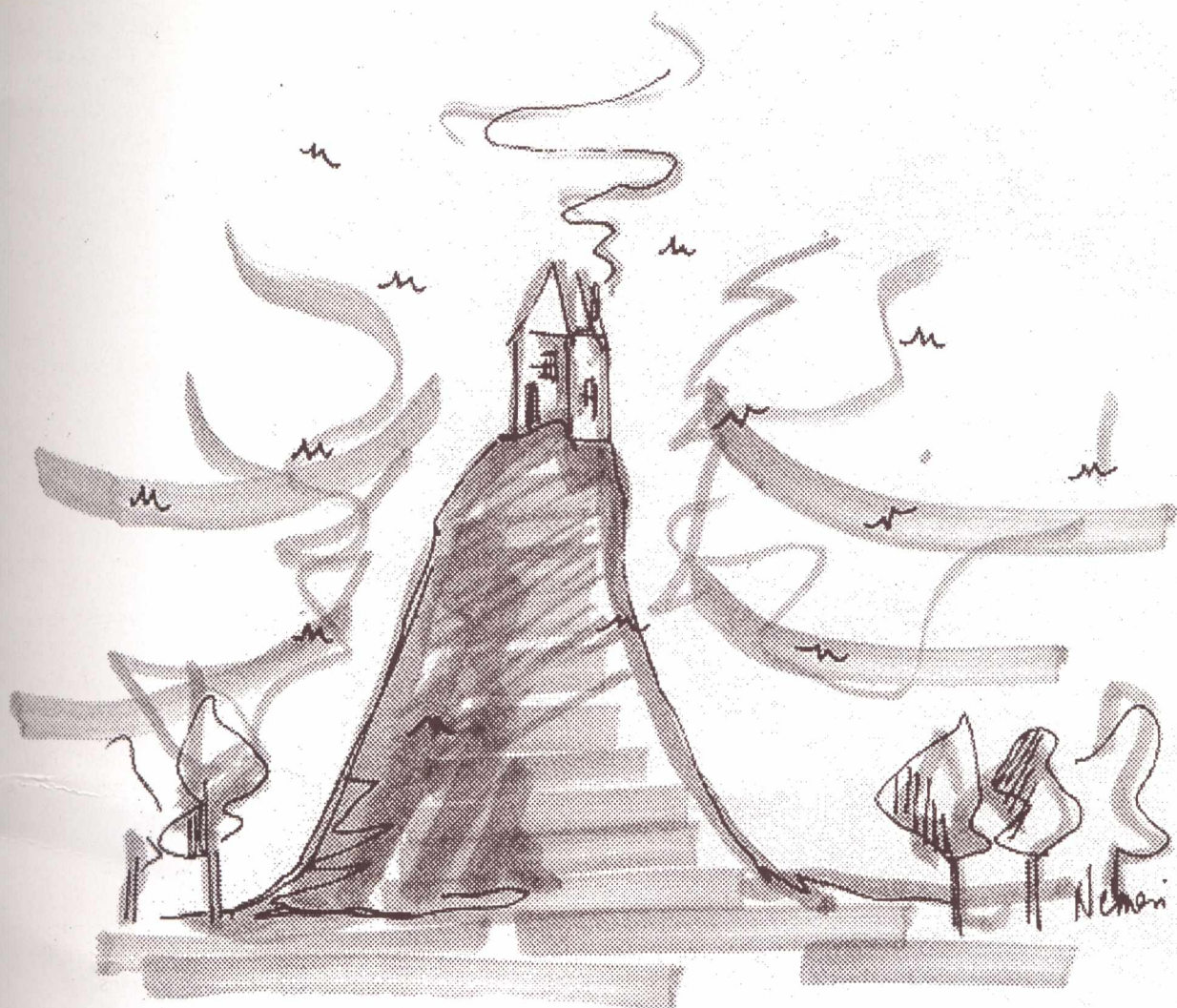
(A kilenc kőszegi áldozat közül ketten voltak kőszegi gyülekezetünk tagjai. Varga Eszter 22 éves, Vági Milán 18 éves volt. Az ígéhirdetést az Evangélikus Élet is közölte)

Észrevétel a Rm 12,1-5 textus feldolgozásához

/Lp. 1999. 36-37. old./

A Vízkereszt utáni első vasárnapon Rm 12,1-5 volt az igénk. Az okos istentiszteletről a λογικη λατρευια-ról ír Brebovszky Éva. Két jelentést ad meg: "logikus, "értelmes", illetve a sztoikus filozófikusoknál: "lelki". A. Bailly a görög-francia szótárában /Hachette, Paris é.n./ még egy jelentést közöl: "ami a beszédre vonatkozik". Minthogy a λογος és a λογικος azonos gyökű, sőt talán az előbbi az utóbbiból származik, ez a jelentés könnyen elképzelhető. Ebben az esetben azonban így is fordítható Rm 12,1: "Isten irgalmára kérek titeket, testvéreim, hogy az Igéhez kötődő /az ígére vonatkozó/ istentiszteletként szánjátok oda testeteket ..." - talán. Ez újabb színt adhat a textusnak.

Bencze András

Áprilisi számunk szerzői

Bencze Imréné - Budapest
Bohus Imre ny. lelkész - Fót
Cserháti Sándor teológiai professzor - Budapest
Fabiny Katalin tanár - Budapest
Fabiny Tamás lelkész - Budapest
Gömböcz Elvira teológiai hallgató - Budapest
Görög Tibor ny. lelkész - Budapest
Herzog Csaba lelkész - Budapest
Ittész János lelkész - Kőszeg
Korányi András lelkész - Csővár
Magassy Sándor ny. lelkész - Sikátor
Mesterházy Zsuzsanna lelkész - Lovászpátona
Möller, Christian teológiai professzor - Heidelberg
Nagy Gyula ny. püspök - Budapest
Reuss András teológiai professzor - Budapest
Sánta Anikó lelkész - Magyarbánhegyes
Sárkányiné Horváth Erzsébet ny. lelkész - Kecskemét
Szilas Attila lelkész - Tés
Vető István esperes – Alsóság
A rajzokat Nemesi Judit teológiai hallgató készítette

